

652
1966/2

964936340
202201010330

အသံသရာ

၁၃၁၆၁

652/2
w/1

19166

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ - პოლიტიკური
ჟურნალი

საქართველოს მფარველთა
კავშირის აპარის
განყოფილების ორგანო

შინაიარი

შ. რუჰვა — სამშობლო, დიდება შენ! (ლექი)	3
ნ. მაღაზონია — ლექსები	4
ი. ბენიძე — გზები და გზაჯვარედინე- ბი (დოკუმენტური მოთხრობა, და- სასრული)	6
მ. ვარშანიძე — ლექსები	17
ა. სამსონია — ზღვა და სიყვარული (ნაწყვეტი პიესიდან)	19
ჟ. ჯაფარი — ლექსები	29
ნ. მოდებაძე — ჩემი სიყვარული (მოთხრობა)	31
რ. ბრთილაშვილი — ლექსები	36
გი. დე. მოკახიძე — წუთისოფელი (რომანი, გაგრძელება)	38
საბაჰატიანი ალი — ლექსები (თურ- ქულიდან თარგმნა ნ. გვარამაძემ)	65

პრიტიკა და კუბლიცისტიკა

რ. კომაროვი — ჰაიდარ აბაშიძის ხსოვნას	67
ხ. აბაშელი — სერგეი მესხი და სამხრეთ საქართველო	70

აპარის ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

დ. კომახიძე — ბათუმის რეკონსტრუქ-
ციისა და გაშენების ჯოგირთი სა-
კითხი 83

აშარის წარსულიდან

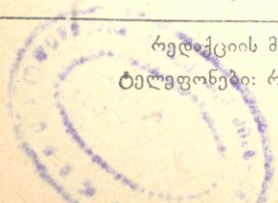
ხ. გერსამია — ერთი ფრიად მნიშვნე-
ლოვანი თათბირი და შემდეგ აბაშიძე . . 98
ი. სიხარულიძე — სამხრეთ-დასავლეთ
საქართველო მონღოლთა მფლობელო-
ბის ხანაში 92

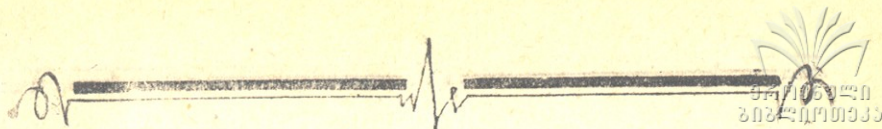

რედაქტორი შოთა ქურიძე
სარედაქციო კოლეგია:

ხ. ახვლედიანი, ნ. გვარიშვილი, მ. ვარშანიძე (პ/მგ. მდივანი),
პ. ლორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, გოგებაშვილის ქ. № 24.
ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

შოთა რუსუა

საშობლოვ, დიდება შენ!

დიდება შენდა, ახლო წელო, მოგაქვს სიამე ო, რაოდენი;
გაუკაცურ მკერდზე დღეს, საქართველოვ, გშენის ლენინის
ორი ორდენი!

ახლო წელო, დიდება შენდა! მოდი გვახარე და გვახმინე,
შენ დაუმკვიდრე მშვიდობა ქვეყნად მსოფლიოს მართალ
ადამიანებს!

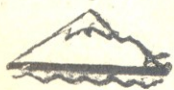
გაფურჩქნე მარად ხალხის გენია, იარე ქვეყნად სახემღიმარი,
თუ რამ გვწყენია, თუ რამ გვტკენია, შენ მოგვიშუშე ის
სატკივარი.

სამშობლოსთვის რომ იწვის და იღწვის ისეთი გვინდა ჩვენი
თაობა,

შენ რუსთაველის ამრავლე ნიჭი და სააკაძის გამბედაობა.
შენ გაამრავლე, რაც საბოძარი შრომამ მუძღვნა ამ საუკუნეს;
თვალში — ნაცარი, გულში — ბოძალი, ვინც ირიბული თვალით
გვიყურებს.

ახლო წელო, კარებთან გლოცავ, მოგეგებები ლექსთა
მარულით,

ჰველა კეთილ გულს, თვალს პატიოსანს
მიეც მშვიდობა და სიხარული!

ნესვორ მალაზონია

ზოგადი

შენი წიგნი, შენი ლექსი
სიბრძნის წყაროდ გასულა,
ასი ენით ხმელეთს ესმის
და ასი ზღვა გასცურა
ჩვენი ერის სადიდებლად,
უკვდავების დასტურად.
რის ფრთა იყო ის კალამი —
ფასკუნჯის თუ გედისა?
ან რა იყო ის მელანი —
ცრემლი თამარ-დედისა,
თუ ტრფიალი, ნახელავი
შენი უღვთო ბედისა?
ვინ გღევნიდა, ვისი რისხვა,
რომ სამშობლო დაგეთმო?
შენ რა გწამდა ღვთის და ჯერისა,
რა გაქვს მათთან საერთო?
შენ ტყვე გახდი მონასტრისა,
ჩვენთვის მზე რომ აგენტო.
შენი ბინა ყველგან არის —
შენგან შორს თუ შენს ახლოს.
მე არ მინდა, შენს სამარეს
ვინმემ ხელი შეახოს.
დაე, ყველამ, ვით თამარი,
ეძებოს და ვერ ნახოს!

თუ მართლა, როგორც მადლეგრძელებენ,
არ მოკვდი და ცას გამოვეკერე,
მაგრამ ლექსის თქმა ველარ შევძელი, —
როცა გაშლიან ფრთას ენძელები
და მზეზე ია გამოვა მერე,
ლამით მინდორში დავრჩები განგებ,
მთვარეს ჩავიქრობ მალა, ჩემს ზევით,
პეპლებს ყვავილზე ჭკუიდან შევშლი,
ორ დიდ ვარსკვლავზე სათაურს გავდებ
და ლამაზ სტრიქონს წავიჭერ ყელში...
დაე, თქვან: ეყო ხანდაზმა,
ჯახირი, წვა და ბოდვაო.
თუ არ მღეროდა ლამაზად:
ლამაზად მაინც მოკვდაო!

დილა

დილაა. იწვის ცისკიდე,
ხანძრად ჩაეშვა მთაში.
მდელოზე ჩიტი ჭიკჭიკებს,
ხევში ჭახჭახებს შაშვი.

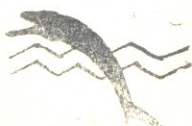
რამდენ ჭირს გადაუვლია
ამ მიწაზე და ცაზე!
ახლა რა სასწაულია,
რა სინათლე და რა მზე!

დილაა. დილა ხასხასა,
დილა შენი და ჩემი,
ამღერებს ხეს და ბალახსაც
შვების მადლი და ცრემლი.

ეს გაზაფხულის დილაა,
ეს სიხარულის დილაა,
ცვარდანამული დილა და
ჩვენი მამულის დილა!

შეხედე ქვეყნის არჩევანს,
აოფელს, ქალაქს და ჭალას,
უბნებს გულსა და მარჯვენას,
ულევ სულსა და ძალას!

მზის და ფერების დილაა,
მთის და სერების დილაა,
მძლე სიმღერების დილა და
ბედნიერების დილა!

იური ბენიძე

გზები და გზაჯვარედინები

მაგრამ პაპავას სხვა გეგმები აქვს. რაკი ვერ შეძლო „თეთრი გიორგის“ ორგანიზაციის შექმნა ირანში, პარიზიდან უნდა ვინმე უფრო მნიშვნელოვანი პიროვნება გამოიწეროს თეირანში და უკვე მიწერ-მოწერას აწარმოებს. იწვევს, პირდება არსებობის სახსრებით უზრუნველყოფას.

— რა სახსრებია ეს? — ცნობისმოყვარეობა მიპყრობს მე. — რა წყაროებიდან?

— შენი ფულის იმედი მაქვს, — მიპასუხა მან.

მე გავცოფდი.

— მაშასადამე, მთელი ზამთარი წელში გავწყდი შენი პარიზელი ხასისათვის?

ჩხუბი გათიშვაში გადაიხარდა, ჩვენ პირველად მივმართეთ ერთმანეთს უხეშად და დიდხინით დავცილდით. თითქმის ორი წელი

არ შევხვედრივართ ერთი მეორეს. მთელი ამ დროის განმავლობაში მე ვმუშაობდი რკინიგზის სხვადასხვა ნაგებობის მშენებლობაზე.

1937 წლის მიწურულს პაპავა ჩემთან ჩამოვიდა უბანში ქალაქ სულთანაბადის მახლობლად. მიუხედავად ყველაფრისა, გულწრფელად გამიხარდა მასთან შეხვედრა. ჩვენ მივდივართ თეირანში და ახალ წელს ვხვდებით ნაცრობებისა და თანამემამულეთა წრეში.

როგორც წესი, ასეთ ღამეს გამოთქვამენ ყველაზე საუკეთესო სურვილებს და ამბობენ ყველაზე გულითად სადღეგრძელოებს და, რა თქმა უნდა, პირველი სადღეგრძელო სამშობლოსია დამატებით: „და მისი რესტავრაციისა“.

ყველა ჩვენ, აქ მსხდომთ, იმის მიუხედავად, აქტიურად მუშაობს თუ არა ამ „რესტავრაციისათვის“,

* დასასრული. იხ. „ლიტერატურული აპარა“, № 6, 1965 წ.

ჯერ კიდევ გვაქვს იქ დაბრუნების იმედი. და ის, რომ თავი ერთად მოვიყარეთ და არაფერი გვადარდებს ამ ღამით, არ გვინდა ვიფიქროთ რაიმე მძიმესა და ცუდზე — გულს გვიჩუყებს ყველას და ლირიკულად განგვაწყობს.

ვიღაც გიტარას იღებს და ოთახს ავსებს საყვარელ მელოდიათა ხმები. მას მოჰყვა ლალი ზესტაფონური და ქუთაისური კუბლეტები. შემდეგ კი ყველანი ვმღერით ძველ სტუდენტურ სიმღერებს.

ჩვენ, სამშობლოდაკარგულები, ამ საღამოს ოცნებით გადავდივართ სამშობლოში და მწვავე სევდა-ნალღელი გვიპყრობს.

მე ისევ ვფიქრობ, რომ უფლება არა მაქვს ისე ვიცხოვრო, როგორც უკანასკნელი ორი-სამი წლის მანძილზე ვცხოვრობდი, — ლუკმა პურისათვის. არ შეიძლება თავს შორს ვიჭერდე ისევე და ჩაგრული თანამემამულეებისაგან, როგორიც თვითონ ვარ. არ შეიძლება უმოქმედობა.

სწორედ ამ დღეებში, ხელახლა აღორძინებულ ბუნდოვან მღელვარებათა და მისწრაფებათა დღეებში, მე გავიცანი ყოფილი გენერლის ვასილ დიმიტრის-ძე კარგარეთელის ოჯახი.

გენერალი გულჩათხრობილი და უკარება კაცი იყო. ამიტომ თავდაპირველად ედუარდ პაპავასთან ერთად ფირდოუსის პროსპექტზე მივდიოდით უმთავრესად მისი სტუმართმოყვარე ცო-

ლისა და ქალიშვილების გამო. უფროსი ქალიშვილი უკვე გათხოვილი იყო და ამირლასქარს, გავაქა, მეორის ქმარი იყო თეიმურაზ იაპონიის მისიის თარჯიმანი, ხოლო ორი უმცროსი — მარგო და ქეთი მშობლებთან ცხოვრობდა.

თვითმპყრობელობის დროს კარგარეთელმა დაამთავრა გენერალური შტაბის აკადემია და შემდეგ მაღალი თანამდებობანი ეკავა რუსეთისა და მენშევიკურ არმიებში. პირველი მსოფლიო ომის წლებში საექსპედიციო ჯარებთან ერთად ირანში იყო. აქ შეძენილი კავშირისა და ნაცნობობის მეშვეობით ამიერკავკასიაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ იგი ოჯახთან ერთად ცუდად როდი მოეწყო ამ ქვეყანაში და თეირანის საპატიო მოქალაქის წოდებაც კი მიიღო.

პირველად კარგარეთელი ცივად გვეპყრობოდა და ცოტას ლაპარაკობდა, მაგრამ თანდათან გულახდილი გახდა და მალე პოლიტიკურ თემებზეც დაგვიწყო საუბარი. იგი იყო საბჭოთა ხელისუფლების თავგამოდებული მტერი და მტკიცედ იდგა ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურ პოზიციაზე. კარგარეთელმა შემოგვიჩვენა, რომ ირანში მან ვერ იპოვა იდეური ადამიანები, რომლებიც „სამშობლოს განთავისუფლების საქმეს“ გამოადგებოდნენ. ყველანი ავანტიურისტები არიან, ან საქმის მარტო მატერიალური მხარე აინტერესებთო.

ერთხელ, როცა პაპავასთან ერთად ვიჯექი მასთან, იგი როგორღაც ძალზე აღგზნებული იყო და საბჭოთა კავშირზე ლაპარაკობდა ფრიად მუქი და შავბნელი ტონით.

— სსრ კავშირი გრანდიოზული კატასტროფის პირზეა, — ღელავდა კარგარეთელი, — ქვეყანაში უწყსრიგობაა, მეურნეობა დეზორგანიზებულია, სამხედრო მრეწველობა — მოშლილი, ხოლო წითელი არმია — თავმოკვეთილი...

საბჭოთა კავშირის საერთაშორისო მდგომარეობაზე რომ ლაპარაკობდა, კარგარეთელმა ძლიერ უარყოფითად დაახასიათა იგი, ამასთან არ მალავდა თავის აშკარა სიმპათიას გერმანიისა და იაპონიისადმი.

— ჩემო ყმაწვილო მეგობრებო! — გადავიდა იგი საზეიმო ტონზე, — დამიჯერეთ გამოცდილ გენერალს, რომ სწორედ ახლა დადგა აქტიური მოქმედების დრო. უკვე ახლა უნდა შევიტანოთ ჩვენი წვლილი საბჭოების განდგურების საქმეში, რასაც დაამთავრებენ გერმანიისა და იაპონიის ჯარები. ეს დრო შორს აღარ არის და საჭიროა ვიჩქაროთ!

კარგარეთელი ამ დეკლარაციით დაკმაყოფილდა, დაუძახა თავის ცოლს და რუსულად უთხრა:

— შუროჩკა, მე მოვქანცე ჩემი მეგობრები. საჭიროა ისინი დავაჯილდოვოთ ფრანგული კონიაკით. დატრიალდი, ძვირფასო...

ყველაფერი ეს როგორღაც

მრავალმნიშვნელოვანი იყო და გული ამიჩუყდა. რამდენიმე დღის შემდეგ ელჟარდმა მითხრობდა რაღმა დამავალა, შესაფერი კაცი მონახე და საქართველოში გაგზავნეო. ამ კაცმა უნდა შეაგროვოს ცნობები წითელი არმიის ნაწილების დისლოკაციის შესახებ და ზოგიერთი სხვა სამხედრო ხასიათის მონაცემები. იმის დასამტკიცებლად, რომ იგი იქ იყო, საქართველოდან უნდა ჩამოიტანოს გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ უკანასკნელი ნომერი.

საიდუმლო რომ გამანდო, ელჟარდმა თქვა, ეს მინდა გავაკეთო ლევან გამყრელიძის მეშვეობით. ჩვენ ერთად წავედით მის მოსაძებნად.

გამყრელიძე აღმოჩნდა საკმაოდ გაქნილი ვინმე. მან კარგად იცოდა ირანი, ჯერ კიდევ პირველი მსოფლიო ომის დროს ცხოვრობდა აქ და მეფის ბოქაული იყო. ამ თანამდებობაზე მას უხდებოდა რუსეთის ჯარების კონტრდაზვერვის დავალებათა შესრულება. მაშასადამე, ფართო ურთიერთობა და ნაცნობობა ჰქონდა. როგორც ასეთ საქმეებში გამოცდილმა კაცმა, ჩვენი წინადადება რომ მოისმინა, უპირველეს ყოვლისა გვეკითხა, ხარჯებს ვინ გაანაღდებსო.

ჩვენგან მან, რა თქმა უნდა, გარკვეული პასუხი ვერ მიიღო და ამიტომ გვთხოვა, თვითონ კარგარეთელთან მიმიყვანეთო.

როცა ეს თხოვნა გენერალს გადავეცით, მან უკმაყოფილოდ

წაიბუზღუნა, არ ღირდა ლევან-
თან დაკავშირებაო.

— იგი არ არის სერიოზული
კაცი, მაგრამ რაკი უკვე მიმარ-
თეთ მას, მოიყვანეთ ჩემთან.

უკვე დამშვიდობებისას, ელ-
უარდმა ჰკითხა გენერალს:

— ჩვენ არ გვეტყვი, ვის უნდა
სამხედრო ცნობები და ვინ გაანა-
ღდებს მათ?

— თქვენ გეტყვით, ჩემო ბავ-
შეებო, — გვიპასუხა კარგარეთე-
ლმა, — მაგრამ ლევანმა არ უნდა
იცოდეს ეს. იაპონელები დიდი
ხანია მიცნობენ როგორც კარგ
ძველ გენერალს. ამას წინათ მომ-
ძებნა იაპონიის სამხედრო ატაშემ
და მთხოვა მონაწილეობა მიმდღო
ცნობების შეგროვებაში კავკასია-
ში განლაგებული წითელი არმიის
შესახებ. და, რა თქმა უნდა, იგი
დააფინანსებს ჩვენს მუშაობას.

ჩვენ დაგვაეჭვა ამ მტკიცების
სისწორემ და გადავწყვიტეთ
მიგვეღწია, რომ გენერალს ჩვენ-
თვის გაეცნო ნამდვილი ბატონ-
პატრონები.

მეორე დღეს ლევანი, ელუარდი
და მე კარგარეთელთან ვიჯექით
მის კვადრატულ მაგიდასთან.
გენერალმა ერთბაშად და გადა-
ჭრით უკუაგდო ლევანის მაძიებ-
ლობა ჩასწვდომოდა წამოწყებუ-
ლი საქმის წვრილმანებს, დანარ-
ჩენი კი სწრაფად დაზუსტდა:
ლევანი საქართველოში შესაგზავ-
ნად გვაწვდის კონტრაბანდის-
ტებს. მისი „შრომა“ ფასდება ოთ-

ხას თუმნად, — სამასი ახლა, ასრ
— დაბრუნებისთანავე.

ამ საუბრის შემდეგ გენერალმა
მე და ელუარდს მოგვცა სწავსი
თუმანი და გვთხოვა, ეს საქმე
ბოლომდე მიიყვანეთო.

სამხედრო ატაშეს სამსახურში

ამრიგად, ისევ გავხსნათ
საქმეში, რომელსაც დიდი ხანია
გადაჭრით მივანებე თავი.

კონტრაბანდისტს თავად ჩვენ
გავუწიეთ ინსტრუქტაჟი: განეუ-
მარტეთ, რა ცნობები გვესაჭი-
როებოდა საქართველოდან, მივე-
ცით ფული. მან, რა თქმა უნდა,
დამატება მოითხოვა: ახლა გარ-
თულდა გადასვლა, ყველგან პოს-
ტები და საგუშაგოები. მე კი
დედ 50 თუმანი მივეცი მას. მაგ-
რამ დღეები მიდიოდა, იგი კი არ
ბრუნდებოდა. ნერვულობდა კარ-
გარეთელი, ფიცხოვდა პაპავა. გაქ-
ნილი ლევანი სულ ხელებს შლიდა
და თანდათან თავს გვარიდებდა.
აქვე უნდა ვთქვა, რომ ბოლომდე
ვერა და ვერ გავიგეთ, სრულებით
არ გადასულა კონტრაბანდისტი
საზღვარზე და ჩვენი ფული მიით-
ვისა, თუ დაიჭირეს საბჭოთა ტე-
რიტორიაზე.

ამასობაში ჩვენმა შეფმა დიდი
მუშაობა გააჩაღა.

— ჩემო ბავშვებო, — მოგვმარ-
თავდა იგი, — სავაზიმოდაც კი
არ მრჩება დრო.

საქმე ის იყო, რომ ატაშემ კარ-
გარეთელს მოსთხოვა შეექმნა

კავკასიელი ემიგრანტების კომიტეტი: მას უნდოდა მთელ კავკასიასთან ელაპარაკა. რა თქმა უნდა, ის არ უწყოდა, რომ მსგავსი ცდები პარიზში ემიგრანტთა ცალკეულ დაჯგუფებათა მტკიცე წინააღმდეგობას წააწყდა. აქაც ამ უთანხმოების გადალახვა შეუძლებელი ჩანდა.

— ბუტაფორული კომიტეტი ხომ არ შეგვექმნა? — გვკითხა გენერალმა, — ნუთუ სომხებში თუნდაც რამდენიმე კაცი არ აღმოჩნდება, რომლებიც კომიტეტში ხელფასისათვის შევლენ?

დაგვებადა იდეა, დახმარება გვეთხოვა პარიზული ჟურნალის „კავკასია“ რედაქტორ ჰაიდარ ბამატისათვის. მიგვეწერა აგრეთვე მენშევიკური ჯარების ყოფილი სარდლის გიორგი კვინიტაძისათვის, რომელიც ამ ჟურნალში თანამშრომლობდა.

ეს აზრი მოეწონა კარგარეთელს. მან თვითონ იკისრა წერილების შედგენა. ორივე ადრესატს იგი კარგად იცნობდა.

რამდენიმე დღის შემდეგ გენერალმა კმაყოფილებით გვაცნობა, რომ იაპონელმა სამხედრო ატაშემ ჩაიბარა წერილები და მათ პარიზში დიპლომატიური ფოსტა ჩაიტანსო.

მე კვლავ შეეჭვებოდა იაპონელ სამხედრო ატაშესთან კარგარეთელის კავშირი, ვფიქრობდი, რომ იგი მოქმედებდა ირანის დაზვერვის დავალებით: გენერალი ხომ ძლიერ დაახლოებული იყო ამ ქვე-

ყნის სამხედრო წრეებთან, მაგრამ მალე ჩემი ეჭვები გაიფხუჭული გარკვეული როლი ამ შემთხვევაში შეასრულა გენერლის ცოლმა ალექსანდრა ივანოვნამ.

ერთ საღამოს, კარგარეთელთან რომ მივედი, იგი სახლში არ დაგვხვდა. ალექსანდრა ივანოვნამ ჩვეული გულგაშლილობით მიგვილო და გვითხრა:

— ვასიამ ეს-ეს არის ივანშმა, მისიიდან კაცი მოუვიდა და ახლა იგი სამხედრო ატაშესთანაა. გთხოვთ, ბატონებო, აქ მომიცადეთო.

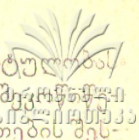
გაჩაღდა ჩვეულებრივი, მაღალი წრისათვის დამახასიათებელი საუბარი. მე ვკითხე ალექსანდრა ივანოვნას, იცის თუ არა მისმა სიძემ, რომელიც იაპონიის მისიაში მუშაობს, ჩვენი მიზნები?

— ჩემი აზრით, არა. — მიპასუხა ალექსანდრა ივანოვნამ, — სამხედრო ატაშე სრულიად განმართებით ცხოვრობს, იგი თვითონ დაუკავშირდა ვასიას და მას თავის სახლში ხვდება.

იმ საღამოს შემდეგ მე აღარ ვიყავი ურწმუნო თომა. მით უმეტეს, რომ მომდევნო ამბებმა ყველაფერს ნათელი მოფინა.

გვიან საღამოს რომ დაბრუნდა, კარგარეთელი ჩიოდა, ამდენი სირბილი არ შემძლიათ.

— მაგრამ საქმე ბევრია, ჩემო მეგობრებო, თავის მისახედავად არ გვცალია, ჩვენ ძლიერ საჭირონი ვართ. იაპონელმა სამხედრო ატაშემ დამავალა შევადგინო

შეიარაღებული გამოსვლის გეგმა კავკასიის ტერიტორიაზე. გეგმის მიხედვით, ბოლშევიკური ძალების ნაწილი იმ დროისათვის, როცა იაპონელები სამხედრო მოქმედებას გააჩაღებენ შორეულ აღმოსავლეთში, ვერ უნდა მოშორდეს კავკასიას. ტოკიოში ჩემი გეგმის დამტკიცების შემდეგ გამოყოფენ საჭირო სახსრებს. ასე რომ, თავი მაღლა ასწიეთ. მეგობრებო, ემზადეთ აქტიური მუშაობისათვის.

როცა კარგარეთელის ბინიდან გამოვედი, შევნიშნე, რომ ედუარდს ნაღვლიანი განწყობილება დაუფლებოდა. მე გაკვირვებით შევხედე მას, მან კი პასუხად ღანძლვა დაუწყო კარგარეთელს:

— როგორ შეადგენს ეს კაცი გეგმას, როცა არ იცნობს სამშობლოს და არა აქვს არაღეგალური მუშაობის საჭირო გამოცდილება. — ბრაზით ამბობდა იგი. — მე მართლმართო ვცდილობდი შემექმნა ორგანიზაცია, კარგარეთელი კი ამ დროს შინიდან ფეხს არ ადგამდა. ახლა კი, ზედვ, ანდრო, არსად არაფერს გვაკარებს და გეგმაც უჩვენოდ უნდა შეადგინოს.

მე ვამშვიდებდი ედუარდს და ვცდილობდი ჩამესვო კინკლაობის პირველი სიმპტომები, რაც ესოდენ დამახასიათებელია ემიგრანტების ყოველი დაჯგუფებისათვის.

ხოლო გენერალი სამხედრო დისციპლინის პოზიციიდან სულ უფრო მწვავედ აჭერდა ედუარდის მტკივნეულ ადგილს, მოითხოვდა

სიზუსტესა და აკურატულობას კავკასიელ ემიგრანტთა შეგროვების თაობაზე მისი მითითების შესრულებაში. მაგრამ რა უნდა ეკეთებინა ედუარდს, როცა მისი ყველა ცდა — განემსჭვალა ნაცნობები კავკასიელ ემიგრანტთა ანტისაბჭოთა გაერთიანების იდეით მარცხს განიცდიდა. ზოგიერთი მათგანი მან კარგარეთელსაც კი მიჰგვარა. მაგრამ ამას რაიმე შედეგი არ მოუტია.

— რატომ მოგყავთ ჩემთან ეს ადამიანები? — უკმაყოფილოდ ბუზღუნებდა გენერალი, — ისინი იგებენ ჩვენს საიდუმლოს და მიდიან. აღარ გააკეთოთ ეს!

ერთხელ გენერალთან რომ მივედი, გვიბრუნეს, კაბინეტშიაო. ჩვენ ჩავედით მასთან. ეს იყო ნახევრად სარდაფული პატარა ოთახი, სადაც იდგა მაგიდა, მასზე კი საბეჭდი მანქანა. გენერალი თვითონ ბეჭდავდა ირანის არმიისათვის რჩევა-დარიგების უამრავ პროექტს. მაგრამ ახლა, ცხადია, მას სხვა საქმე ჰქონდა. ჩვენ რომ დავვინახა, კარგარეთელმა მუშაობა შეწყვიტა, სათვალე შუბლზე აიწია და დასხედითო, გვთხოვა.

— უნდა მოგილოცოთ, — თქვა მან. — ჩემი გეგმა მოიწონეს და მის განსახორციელებლად გაიღებენ ორასი ათას იენს. რას იტყვით, ჩემო ბავშვებო? ცუდია განა?

ამ დღეს კარგარეთელისაგან გავიგეთ, რომ იაპონელები შეუდგნენ იარაღისა და საომარი მასალების შემოზიდვას ირანში. ისინი

სპარსეთის ყურეს ნავსადგურებში
ჩამოაქვთ ხომალდებს და ისე
განაწილდება ანტისაბჭოთა დაჯ-
გუფებებს შორის, რომ იაპონელ-
თა ხელი არ გამოჩნდებოდეს...

მე კარგარეთელს ვკითხე. ხომ
არ მიუღია ბამატისა და კვინიტა-
ძის პასუხი?

— არა, ჯერ არ მიმიღია. ის ადა-
მიანები, პარიზში რომ ცხოვრობენ
და მარტო კალმით იბრძვიან,
მიეჩვივნენ თავის ხელქვეითებად
გვთვლიდნენ ჩვენ. შეიძლება ისი-
ნი ეძიებენ გზებს, რათა ჩვენთვის
გათვალისწინებული ასიგნებანი
თვითონ ჩაიგდონ ხელში?..

— არ მესმის, რატომ გვაყენ-
ებენ ისინი უხერხულ მდგომარეო-
ბაში სამხედრო ატაშეს წინაშე!
— უკვე ხმამაღლა განაგრძობს
კარგარეთელი.

მაგრამ აი გენერალი დამშვიდ-
და. ვგრძნობთ, რომ სათქმელი
მას კიდევ აქვს. მართლაც, კარგა-
რეთელი ოდნავ შეეყოყმანდა და
მთავარი საკითხი აღძრა. იგი ამ-
ბობს, რომ იაპონელებმა გეგმა კი
მოიწონეს, მაგრამ იგი უნდა გან-
ვამტკიცოთ ცნობებით წითელი
არმიის განლაგების შესახებ კავკა-
სიაში, კერძოდ, საქართველოში.
ამ ცნობების მოპოვება კი მხო-
ლოდ ადგილზე შეიძლება.

— ძლიერ სამწუხაროა. — განა-
გრძო მან და თვალს არ გვაცი-
ლებდა. — მაგრამ ეს სამუშაო
თვითონ ჩვენ უნდა შევასრულოთ.
საქმის გადადება შეუძლებელია.
თვითონ ხედავთ, რომ ხალხი არ

გვყავს და ყველაფერი ჩვენი ხე-
ლით უნდა გავაკეთოთ.

ედუარდი წამოხტა და ხელში
განაცხადა, რომ გენერალს შეუძ-
ლია მისი იმედი იქონიოს... მაგრამ
ამან მხოლოდ ღიმილი გამოიწვია.

ედუარდი გასათუთებული და
ავადმყოფი კაცია. არ არის დიე-
ტური სასაძილო, რომელსაც შე-
ეძლოს მისი კუჭის კაპრიზთა
დაკმაყოფილება. შეიძლება ასე-
თი ადამიანი დაადგეს გაჭირვებით
აღსაყვებელს?

— ასე გადავწყვიტოთ, — ამბობს
გენერალი, — საქართველოში გა-
ემგზავრება ანდრო. ჩვენ უნდა
ვუშოვოთ მას იარაღი და ღირსეუ-
ლი მეწყვილე.

მე არავინ მეკითხება, მინდა თუ
არა ეს. არც მე გამომითქვამს რაი-
მე პროტესტი ამ გადაწყვეტილე-
ბის გამო.

იარაღის ძებნამ საკმაოდ დრო
მოითხოვა. ედუარდმა მიმართა
ნაცნობ ირანელ ოფიცერს, ორი
მაუზერი მიშოვეო. მაგრამ მან გაი-
ღიმა და უთხრა: — ორი კი არა,
ორი ათასიც რომ გქონდეთ, რა
შეგიძლიათ გააკეთოთ?

— კარგარეთელს სულ იოლად
შეუძლია პისტოლეტები მაღაზია-
ში შეიძინოს თავისი ყოფილი
მოწაფეების — ირანელი ოფიც-
რების მეშვეობით, — გაბრაზებით
ამბობს ედუარდი. — ჩვენ კი გვა-
რბენინებს ამ საქმეზე. წავიდეთ,
ვუთხრათ.

გენერალმა სიცილით მოგვისმი-

ნა და გვიჩვენა ახალთახალი მაუ-
ზერი ორმოცდაათი ვაზნით.

— ვიშოვით მეორესაც, — თქვა
მან და პისტოლეტი კარადაში შეი-
ნახა.

— ჩემო ბავშვებო, — გვეუბნება
შემდეგ კარგარეთელი, — პარი-
ზიდან დაბრუნდა ჩვენი სამხედ-
რო ატაშე და ხვალ უნდა შევხვ-
დე. ხომ არ წამყვებით თან?

ჩვენ ეს ნდობის დიდ აქტად
მივიჩნიეთ და ხალისით დავეთანხ-
მეთ. გენერალს შევხვდით პატა-
რა ბაღის მახლობლად, მივესალ-
მეთ და გზა განვაგრძეთ. იქვე ახ-
ლოს მაგიდას მივუსხედით კაფე-
ხანაში და ცოტა ხნის შემდეგ
დავინახეთ, რომ ქუჩაში ეტლია-
ნმა მოტოციკლმა დაიწყო მიმო-
სვლა. კარგარეთელი მის შესახ-
ვედრად წავიდა. ეტლში ჩაჯდა
და მოტოციკლმა მახლობელი შე-
ნობისაკენ გასწია.

ერთი საათის შემდეგ იგი გა-
მოვიდა სახლიდან. საიდუმლო
შეხვედრა შედგა. დამთავრდა
ჩვენი მისიაც. ჩვენ სწრაფად და-
ვეწიეთ გენერალს და ჩავსხედით
ავტობუსში.

შინ გენერალმა გახსნა პარიზი-
დან ჩამოტანილი ორი წერილიანი
კონვერტი.

პაიდარ ბამატის მაღალფარდო-
ვანი გამოთქმებით სავსე, მაგრამ
სავსებით უშინაარსო წერილი
მყისვე განზე გადავდევით.

კვინიტაძეს დაუწყია სკოლის
წლების მოგონებით, კარგარე-
თელს უწოდებს „ვასილკას“ და

სინანულს გამოთქვამს, მენაქვი-
კური ჯარების სარდალს რომ ვა-
ყავი, შტაბის უფროსად მინიშნუ-
და მყოლოდიო. უკვე წერილის
ბოლოს იგი ასახელებს თურქეთი-
დან საქართველოში გადასვლის
საიმედო ადგილს. გადასვლა გ-
ხერხდება ვინმე გიორგი კურლ-
ელაშვილის მეშვეობით, თუ კი
პაროლით „ვარდი“ მიმართავთ
მას ქ. ჩილდირშიო.

— სწორია, თურქეთიდან მოქ-
მედება მართლაც უფრო ნაკლებ
სახიფათოა. იქ ჩვენ სრულებით
არ გვიცნობენ, — ამბობს გენე-
რალი.

მე ამ ვარიანტის წინააღმდეგ
არა ვარ და სამივენი შევუდექით
ჩემი გადასვლის გეგმის დეტა-
ლურ განხილვას.

შაჰანასხანელი გადასვლა

დადგა თეირანიდან ჩემი განგ-
ზავრების დღე. ნაყიდა მატარებ-
ლის ბილეთი. მოგვარებულია ე-
ზის საკითხი. ჩავიბარე კომპასი.
საქართველოს დაწვრილებითი
რუკა, ორი მაუზერი, ნაგანი, ორი
ათასამდე მანეთი საბჭოთა ფული
და ამდენივე ირანისა და თურქე-
თის ვალუტა.

კარგარეთელმა ერთსელ კიდეც
შემახსენა ის ცნობები, რომლე-
ბიც უნდა ჩამოვიტანო.

— გახსოვდეს, — მეუბნება
იგი, — კავკასია ახლა არანაკლებ
ანტერესებს გერმანიას. მე უკვე
ველაპარაკე დაზვერვის წარმომ-
დგენლებს. თუ შემოდგომამდე

დაბრუნდები, ეს მოლაპარაკება უფრო რეალურ ხასიათს მიიღებს.

შემდეგ მან მომცა მამამისის თბილისის მისამართი პაროლით და თეირანში გასაგზავნი წერილების შიფრი. შიფრისათვის აურჩევია „დედა ენის“ ფურცლის „ქათამი“ ასოთა კომპლექტი.

ვიდრე კარგარეთელი დაშიფრული წერილის შედგენის წესს მაცნობს, ედუარდი მისი სახელით ამზადებს ჩილდირელი გიორგის წერილს.

და აი ჩვენ ვემშვიდობებით ერთმანეთს. კარგარეთელი ძველებურად, სამგზის მკოცნის და მეუბნება:

— ღმერთი შეგეწიოს, შვილო... ფული თუ დაგრჩეს, დაეხმარე მამაჩემს.

ბინის ზღუბრულზე ალექსანდრა ივანოვნა დაგვეწია. აცრემლებული იგი მაძლევს პაკეტს საჭმელით.

პერონზე გულაჩუყებული ედუარდი მეუბნება:

— მეორეჯერ უეჭველად ერთად წავალთ.

მაგრამ არც მან, არც მე არ ვიცოდით, რომ ხელახლა შეხვედრა არ გვეწერა. მხოლოდ დიდი ხნის შემდეგ ერთმანეთს შევხვდით საბჭოთა კავშირის ერთ-ერთ გამასწორებელ-შრომითს ბანაკში.

...ჩილდირში რომ ჩავედი, ძლიერ იოლად მივაგენი ვაჭარ პეტემთის საყისბოს. გიორგი კურდღელაშვილის ნათესავი ვარ-მეთ-

ქი, ვუთხარი, და ვთხოვე მივეყრებინე მასთან.

— შორს წასვლა არ მინდოდა, იგი ეზოშია, — მითხრა ვაჭარმა.

პატარა შიგაეზოში ერთადერთი პირქუში და ძლიერი აგებული ბის კაცი იყო. იგი ხეზე ჩამოკიდებულ ცხვარს ატყავებდა. ერთმანეთი რომ გავიცანით და ორიოდ სიტყვა გადავულაპარაკეთ ერთი მეორეს, მან მუშაობა დაამთავრა და მიმიწვია მინაშენში, რომელიც მისი ბინა აღმოჩნდა. ჩვენ ტახტზე დავსხედით. მან წაიკითხა კარგარეთელის წერილი და მე ზოგადად ვუთხარი ჩემი ჩასვლის მიზანი. უპირველეს ყოვლისა მან მკითხა, მაქვს თუ არა იარაღი. როცა გაიგო, რევოლვერის გარდა ორი პისტოლეტი მქონდა, მოისურვა ენახა ისინი. მე გავხსენი რუკაჩი და მოხედვაც ვერ მოვასწარი, რომ ორივე პისტოლეტი მის ჯიბეში აღმოჩნდა.

— ერთი მე მჭირდება, მეორე გამყოლს უნდა მივცე, — შეუვალი ტონით მითხრა მან. შემდეგ განმიმარტა, ხვალ წავალთ საზღვრისპირა სოფელ ტოტალეთში, სადაც ხშირად დავდივარ პირუტყვისათვისო. ჩემს თანაშემწედ გავსაღებ, მაგრამ უქრთამოდ მაინც არაფერი გამოვაო. და, ცხადია, დაისვა ფულის საკითხი.

რადგან ოთახში არავითარი ავეჯი არ იყო, გიორგიმ იქვე ტახტზე გაშალა ხელსახოცი, დააწყო

შასზე თავისი ღარიბული ულუფა და შევუდექით ჭამას.

რამდენიმე თლაშო ცეცხლივით შინაური არაყი რომ გადავკარით, ავლაპარაკდით.

მე გავუზიარე საფრანგეთსა და ირანში ჩემი ცხოვრების ამბები, მან კი თავის თავზე მიაბო. მისი ნამშობიდან აშკარა გახდა, რომ ჩემს წინ სავსებით ჩვეულებრივი ბანდიტი იჯდა და სწორედ გიორგისთანა ადამიანები წარმოადგენდნენ ყველა გაძევებულის დასაყრდენს „სამშობლოს განთავისუფლებისათვის“ ბრძოლაში.

მზე ამოსული არ იყო, ჩილდირიდან რომ გავედით პირთამდე ბალახით სავსე საზიდარით.

— გზაში ბალახს დაგაყრი, — მითხრა გიორგიმ. — წყნარად იწექი და თავი არ გაამკლავნო, ახლა კი ფული მომეცი, შეიძლება დამჭირდეს.

მე რამდენიმე ლირა მივეცი და არომატთან ბალახში ჩავიმაღე. ძილში მესმოდა, რომ გიორგი სადღაც შეჩერდა და ვილაცას თურქულად ელაპარაკებოდა.

მზე უკვე მაგრად აცხუნებდა, გიორგიმ რომ ხმამალა დამიძახა:

— ადექით, ბატონო, მოვედით!

ჩვენ ვიდექით ქვით შემოღობილ პატარა ეზოში. არსებითად ეს იყო კლდესმიკრული პირუტყვის ბაკი.

ფანჯარაში გაიღვა ჩადრიანი ქალის ფიგურამ, შემდეგ კი გამოვიდა შუახნის თურქი, რომელ-

საც გიორგიმ აფლათი უწოდა. მან სახლში მიგვიწვია და პატარა სკამებზე დაგვსხა.

დაიწყო აუჩქარებელი საუბარი თურქულ ენაზე, რომელშიც მონაწილეობა მე არ შემეძლო. გიორგიმ თურქს გადასცა მაუზერი და კვლავ ფული მთხოვა. ჩემი დარჩენილი ლირები და თუმნიანები აფლათის ჯიბეში გადავიდა.

...შუალამისას გავემგზავრეთ. აფლათმა რაღაც გამომიწოდა, ჩვენებური რბილი ქალამნის მსგავსი.

— ჩაიცვი, ბატონო. ადგილზე რომ მიხვალ, გადაყარე. — მითხრა დამტკრეული ქართულით.

ციცაბო ფერდობით ღელეში დავეშვით, სწრაფად გადავიარეთ იგი და შევუდექით ზიგზაგისებურ აღმართს. მივდიოდით ჩქარა, თითქმის უხმაუროდ და გათენებისას აღმოვჩნდით ზედა ვარძიის მარცხნივ. ღლე აქ კლდეებში გავატარეთ და დაბნელებისთანავე დავიძარით მთებისკენ. მივდიოდით თითქმის მთელი ღამე.

მე ძლიერ დამქანცა ხანგრძლივმა შეუჩვეველმა სიარულმა და ძლივს მივლასლასებდი, ვცდილობდი აფლათს არ ჩამოვჩენოდი. გარდა ამისა (ეს რა დასამალავია!), იმის შეგნება, რომ მშობლიურ მიწაზე ქურდივით მივიპარებოდი, მხნეობას როდი მმატებდა. უცბად კორძს წამოვკარი ფეხი და დავარღვიე განთიადისწინა ტყის ღუმილი. დავაყურადეთ და ისევ განვაგრძეთ გზა, მაგრამ ასი ნაბი-

ჯიც არ გაგვივლია, ხმამაღალმა შეძახილმა: „სდექ!“ სიჩუმე რომ დაარღვია.

ჩემმა გამყოლმა მაუზერი იძრო, მაგრამ მას ნაგაზი ეცა და, უკვე წაქცეულმა, უმიზნოდ გაისროლა.

მე უკანიდან ვილაცამ ძლიერი ხელები მომხვია.

ქართველმა მეთაურმა, სამი კუბიკი რომ ჰქონდა საყელოს დანაკერებზე, რაღაც უთხრა მესაზღვრეებს და ჩვენ იქვე გაგვიჩხრიკეს, ჩამოგვართვეს იარაღი და რუკაჰაკი...

* * *

ბალზაკი ამბობდა, გაიხსენო — ნიშნავს ხელახლა განიცადო. და მართალიცაა. ადვილი როდი იყო მეხსიერების სიღრმიდან ამოღო ბოლქვაძეს ასეთი ლოდი და გადაეგდო იგი. მაგრამ ლოდი მძიმე იყო და უნდა მოეშორებინა. გარდა ამისა, მან იფიქრა მონათხრობი. ჩემს მიხვეულობხვეულ, შეცდომებითა და ცდომილებებით აღსავსე გზაზე შეიძლება ადამიანებს გამოადგეთ.

ამქვეყნად ბევრი რამ შეიცვალა. საბჭოთა კავშირის საზღვრები

ბევრგან სხვადასხვა სახელმწიფოს მეგობრობის ხაზად იქცა. დღეს, კერძოდ, მიწის რუკაზე გაჩნდა ^{საქართველო} ~~საქართველო~~ ^{საქართველო} ~~საქართველო~~ ცილისტური რესპუბლიკები, რომელთა ხალხები საბჭოთა ადამიანებთან ხელიხელჩაკიდებული მიდიან კომუნიზმის გზით.

ზოგიერთმა ემიგრანტმა საბოლოოდ გაწყვიტა კავშირი წარსულთან და თავისი ადგილი მონახა საბჭოთა საზოგადოებაში. სხვების სახსენებელიც აღარაა. მათ საფლავში ჩაყვა თავისი ხალხის ზიზლი.

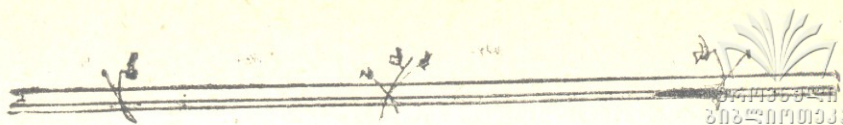
მაგრამ ჯერ კიდევ არსებობს იმპერიალისტური სახელმწიფოები და მათი დაზვერვები.

და დღესაც არიან ადამიანები, რომლებიც ყალბი ბურჟუაზიული პროპაგანდის ანკესზე ეგებიან, პროპაგანდისა, რომელიც მათ უბოძებს სამშობლოს დაღატაკებაზე.

თავის ხალხს მოწყვეტილ ადამიანთა ხვედრს ისინი გარდუვალად მიჰყავს უფსკრულამდე. ანდრო ბოლქვაძის წარსული, მის მიერ ნანახი და განცდილი ერთ-ერთი კიდევ მოგვაგონებს ამას.

(„ლიტერატურაია გრუზია“)

მამია პარხანიძე

ჰაიდარ აბაშიძეს

ჩვენო ჰაიდარ!
 ჩვენ ერთი გვაქვს დედის ძუძუი, —
 ვის წმინდა რძითა განბანილა ჩვენი ბაგენი,
 ცრემლი ვთქვათ ჩვენი — აღსათქმელად მე ვარ
 უძლური,
 სიყვარული ვთქვათ — მე შეწევნა მინდა
 განგების!

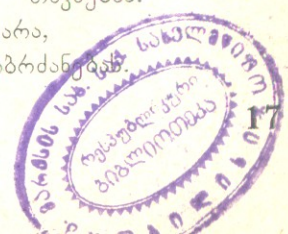
ჩვენო სინდისო — ჩვენო მემედ, ჩვენო ჰაიდარ,
 თქვენი თვალების ბრწყინვალეობა,
 გული ხალასი
 წყალთა დენაა დაუშრეტელ დიდ სათავიდან,
 ხან თუ მანატრებთ მე მწყურვალეს,
 მოვალ, ხან მასვით.

ო, მტკივან გულზე ხელს დაისვამს შენი სავანე;
 შენ, მის ხევისბერს, ჩაგინუტებს, ალერსს ჩვეული.
 ყველა მოკვდავი მიიკუთვნებს სადღაც სამარეს,
 სხვაა სიცოცხლე და სიკვდილი კაცის რჩეულის.

შენზეც იტყვიან — გული სანთლად გააჩალა და
 წარუძღვა მოძმეთ, მკერდით შეხვდა ქარებს
 თაენებას.

შენი აღერსით სულდამტკბარი შენი აჭარა,
 ლოცავს დიდუბის პანთეონში შენს მიბრძანებას.

10.106.

ჩემი სავანე სააკვანო ციდა ჭალაა,
მერე იებზე გადევნებამ შორს წამიყვანა.
ამ სიმწვანეში ვით გამიჩნდა თმაში ჭალარა
და ვინ წამართვა უნებლიეთ რაც მე მიყვარდა?
ჩემი სააკვანო მიწა პეშვში მე ჩამეტევა;
მისი დედო ფრთა გოლიათმა ზღვამ გადაკვეთა;
ახლა მაგონებს დამწიფებულ გემრიელ მტევანს,
მადლობა, მიწავ, სავსე თასით რომ მაწვდი ნექტარს!
ჭოროხმა იცის გადარევა, ნაპირთა წარღვნა,
ვეალერსები: „წყნარად, წყნარად, ჩემო მდინარევ!“
მტრისას, თუ ჩემი ზღვა წამოდგა ტალღად და ტალღად,
ვეალერსები: „ნუ, ნუ, ზღვაო, შენც შეიწყნარე!“
ზღვას ვეფერები, ხან ჭოროხსა და ხან ჩემს ჭალას, —
წარღვნა რომ მოხდეს, გაქვესკნელდეს, გადავირევი.
ამ ციურ ფერში ვით გამიჩნდა თმაში ჭალარა,
მის ალერსში და სიყვარულში გადავიღევი.

და გულს ჩემსას...

ხელაპყრობილი ვიალერსებ, გლოცავ, გიგალობ,
თითქოსდა ვშიშობ — არ გატყინო ძველი იარა;
ჭექა-ქუხილში გავიძახი, ჩადექ, გრიგალო!
სიყვარულით შენი ხატი სულს ეხიარა.
რათაო? გეტყვი... გიხაროდეს გეტრფი ესოდენ,
მანდ დედას ვხედავ... დედის თვალებს ვეღარ
ვივიწყებ,
ჰე, დედულეთო, შენი ხმა რომ მარად მესმოდეს,
შენს ციურ ზართა გასაგონად მაღლა მივიწევ.
შენს დახშულ ტევრის სიჩუმეში ასჯერ შემოვალ,
მოვეფერები ადამისწლის გადაღლილ რტოებს.
შენი ფუნჯებით გადავფერავ ჩემს შემოდგომას,
არრას წავიღებ... და გულს ჩემსას შენ დაგიტოვებ.

ალექსანდრე სამსონია

ზღვა და სიყვარული

პროლოგი

სკოლადამთავრებულთა გამოსაშვები საღამო. ახალგაზრდები მერხებზე სხედან, მაგრამ არც წიგნს კითხულობენ და არც საკონტროლო დავალებას წერენ. ისინი ოცნებობენ. უკრავს მუსიკა. სცენის ნაწილი, სადაც ახალგაზრდები სხედან, თხელი გამჭვირვალე ფარდითაა გამოყოფილი. შემოდის გურამი.

გურამი — პატივცემულო საზოგადოება, ყველას დიდ მადლობას მოგახსენებთ, ვინც პატივი დაგვძლევს და ჩვენი კლასის გამოსაშვებ საღამოზე მოვიდა... ჩვენ — ეს ჩვენ ვართ: სკოლადამთავრებული ნიჭიერი ახალგაზრდები. თუ ეჭვი გეპარებათ, შეგიძლიათ ჩვენს მშობლებს კითხოთ... ყველაფერი, რაც გითხარით, არის შესავალი. შესავალი რომ არ გამეკეთებინა, მე გამოსავალი არ მქონდა. ახლა უფრო კონკრეტულად გავცნოთ ერთმანეთს... (გამჭვირვალე ფარდას გადახსნის. მუსიკა თანდათან ნელდება და ბოლოს სულ წყდება).

თამარი — რა მოხდა?

გურამი — ბოდიშს ვიხდი, ოცნება

რომ შეგაწყვეტინეთ... ხალხს თქვენი ნახვა სურს.

ნიკო — ძაან სანახავი კი ვართ.

გურამი — რატომაც არა! გთხოვთ წამოდგეთ... ნიკო, თქვენც, ნუ გეშინია, გავეთილს აღარ შეგვეკითხებიან... ვაჟაკები ქალიშვილებს ნუ დაგვიჩრდილავენ, წინ ადგილი დაუთმეთ. მაშ ასე, ყურადღება, სახეზე ღიმილი, ვაჟებს შეუძლიათ ჩაისუნთქონ...

დათო — საათის გამოჩენა თუ შეიძლება?

გურამი — შეიძლება. (დარბაზს) კარგად შეგვხედეთ, ასეთია ჩვენი პორტრეტი, ეჭვსი ცხრაზე, გადაღებული უქულოდ, შემოწმებული სახლმმართველობის მიერ... გადავდივარ ანკეტურ მონაცემებზე. ვართ თვრამეტი წლის...

დათო — უცოლო და გაუთხოვარი.

ხათუნა — ახლა მაგის დრო არაა.

გურამი — ისე, ლამაზები ვართ.

* ა. სამსონიას პიესას „ზღვა და სიყვარული“ დგამს ბათუმის სახელმწიფო თეატრი. ვაჟეყენებთ ნაწყვეტს ამ პიესიდან.

ნიკო — მე, ძმაო, სიმპათიური ვარ, ლამაზებს ეხაზებათ.

ელგუჯა — ლამაზი ნანაა.

ხათუნა — მერე შენ რა?

ელგუჯა — არაფერი. ლამაზია-მეთქი. ფაქტი აღვნიშნე.

თამარი — ლამაზი კი არა, ძალიან ლამაზი, უმაღლესში აუცილებლად მოეწყობა. ზომ ასეა, გურამ?

ნანა — არა გრცხვენიათ, ამდენი ხალხი გყურებთ.

გურამი — ბოდიშს ვიხდით, საკითხს გადაუხვეით. (ახალგაზრდებს) გთხოვთ დასხდეთ. (დარბაზს) ჰო, იმას ვამბობდი, ვართ თვრამეტი წლის, გვაქვს ატესტატი და უმაღლესში მოწყობის დიდი სურვილი... სურვილები საერთოდ ძალიან ბევრი გვაქვს... სიტყვა რომ არ გავგივრებდეს, სჯობს თვითონ მოისმინოთ. ნიკო, მოდი შენ დაიწყე.

ნიკო — რა დავიწყო?

გურამი — აი, რაზეც ოცნებობდი.

ნიკო — მე რატომ, ძმაო, მედალი ვინც აიღო, პირველად იმან დაიწყო. მე ჩემი სამიანებიც მეყოფა.

გურამი — აბა დათო გვეტყვის.

დათო — ვიტყვი, აბა ფულს ზომ არ გადაგახდევინებო...

გურამი — მაშ აგერ ცარცი და დაფასთან მოგვიყვი.

დათო — (ხატავს ბავშვს).

თამარი — ეს არის დათოს მომავალი შვილი.

დათო — ეს მე ვარ პატარაობისას (ხატავს კაცს).

ნიკო — ეს კი დათოს მამაა — ბიძია სერგო.

დათო — მამაჩემი უფრო მსუქანია (მუცელს შემოუხაზავს), ეს კაცი კი ზოგადად ინჟინერია... მაშასადამე, მე ბავშვობიდან მსურდა ინჟინერი გამოვსულიყავი.

ნიკო — საბავშვო ბაღი რომ დაამთავრე, სკოლაში შეხვედი და სულ ინჟინრობაზე ოცნებობდი...

დათო — ეს სრულებით არ არის სა-

საცილო. მამაჩემი გლეხი იყო და ინჟინრის დიპლომი მაინც აიღო. მე რით ნაკლები? ის ურჩევნია მამულს, ვიდრე

ნიკო — ეხ, რა დროს ვარაზობდა?

ხათუნა — სამაგიეროდ ფეხბურთის თამაში იცი, უმაღლესში უგამოცდოდ მიგიღებენ.

გურამი — ახლა თამარს ვთხოვთ.

თამარი — ჯერ ნანამ თქვას.

ნანა — (ხატავს სახლს, რომლის ბუხრის მილიდან კვამლი ამოდის) მომავალზე ლაპარაკი საერთოდ ძნელია... ძალიან ძნელი... როგორ გითხრათ... სხვამ შეიძლება ეს ვერ გაიგოს, პირადად მე კი ზოგჯერ ასეთ რამეს წარმოვიდგენ: თოვლი, ძალიან თეთრი თოვლი. ფანჯრის მიწებს ფანტელები ბარდნის, შენ ოჯახში კი სიმყუდროვეა. ბუხარი ღუღუნებს. აყვანში ჩვილს სძინავს თბილა...

ნიკო — კედელზე კინოვარსკვლავების სურათები. ჩეხური ავეჯი, იტალიური პლაში...

ნანა — (შლის ნახატს) თქვენთანაა ხალხში გულწრფელი ლაპარაკი არ შეიძლება!

ელგუჯა — მე კი გულწრფელად მართებულობ — რა არის ამაში ცუდი: ჩეხური ავეჯი, იტალიური პლაში...

ნიკო — ბრაზილიური ყავა და ზის-ტემა 4-2-4.

ელგუჯა — იტალია და ბრაზილია შენი დასაცინი არაა.

ნიკო — წადი ახლა და გაერთიანებულ ერებში მიჩილე!

ელგუჯა — შეუნდე, უფალო, რამეოფ არა იციან, რასა იქმონან...

გურამი — ამინ! (ცარცს აძლევს) ახლა შენი ოცნების ჟერია.

ელგუჯა — მე ხატვა არ მეხერხება, ლექსად ვიტყვი.

დგება თეთრი დღეები, რიდეების სეზონი;

განჩნენ ორხიდები

ყოვლად უმიზეზონი.

ლაქვარდების კიდეო,

დაბურულო ზმანებით,

ლურჯო მონტვედიო
ვიწრო ხელოთმანებით...

ხათუნა — გალაკტიონ ტაბიძე, ტომი
მეხუთე, გვერდი 135.

ელგუჯა — ჯერ არ დამითავრებია.
მონტვედიო და რიო დე ჟანეირო...

ნიკო — ნამდვილი ოსტაბ ბენდერია.

ელგუჯა — უნიკობო, თქვენ ოცნებაც
არ შეგვიძლიათ. დიახ, გეოგრაფიის სა-
ხელმძღვანელოში წერია, რომ არსე-
ბობს მონტვედიო და რიო დე ჟანეი-
რო... მზეზე ელვარებენ ამ უცხო ქალა-
ქების ცაათმბეჭენები და ზღვაც ამ აუზდე-
ნელ ოცნებასავით ლურჯი...

ნიკო — ბათუმში გაზრდილ კაცს ზღვა
ენატრებოდეს!...

ელგუჯა — (ხელს ჩაიჭნევს და ჯდება).
თამარი — შეიძლება, ორი სიტყვა
მეც რომ ვთქვა?

ხათუნა — ორიც კიდევ ჩემს მაგიე-
რად დაუმატე.

თამარი — (დაუახე კითხვის ნიშანს
ხატავს). აბა ვინ გამოიცინობს, რა არის
ჩემი ოცნება?

ნიკო — გათხოვება.

თამარი — კიდევ?

დათო — კოსმოსში გაფრენას ხომ არ
აპირებ?

თამარი — კოსმოსში კი არა, თბილის-
შიც არ მიშვებს მარტო დედაჩემი.

ხათუნა — თქვი, ბოლოს და ბოლოს,
რა გინდა?

თამარი — უმაღლესში მოწყობა.

დათო — შენ სხვა რამე თქვი, უმაღ-
ლესში ყველა მოვეწყობით.

ნიკო — ყველა არ ვიცი და შენ კი
ნამდვილად მოვეწყობი.

დათო — მაინც რატომ?

ნიკო — სერგოს შვილი რომ ხარ,
იმიტომ. ელგუჯაც მოვეწყობა, ისიც თა-
ვისი მამის შვილია.

დათო — შენ მამაჩემს თავი დაანებე.

გურამი — იცოდეთ, საკითხს ნუ გა-
დაუხვევთ.

ნანა — ყველას საქმეს შენ რომ
აგვარებ, საკუთარ თავზე რატომ არა-
ფერს იტყვი?

გურამი — რატომაც არა, კობე-
ბაშვობიდან შოფრობა მიტაცებდა, შემ-
დეგ ფეხბურთის თამაში. ერთხანს
გუჯასავით ლექსებსაც ვწერდი... ნუ გე-
შინიათ, ყველა დავხეი, შთამომავლობას
არ ვუტოვებ... რაზე ვოცნებობ? ყვე-
ლაფერზე — კოსმოსზე, უცხო პლანე-
ტებზე, აღმოუჩენელ ფორმულებზე..

ნიკო — მიწაზე ჩამოდი, სკობს, მალ-
ლა ნუ დაფრინავ.

გურამი — მიწაზეც ბევრია საოცნებო.

ელგუჯა — ჩვენ თუ ვურევივართ მაგ
ოცნებებში?

გურამი — რატომაც არა. ვოცნებობ
ნამდვილ მეგობრობაზე, ნამდვილ სიყვა-
რულზე...

ნიკო — ისევ სიყვარული!

ელგუჯა —

უსიყვარულოდ მზე არ სუფევს ცის
კამარზე,

სიო არ დაჰქრის, ტყე არ კრთება
სასიხარულოდ.

უსიყვარულოდ არ არსებობს ეგ
სილამაზე,

არც უკვდავება არ არსებობს
უსიყვარულოდ.

ხათუნა — (გურამს) მოკლედ თქვი, ვინ
გინდა იყო?

გურამი — ვინ მინდა ვიყო? უმაღ-
ლესში თუ მოვეწყვე, უსათუოდ მშენე-
ბელი ვიქნები.

დათო — აუცილებლად მოვეწყობი,
დიდი თავი გაქვს.

თამარი — თქვენ იცინით და გურამი
ნამდვილად მოვეწყობა, ნიჭიერია.

ხათუნა — შენს აშენებულ სახლში
მაინც არ ვიცხოვრებ.

გურამი — არც შეგებეწეწები.

ნიკო — ყველა მორჩით ხომ სათქ-
მელს?

გურამი — ცოტ-ცოტა, მგონი, ყველამ
თქვა.

ნიკო — აბა ახლა მე მაძალეთ.

ხათუნა — ვნახოთ ერთი, რას იტყვი
ასეთ უსაშველოს.

ნიკო — სერიოზულად გეკითხებით,

თქვენ მართლა ყველა უმაღლესში მოწყობას აპირებთ?

თამარი — არა, შენ გიყურებთ.

ნიკო — სკოლიდან პირდაპირ წარმოებაში წავალთო, ყველა კრებაზე რომ ტაშს უტრავდით, თქვენ ხომ იყავით მაგი?

დათო — კრებაზე ნათქვამი სიტყვა გჯერა, შე კაი კაცო?

ნიკო — შენი სიტყვა საერთოდ არ მჯერა, მაგრამ მე მაინც სხვა რამეზე მტკივა გული: მარტო მე მტოვებთ ქარხანაში, ხომ?

ხათუნა — მაგი არაფერია, დაუსწოვბელზე ისწავლი.

ნიკო — დიდი მადლობა რჩევისათვის... ისე ბევრი თქვენგანი მოვა ჩემთან სექტემბერში, მაგრამ ნურას უკაცრავად, არ მივიღებ!

გურამი — შენი ამბავი რომ ვიცი, მე კი მიმიღებ უპროტექციოდ.

ნიკო — თქვენ ხუმრობთ და ჩემს ქარხანაში მოწყობა იოლი საქმე არაა, იქ გაკეთებული გემები უცხოეთში იგზავნება.

ელგუჯა — შენ რასაც გეტყვიან, ყველაფერი უნდა დაიჯერო? უცხოეთში გასაგზავნი ჩვენთან რა უნდა გააქეთონ.

თამარი — შენ წარმოიღვინე, აქეთებენ.

გურამი — და არა მარტო ნიკოს ქარხანაში.

ხათუნა — მამაჩემის ქარხნიდან სწორედ გუშინ გაგზავნეს მანქანები საფრანგეთში.

ელგუჯა — შევედი და მაპატიეთ, ბატონო!

ნიკო — კარგად კი უთქვამს კრილოვს, „და სულელ კაცს ნუ ეკამათები!“..

ნანა — ეს პუშკინმა თქვა.

ნიკო — აბა მე ხომ არ ვიტყოდით, თუმცა მაგას არა აქვს მნიშვნელობა, მთავარია ამ არისტოკრატის თავში შევიდეს... (აჭაერებს) „მონტევიდეო, ვიწრო სელთათმანები“...

გურამი — ამ საზეიმო დღეს ჩხუბი არ

შეიძლება! (მაცურებლებს) გვაპატიეთ პატივცემულო საზოგადოება, ამ პირთა გაზიარების შემდეგ, რომელიც ჩვენი გულითადობის ვითარებაში მიმდინარეობდა, დროებით დაგტოვებთ, ჩვენ ბანკეტზე მიგვეჩქარება (სცენის სიღრმიდან ისმის ძახილი: ბიჭებო!).

ეს ნუგზარი გახლავთ, კაცო, რომელიც ყოველთვის აგვიანებს.

ნიკო — ის გვაკლდა სწორედ! რას ვუტყდით, იოლად მოგვაგანებს.

ნანა — არა, დავუცადოთ, სირცხვილია.

ნუგზარი (შემოვრბის): ბიჭებო!

ელგუჯა — ჰო, ჩვენ ვართ, რა გაუვირებს?

ნუგზარი — ხალხი ხართ ახლა თქვენ, რატომ არ დამიცადეთ?

გურამი — დაგიცადეთ კი არა, კინაღამ დაგწყდით შენს ლოდინში.

ნუგზარი — მაინც რა კრება გჭონდათ?

ელგუჯა — მაგას შენ ვერ გაიგებ.

გურამი — წამო, ნულარ ვაგვიანებთ.

(პირველი გადის გურამი. სცენაზე რჩება ნუგზარი, დათო და ელგუჯა).

ნუგზარი — აბა მე ვერ გაიგებ, ხომ?... ძალიან კარგი... (პაპიროსს იღებს) ბოდიში, თქვენ, მეონი, ეწვეით. სკოლა-დამთავრებულებს შეუძლიათ თავისუფლად გააბოლოონ... ინებეთ, ეს „ჩესტერ-ფილდია“.

ელგუჯა — (გამოართმევს) „ჩესტერ-ფილდი“? საიდან?

ნუგზარი — გემიდან. იმპორტული, ანუ როგორც უცხო სიტყვათა ლექსიკონი განმარტავს, უცხო საქონელია.

დათო — შენ თურმე ლექსიკონებსაც კითხულობ.

ნუგზარი — რა მაგის პასუხია და მაინც რა თათბირი გქონდათ, პატივცემულებო?

ელგუჯა — ჩვენს მომავალზე ვლაპარაკობდით.

ნუგზარი — ოო, ოცნებობთ, არა? იოცნებეთ, ბიჭო, რა გენადლემათ, თავი ქუდში გაქვთ. მე კი ჯერ ქუდი

მაქეს საშოვნელი, მამაჩემს არ დაუტოვებია.

ელგუჯა — წავიდეთ, დღეს მაგი რა...
ლაც შერეკილია (დათო და ელგუჯა გა-
დიან).

ნუგზარი — მომავალზე ვლაპარაკობდი
ვითომ ხელის გულზე ეხატოთ ეს მორა-
ვალი... იოცნებეთ, იოცნებეთ! ეს ხეთი
წელიც გაივლის და ენახოთ ჩვენი ქვეყ-
ნის ფრთები გამოგვსხმებათ...

პირველი ნაწილი

პირველი სურათი

ზღვისპირა სკვერი ნავსადგურთან, საიდანაც მოჩანს გაშლილი ზღვა და ნავსადგურის ხედი. მერხზე მარტო ელგუჯა ზის.

ელგუჯა —

ჩვენ გვაწუხებდა მელანქოლია
და ელევგია ნელი ზვირთების.

ეჰ, მონტევიდეო, მონტევიდეო... ცხრა
მთასა და ცხრა ზღვის იქით არის ასეთი
ქალაქი. ახლა იქ შუალამეა. კრილა ქუ-
ჩებში ანთებული ლამპიონები. ათასი ნა-
თურის შუქი იღვრება მოსრიალე ლი-
მუზინებზე, კაბარებში უკრავს მუსიკა
და გაჩირადლებულ დარბაზში დასრია-
ლებენ წყვილები... დაღამებით ჩვენს ქა-
ლაქშიც ღამდება. ნათურები აქაც აინ-
თებიან, მაგრამ... (აფიშასთან მიდის და
კითხულობს) „დღეს გემსაშენი ქარხნის
კლუბში გაიმართება ლექცია თემაზე —
„შრომის ნაყოფიერება და მისი ამაღ-
ლების გზები“. ლექციის შემდეგ კინო-
ფილმი „ივანე ბროვკინი ყამირზე“. ეხ,
ბროვკინ, ბროვკინ! ყოფილხარ შენ მონ-
ტევიდეოში, ის თეთრი ტანკერი რომ აპა-
რებს წასვლას, იმ ქალაქში? შენ არც
ბუენოს-აირესი გინახავს, ალბათ?.. ნუ
გეშინია, არც მე გინახავს. მე საერთოდ
ყამირიც არ მინახავს... უფრო მეტს გე-
ტყვი — მე არ ვმუშაობ. დიახ, უმაღ-
ლესი დავამთავრე და არ ვმუშაობ. თავი-
სუფალი შემოქმედი ვარ, ლექსებს ვწერ,
მაგრამ არ მიბეჭდავენ, ჩვენი დღეების
შესაფერი არააო... ყამირზე კი, ძალიან
მიყვარხარ, მაგრამ ლექსს ვერ დაგიწერ.

(ჩქარი ნაბიჯით შემოდის ნუგზარი)

ელგუჯა — ოო, ბიზნეს, ბიზნეს, სა-
ლუტ!

ნუგზარი — (ხელს აუწევს)

ელგუჯა — საით მიგეჩქარება?

ნუგზარი — იტალიის ტანკერი ჩამო-
დგა.

ელგუჯა — მაკასინო, მაკარონე, არა?!

ნუგზარი — მაკარონი კი არა, ნეი-
ლონის პლაშია. ნაღდი საქმეა.

ელგუჯა — არიგებენ?

ნუგზარი — ჩემთვის კი.

ელგუჯა — ჩემთვის?

ნუგზარი — შენთვის ყრუ-მუნჯთა
არტელის საწვიმრები იყიდება ყველა
მაღაზიაში.

ელგუჯა — ტყუილად კი არ ამბობდ-
ნენ ძველი ბერძნები, იუმორი ადამიანს
აკეთილშობილებსო.

ნუგზარი — სხვა შეკითხვები ხომ არ
გექნებათ?

ელგუჯა — შენ ამ უცხოელებს პირა-
დად ხედები თუ შუამავალი კაცის როლს
თამაშობ?

ნუგზარი — შენ კიდეც რა, იქ ხომ აზ-
დაგიწყია მუშაობა?

ელგუჯა — შეგეშინა?

ნუგზარი — სიმართლე გითხრა, შენ-
სავით ლექსებით მოლაპარაკე ხალხის კი
მეშინია.

ელგუჯა — ნუ გეშინია, ჩვენ საერ-
თო ენას გამოენახავთ... ახლა სანამ წახ-
ვიდოდე, „ჰამელი“ მომაწევინე.

ნუგზარი — „პრიმატ“ რომ მთხოვო,
ისიც არ მაქვს.

ელგუჯა — შენ, ალბათ, მარტო დო-
ლარებზე ვაჭრობ.

ნუგზარი — დოლარი კი არა, გაფ-
ხეილი ვარ, მაგრამ ღმერთია მოწყალე.
ო, კეი! (ვადის).

ელგუჯა — კაცი, რომელსაც ცხოვ-
რებაში გარკვეული მიზანი აქვს, საქმე
უშოვია... აბა ჩემსავით მეოცნებე ხომ
არ იქნება? მოსთვის მონტევიდეო და

ბუენოს-აირესი მხოლოდ და მხოლოდ
სარეკლამო იარაღი. ისე ჰქვიათ კა-
ცია, ვერ წაართმევ. არც ქარხანაში მუ-
შაობს, არც ლექციებზე დადის, ხელობა
ვერაფერი შეილი აქვს, მაგრამ ფულს კი
აკეთებს... რას იტყვი შენ ამაზე, ჯარის-
კაცი ივანე ბროვკინო? ვიცი, არ მოგ-
წონს, არც მე მომწონს, მაგრამ რას იზამ!
(აკვირდება). ოჰო, ჰორიზონტზე უცხო
ქალიშვილი გამოჩნდა. უცხო კი არა, ნა-
ნაა. ნეტავ საით გაუწევია?.. ერთი წუ-
თით (ეფარება ჭიხურს).

(შემოდის ნანა და ჭიხურთან დგება.
საათს დასცქერის. შემდეგ ბოლოს
სცემს. ელგუჯა გამოდის).

ელგუჯა — ვინ არის ეს ქალი, ვინ
არის ეს ქალი, ასეთი ცისფერი...

ნანა — ოო, ელგუჯა, გამარჯობა! კი-
დეც ცისფერი ოცნებები, არა?

ელგუჯა — ახლა რომ გკითხოთ, რაზე
შეწუხებულხარ-მეთქი, ხომ იქნება
უხერხული?

ნანა — მე რომ გითხრა, ავტობუსს
ვეუცდი-მეთქი, დამიჯერებ?

ელგუჯა — მე რომ არ მიცდი, ეს
ცხადია.

ნანა — (საათს დასცქერის).

ელგუჯა —

საოცნებო ქალის ეშხი

მოვა, მაგრამ როდის,

სიყვარული სიცოცხლეში

მხოლოდ ერთხელ მოდის.

ნანა — მე ასეთი ლაბარაკის საბაბი
არ მომიცია.

ელგუჯა — ვიცი.

ნანა — ისიც გეცოდინება, ვის ეულო-
დები?

ელგუჯა — გემსაშენი ქარხნის კომუ-
ნისტური შრომის სახელისათვის მებრ-
ძოლი ბრიგადის წევრს გურამ თორაძეს.

ნანა — კიდე?

ელგუჯა — კიდე ჩემს მეგობარს გუ-
რამ თორაძეს... ტრადიციული სამკუთ-
ხედი შეიკრა. არაღანი მე, არჩევანი შენ:
ვისი სული გსურს?

ნანა — გურამის.

ელგუჯა — ორს გამოვაცლოთ ერთი

უღრის ერთს. დიდი მადლობა, მაგრამ
სანამ გურამი მოვიდოდეს, მე მაინც გუ-
გართობთ.

ნანა — მაინც როგორ? *გერმანული*

ელგუჯა — ლექსს წაგიკითხავთ.

ნანა — (იკვირება საწინააღმდეგო
მხარეს) პოეტო, შეგიძლიათ დაგეტო-
ვო.

ელგუჯა — მივდივარ, მაგრამ იცოდეთ,
მადლობა ჯერ არ გადაგიხდია.

(გაღის, შემოდის გურამი)

ნანა — (ზურგს შეაქცევს).

გურამი — დამნაშავე ვარ და ბოდიშს
ვიხდი.

ნანა — (საათზე უჩვენებს)

გურამი — შევრიგდეთ.

ნანა — რომ მერე ისევ გავიბუტოთ,
არა?

გურამი — და ისევ შევირგდეთ.

ნანა — ნუთუ არ მოგებზრდა?

გურამი — რა უნდა მომებზრდეს?

ნანა — ეს გაბუტვა და შერიგება, ეს
პეიზაჟები... „დღეს კინოში წავიდე“,
„ხვალ რვა საათზე დაველოდები“. ხან
მე ვიგვიანებ, ხან შენ... ერთი და იგივე,
ერთი და იგივე...

გურამი — არ მესმის.

ნანა — მე კი ძალიან კარგად მესმის.
„დაუსწრებელს დავამთავრებ. ოროთახი-
ან ბინას მოგვეცემენ, საკუთარი ლოჯია
გვექნება“.

გურამი — კიდე?

ნანა — კიდე... კიდე მე დავილაღე,
გესმის, დავილაღე! მომებზრდა ამდენი
სიარული, სახლში ჯდომა მინდა, ჩემი
პატარა კუთხე...

გურამი — თოვლი, ძალიან თეთრი
თოვლი... ოთახში ბუხარი ანთია...

ნანა — ღიახ... ეს ხუთი წლის წინათ
იოქვა, გამოსაშვებ საღამოზე.

გურამი — როცა სიხარულით მეცხრე
ცაზე ეფრენდით და ცხოვრებას ვარ-
დისფერი სათვალთ ვუცქეროდით.

ნანა — შემდეგ ხუთი წელი გავიდა.

გურამი — ნანამ უმაღლესი დამთავ-
რა, დათმობა, ელგუჯამაც... ზოგი კიდე
გამოცდებზე ჩაიჭრა და ქარხანაში დაიწ-
ყო მუშაობა.

ნანა — უცნაური კია, ზოგზე ამბობ-
დნენ ძალიან ნიჭიერიაო.

გურამი — შეცდნენ, მე მხოლოდ დი-
დი თავი მქონდა.

ნანა — (იცინის).

გურამი — შევრიგდით?

ნანა (პიკაქს უსწორებს).

გურამი — (ხელს ჰკიდებს): გამაგრდი,
მთავარი სათქმელი ახლა უნდა გითხრა.

ნანა — ახლა ჩვენ წავალთ და...

გურამი — წასვლით მხოლოდ მე წა-
ვალ... ქარხანაში, ახალი მოდელის გა-
მოცდა გვაქვს... გამიგე?

ნანა — გავიგე!

გურამი — ხომ არ ბრაზობ? აბა, წა-
ვედი... ხვალ, იცოდე, არ გაცდევინებ,
პირდაპირ სახლში გამოგივლი (გადის).

ნანა — ხვალ, ხვალ, ხვალ!

(ზიდის მოპირდაპირე მხარეს, საიდა-
ნაც შემოდის ელგუჯა).

მეორე სურათი

ელგუჯას ბინა, გემოვნებით მორთული: კედლის გასწვრივ წიგნების თაროა. კედ-
ლებზე — სურათები. დაბალი მაგიდა და სავარძლები. მიმღებში მსუბუქი მუსიკა უკ-
რავს. ოთახში ელგუჯა და ნუგზარი არიან.

ნუგზარი — რომელი ტალღა?

ელგუჯა — საშუალო.

ნუგზარი — ყოველთვის ასე კარგად
ისმის?

ელგუჯა — საშუალოდ.

ნუგზარი — კარგი მუსიკაა, ალბათ,
კაბარედან გადმოსცემენ.

ელგუჯა — მუსიკის ჰანგებს შორეთი-
დან დარღვები მოაქვს.

ლამის ბურუსში გახვეულა თეთრი

კაბარე,

აუბედნელი სიყვარულის და ფიქრის

დროა,

გული უცნობი სივრცეების საღამს

მაბარებს.

ნუგზარი — ისევ გალაკტიონი?

ელგუჯა — ჩემი ლექსია. მოგწონს?

ნუგზარი — როცა კითხულობ, კი.

ბეჭდავ სადმე?

ელგუჯა — ენახოთ.

ნუგზარი — ესე იგი, ბეჭდავ.

ნანა — იცოდე, ლექსი არ მიტეხა.

ელგუჯა — მაშ პროზა იქნება გოგო-
ზობთ კინოში წასვლას. გაუთხოვარი
ფილმია, გაუთხოვარი ქალღმერთები
გები 16 წლამდე არ დაიშვებიან.

ნანა — სახლში ყოველდღე განტე-
ლებით ვარჯიშობ?

ელგუჯა — არა.

ნანა — გურამი განტელებითაც ვარ-
ჯიშობს და კრივზეც დადის.

ელგუჯა — ეს მუქარაა?

ნანა — პირველი სერიოზული გაფრთ-
ხილება.

ელგუჯა — მე ხელმეორედ გთავაზობ
კინოში წასვლას.

ნანა — ხელმეორედ უარს გეუბნები.

ელგუჯა — მაშ, სახლში გაგაცილებთ.

ნანა — ძალზე ენერგიული ყოფილ-
ხარ, მაგრამ მაინც გირჩევ კრივზე სიყ-
რული დაიწყო (ნანა გადის, ელგუჯა
უკან მიჰყვება).

ელგუჯა — ჯერ მხოლოდ ჩავაბარე,
თუ მოეწონათ, წიგნად გამომიცემენ.

ნუგზარი — გამდიდრებულხარ და
ესაა.

ელგუჯა — შენ ყველაფერს ფულით
ზომავ.

ნუგზარი — მორალს მიკითხავ, არა?
თუმცა მეც ასე მოვიქცეოდი, შენს
მდგომარეობაში რომ ვიყო.

ელგუჯა — მაინც რას გულისხმობ
ჩემს მდგომარეობაში?

ნუგზარი — ამ ოთახს, სავარძლებს,
მიმღებს...

ელგუჯა — კიდე?

ნუგზარი — კიდევ მაშაშენს, რომელ-
მაც ეს ოთახი მოგიწყო, რომელიც
ფულს გაძლევს...

ელგუჯა — დაცია, ახლა მე გავაგრძე-
ლებ: ესე იგი, მამაჩემის ხარჯზე ვცხოვ-
რობ, არსად ვმუშაობ, პარაზიტი ვარ...
კიდევ რა სიტყვებს ამბობენ კრებებზე?

ნუგზარი — ვინც არ მუშაობს, ის არც ჰამს.

ელგუჯა — ბოდიშს ვიხდი, თქვენ მუშაობთ, არა?

ნუგზარი — დიახ.

ელგუჯა — საზღვარგარეთთან კულტურული ურთიერთობის საზოგადოებაში, ხომ?

ნუგზარი — არა, მე სპეკულანტი ვარ... უცხოელებთან ვვაჭრობ, რადგან უცხოურ საქონელში მეტ ფულს მაძლევენ. ფული კი იმისათვის მინდა, რომ შენსავით სიმდიდრე დაეგროვო. სულ ეს არის... წადი ახლა და მიჩივლე.

ელგუჯა — შენ სერიოზულად ბრაზობ?

ნუგზარი — ძალიან სერიოზულად.

ელგუჯა — მგონი ცრემლიც მოგადგა.

ნუგზარი — ადვილი შესაძლებელია.

ელგუჯა —

მოგენატრება ბავშვობის ცრემლი, ეცდები, მაგრამ ვერ ატირდები.

ნუგზარი — ახლა კი მივხვდი, რატომ იზებირებ ამდენ ლექსს.

ელგუჯა — რატომ?

ნუგზარი — საქმე არ გაქვს და იპიტომ.

ელგუჯა — ყველა ღიღმა პოეტმა არა მარტო საკუთარი, არამედ სხვისი კარგი ლექსებიც ზეპირად იცოდა. სერგეი ესენინს „ანა სნეგინას“ ხელნაწერი დაეკარგა, მაგრამ რედაქციაში ხელახლა დაწერა.

ნუგზარი — ბოდიში, მაგრამ თქვით, ყველა ღიღმა პოეტმაო...

ელგუჯა — შენი ჰკუთ, დამცინი, არა?

ნუგზარი — ჩემს თავს დავცინი... ხუთი წლის წინათ, ხომ გახსოვს, ოცნების გავკეთილი რომ მოაწყვეთ... აი ხუთი წლითი გავიდა და ყველაზე მეტად შენ გაგიმართლა... მე რომ ბედი მქონოდა, ბედი კი არა, შენსავით მამა მყოლოდა და ასე ამეწყო საქმე...

ელგუჯა — მაინც როგორ ჩემსავით?

ნუგზარი — ნაქეიფარს რომ ყოველდღე 12 საათზე გამეღვიძა, პირველ საათზე საუზმე მეჭამა, მეორე წიგნები მეკითხა, მერე ლექსები მეწერა, მერე მამასთან მივსულიყავი და თითო თუმანი გა-

მომერთმია თითო ანეგდოტის მოყოლაში... „დედიჩან, სეროჟას რა მოუვიდა? რა მოუვიდა, შვილო, და მოკვდა. ეჩქინაწილი ვთქვი, კუბოში რატომ წევს-მეფე...“

ელგუჯა — სულ ეს არის?

ნუგზარი — უფულობა განგიცდია როდესმე, ავტობუსის ფული რომ არა გაქვს და ნაცნობს ორ კაპიკს თხოვ, ტელეფონზე უნდა დავრეკო... მაშინ სალექსოდ დრო არ გექნება... მე ეს ბევრჯერ განმიცდია და...

ელგუჯა — გემზე გასულხარ ფულის საშოვნელად?

ნუგზარი — უშენოდაც ვიცი, კარგ საქმეს რომ არ ვაკეთებ, მაგრამ ნებისყოფა არ მყოფნის, არც თავმოყვარეობა, სხვასავით დაგასთან დავდგე.

ელგუჯა — ჩვენ ჰაკითხს გადავუხვეთ... სჯობს ხელოვნებას დავუბრუნდეთ... მაშ შენ ჯაზური მუსიკა მოგწონს, არა?

ნუგზარი — როცა კარგ ხასიათზე ვარ.

ელგუჯა — გასაგებია... ვაჟკაცურად მითხარი, ხომ გინდა ახლა ჩემი ოთახის ნაცვლად იქ კაბარეში იჯდე და მუსიკას ისმენდე?

ნუგზარი — დღეს კი.

ელგუჯა — ხვალ?

ნუგზარი — ხვალ... რა ვიცი რა ხასიათზე ვიქნები.

ელგუჯა — აი, ვთქვათ, ბევრი ფული გააკეთე.

ნუგზარი — მამაშენი რომ აკეთებს, იმდენი არა?

ელგუჯა — ჰო, ვთქვათ, იმდენი.

ნუგზარი — თუნდაც იმის ნახევარიც რომ მქონდეს, შენსავით კაბარეზე არც კი ვიფიქრებდი, არც ჯაზი მომენატრება.

ელგუჯა — მაინც რას იზამ?

ნუგზარი — შენ ფული მითხარი, თორემ გართობით აქაც კარგად გავერთობი.

ელგუჯა — კინოში წახვალ და „ავტორას“ ნახავ, ხომ?

ნუგზარი — ეს ჩემი საქმეა, რასაც ვიზამ.

ელგუჯა — შენი გონება მოკლებულია პერსპექტიულ აზროვნებას. ასეთ დროს

რეკომენდებულია ლიტერატურა „შრომის როლი მიმდინარე გადამოხდების პროცესში“.

ნუგზარი — მეათე კლასში რომ შემოვალა, თუ გასვოვს?

ელგუჯა — ეს მეათე კლასში იყო. ახლა კრივზე დავიწყე სიარული.

ნუგზარი — კუნთებს იმაგრებ? (ისმის ტელეფონის ხმა. ელგუჯა მიმდებარე გამოირთავს და მიდის ტელეფონთან).

ელგუჯა — გისმენთ... გისმენთ-მეთქი... ხმას რატომ არ იღებთ?... მირევთ, არა? დიდი მადლობა!

ნუგზარი — თუ ხმას არ იღებს, როგორ არ ირევა?

ელგუჯა — ერთობიან, რას იზამ! (მიდის მიმდებარე, მაგრამ ისევ ტელეფონის ხმა აჩერებს). დიახ... არა, თქვენ შეგეშალათ, ეს აბანო გახლავთ (დებს მილს). პირდაპირ არ ვიცი, როგორ მოვიცილო.

ნუგზარი — სახე დაიმახინჯე და მოგშვებიან (დგება და წიგნებს ათვალიერებს). ვეკაცურად მითხარი, ეს წიგნები ყველა წაიკითხული გაქვს?

ელგუჯა — ნახევარიც არა მაქვს წაკითხული.

ნუგზარი — მაშ, რად გინდა?

ელგუჯა — შენისთანა ხალხი რომ ნახავს, ნიჭიერი ყოფილაო, იტყვის.

ნუგზარი — ნიჭიერო, „ვეფხისტყაოსანი“ ბოლომდე წაგიკითხავს?

ელგუჯა — სკოლაში რაც გვასწავლეს:

რა უარეა მამაცსა

ომშიგან პირსა მხმეველსა,

შედრეცილ-შემინებულსა

და სიკვდილისა მექველსა?

კაცი ჯაბანი რითა სჯობს

ღიაცსა ქსლისა მბეჭველსა?

სჯობს სახელისა მოხვეჭა

ყოვლისა მოსახვეჭელსა.

ნუგზარი — მე მხოლოდ ეს მაჩსოვს:

გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის,

შაირა ამად კარგი.

ელგუჯა — მაინც რას მივაწეროთ შენი ასეთი მეცნიერული მსჯელობა, ლიტერატურის ინსტიტუტში ხომ არ აპირებთ მოწყობას?

ნუგზარი — ერთხელ სუფრაზე ერთმა

კაცმა თქვა, ახლანდელი ახალგაზრდობის ნახევარს „ვეფხისტყაოსანი“ წაიკითხოს არა აქვსო.

ელგუჯა — ნახევარს კი ახლანდელი სობას... შენ როგორ ფიქრობ, კომუნიზმის მშენებელი ახალგაზრდობისათვის ეს კარგია თუ ცუდი?

ნუგზარი — რა ვიცი... მე ჩემი საქმე მაქვს (წიგნს იღებს). ეს ფრანგული წიგნი საიდან გაჩნდა შენთან?

ელგუჯა — ოო, ეს კი აღარ გეპატიება. წიგნი ინგლისურია. დუ ის სპიკ ინგლისში?

ნუგზარი — კამაც, კამაც.

ელგუჯა — შენც იტყვი, უცხოელებთან საქმე მაქვსო!

ნუგზარი — მე რომ მეყოფა, იმდენი უცხოური კი ვიცი — „ბიზნეს“, „ვერი გუდ“ (წიგნს ათვალიერებს). მაინც რაშია გჭირდება ამისიქ ინგლისური წიგნი?

ელგუჯა — ნაჩუქარია.

ნუგზარი — ახლა არ მითხრა, ჩერჩილმა მაჩუქაო.

ელგუჯა — იმ ქვეყნიდან ჩამოსულმა კაცმა მისახსოვრა... დაიცა, პირი ნუ დააღე... მოსკოვში გავიცანი გამოფენაზე... მთელი საღამო ერთად გავატარეთ.

ნუგზარი — არ შეგეშინა?

ელგუჯა — რატომ უნდა შემეშინებოდა, შენსავით ხომ ბიზნესზე არ დავუწყებდი ლაპარაკს?

ნუგზარი — ვიცი. ჰემინგუეი, კალვადოსი... კიდევ რაზე მსჯელობენ ასეთ დროს?

ელგუჯა — ანეგდოტებზე, პოლიტიკაზე.

ნუგზარი — ატომური იარაღის აქრძალვაზე თუ შეთანხმდით?

ელგუჯა — ჯერჯერობით კონგოდან გამოგვყავს უცხოეთის ჯარები.

ნუგზარი — მაინც რა მოხელეა შენი ნაცნობი?

ელგუჯა — არქეოლოგი. წელს საქართველოში უნდა ჩამოვიდეს. ჩვენი ისტორიული ძეგლები აინტერესებს... სვეტიცხოველი, ჯვარი, გონიოს ციხე...

ნუგზარი — ეს წიგნი ისტორიული ძეგლების აღწერაა?

ელგუჯა — ქართული ემიგრანტის ჩა-

ნაწერებია, ლონდონში გამოცემული.

ნუგზარი — შენ სამაგიერო საჩუქარი რა მიეცი?

ელგუჯა — მისამართი დავეტოვო, საქართველოში რომ ჩამოხვალ, პატივს იტაცებ-შეოქი... აი გვესტუმრება და შენც ვადაცნობ.

ნუგზარი — მე თავი დამანებე... ისე შენ, სერიოზულად მიიხარი, სრულ ჭკუაზე ხარ?

ელგუჯა — შეშინდი ხომ?

ნუგზარი — კი, შევშინდი.

ელგუჯა — უცხოელ მეზღვაურებს რომ კუდში დასდევ, როგორ ფიქრობ, მაგისტრის მადლობას ჩაგიწერენ პირად საქმეში?

ნუგზარი — არ ჩამიწერენ, მაგრამ ჩემს ხელობას მაინც პოლიტიკასთან საქმე არა აქვს.

ელგუჯა — სწორედ რომ აქვს... ჩავარდნები და მორჩა შენი საქმე! მეორე დღეს სტატია გაზეთში: „საბჭოთა ახალგაზრდისათვის შეუფერებელი საქციელი... ძონძებით მოვაპრე“.

ნუგზარი — შენ რომ ასეთ წიგნებს კითხულობ, როგორი საქციელია?

ელგუჯა — ჩვენ ძალიან შორს შეეტოპეთ. გულის დასაწყნარებლად უებარი საშუალებაა ვალიდოლი და პოლონური „ეკრანი“. რომელს აირჩევ?

ნუგზარი — „ეკრანი“ სჯობს (ჯდება და ყურნალს ათვალერებს. ტელეფონის ზმა).

ელგუჯა — (მიღს იღებს) ხომ გითხარი აბანო-მეთქი... როგორ?... ბოდი-

ში, მე სხვა მეგონეთ... კიდეც ერთხელ ბოდიშს ვიხდი... არა, უარი არ გამეცხა... ნოთ არავითარ შემთხვევაში... ახლავე მოვდივარ (ღებს მიღს და ნუგზარს მიმართავს): ბოდიშს ვიხდი, მაგრამ სხვადასხვა მიზეზების გამო, იძულებული ვარ დავტოვო (სარკეში თმას ისწორებს).

ნუგზარი — ვიცი მე, ვინც გირეკავდა.

ელგუჯა — ვინ?

ნუგზარი — ერთი ლამაზი ქალიშვილი.

ელგუჯა — ლამაზი ბევრია.

ნუგზარი — ძალიან ლამაზი, ზღვის პირას რომ უცდიდა ერთ კაცს და იმ ერთი კაცის მაგიერ მერე სხვა კაცმა გააცილა.

ელგუჯა — მერე შენ რა?

ნუგზარი — თავი დაანებე, ხომ იცი, იმას როგორ უყვარს.

ელგუჯა — ერთი მე მკითხე, როგორ მიყვარს.

ნუგზარი — არ მკერა.

ელგუჯა — შენი ნებაა.

ნუგზარი — და იმასაც უყვარხარ, არა?

ელგუჯა — მთავარია მე მიყვარდეს.

ნუგზარი — რასაც შენ აკეთებ, უნამუსობაა.

ელგუჯა — ვითომ შენი მშაკი იყვეს, ისე იცავ.

ნუგზარი — ჭიკაძეზე მეტად, მაგრამ მაინც უნამუსობას აკეთებ.

ელგუჯა — მოდი, მორალურ კატეგორიებზე ნუ ვილაპარაკებთ.

ნუგზარი — კარგი, ნამუსი არ გაწუხებს, მაგრამ შიშითაც არ გეშინია?

ელგუჯა — არ მეშინია.

ნუგზარი — კაცი შენ ყოფილხარ!

(ფარდა)

ჯაშუა ჯაშუა

* * *

გამომალვით, გრიგალებო, გამომალვით.
დღე ხვალინდელი მოდის, მედება.
გამომალვით, გრიგალებო, გამომალვით.
დღევანდელ დღეზე ხვალინდელი შეიმედება.

დღეს ხომ ცხელი და მაღალია მზე და ლაქვარდი,
ადამიანმა ხელთუქმნელი დღეს ხომ იძლია.
მე მაინც მინდა უსაშველო ფრთა და ნაფარდი.
მე გაჩუმება არ შემიძლია.

და ხვალე მოდის დღევანდელის მაღალი მსჯავრი,
ახლა დუმილი განგაშია, და ვაძლევ სიგნალს!
გამომალვით!
მე ახლა ვარ კეთილი მავრი.
გრიგალს ვახრჩობ და მაინც ვეტრფი
საოცარ გრიგალს.

და ახლა ჩემში რალაც ხდება მოსხლეტის ფასად.
დახამხამებად არ მცალია ღია თვალისა.
მომეცით ზეცა მარგალიტის ულეველ თასად
და იაღბუზი, როგორც მკერდი თეთრი ქალისა.

გამომალვით, გრიგალებო, გამომალვით.
დღე ხვალინდელი მოდის ზრიალით,
შეგვეკადრება ვიდრე მასპინძელთ, —
უფრო მაღალი,
უფრო მკაცრი,
უფრო მზიანი.

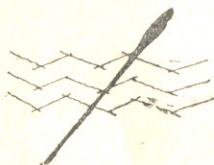
მომირთმევია საქართველო გრძნეულ ფიალით
სვამ და ივსება, როგორაც ვარძიის წყარო...
დაე, მაჩვენეთ, სად იწყება ბედის ტრიალი
და არასოდეს არ მაჩვენოთ ღვინის საწყაო.

ქართველს აროდეს დაურწყია პური თუ წვიმა
და არც ვარსკვლავი მოუცია თავისი ციდან.
ო, დაუბერეთ, გრიგალებო, გალავნის წინა,
ძმათა საფლავზე ჭიქა ღვინო დავღვარო მინდა.

მომირთმევია საქართველო ცისფერ ფიალით
და თამარ-დედის ნაკვალევზე ყვავილი თმოგვთან.
ჰოი, მგოსნებო, ეოლოსის არფის წკრიალით
იმღერეთ-მეთქი, წინაპარი სიმღერით მოკვდა.

სიმღერა არის გულისა და ფიქრის გამხელა,
დასტაქარობა, მკურნალობა და უებრობა.
არავითარი დანდობა და უკანდახევა,
ძირს ყოველგვარი შეცდომა და გაუგებრობა.

დაბადების თუ გამარჯვების იყავი მაცნე, —
თუ კვირტებს როგორ ებჯინება სიცოცხლე დიდი.
დაჰკარი, გასჭერ, გაუძეხი შუბლიან კაცებს,
გაშალე ხელი — მომავლის და წარსულის ხიდი.

ნოლარ მოღვაჲე

ჩემი სიყვარული

შეორე საღამოა გარეთ არ გამოვსულვარ. ვზივარ ფანჯარასთან და გაცქერი მოპირდაპირე სახლს, რომელიც მრავალსართულიან შენობებს შორის ნაიარევევით გამოიყურება. ამ ძველთაძველ სახლს შესასვლელი ქუჩიდან აქვს და კარები ღრთა განმავლობაში ისე გამოხუნებიან, ძნელად გარჩევ რა ფერისა იყო თავდაპირველად. მაგრამ სულ სხვაა მისი ოთახები: განათებულ ფანჯრებში ვხედავ თეთრ მოქარგულ ფარდებს, მაგიდას, პიანინოსა და რბილ სკამებს. სადარბაზო ოთახი შეღებულია ღიავარდისფრად და დივანის ზემოთ კედელზე ჰკიდია სურათი ტარიელისა, ვეფხს რომ აბრჩობს.

დილის ცხრის ნახევარზე იღება შესასვლელი კარები და ქუჩაში გამოდის ოცდოარი-ოცდასამი წლის ქალიშვილი. იგი საშუალო სიმაღლისაა, ტანსრული, თმა ბიჭურად აქვს შეკრეტილი. ზაფხულის ცხელ ღღებებში იცვამს უსახელო კაბას და სუსტი მკლავები მზისაგან აქვს ფერდაკრული. ქალიშვილი ჩაივლის ჩემი ფანჯრის წინ და მიიმალევა პირველ შესახვევში.

თავდაპირველად ქალიშვილისათვის ყურადღება არ მიმიქცევია, დავინახე და ჩვეულებრივ ვთქვი: რა კარგი გოგონაა-მეთქი. ამხანაგებმა ჩემი ნათქვამი ცოტა უფრო ღრმად გაიგეს და გამიღიმეს. გავბრაზდი, და ამის შემდეგ არაფერი მითქვამს მათთვის.

ჩემი სოფელი აქედან შორსაა, მთაში. ქალაქში სულ ორ-სამჯერ ვარ ნამყოფი, ისიც თითო დღით. მყავს მოხუცი მშობლები, ცოლი და ორი ბავშვი. უმცროსი ბიჭი ერთი წლისაც არაა. სახლიდან წერილს რომ მივიღებ, ბოლოში მისი ხელის ანაბეჭდია, ნიშნად იმისა, თუ როგორ იზრდება. სახლს მოშორებული კაცისათვის, რა თქმა უნდა, ეს მეტად მტკივნეული და დამაფიქრებელია. ჩვენს კოლმეურნეობაში მეფუტკრედ ვმუშაობ. ცო-

ლი საშუალო სკოლის დამთავრებისთანავე შემრთეს. იგი გაღმა სოფელში ცხოვრობდა. არასოდეს მენახა. ატყდნენ ჩემი მშობლები, კარგი ქალი, ყველა აქებს, უნდა შეირთოო. ყმაწვილ კაცს გული საგულეს ვერ შეიშინებოდა. ცოლის შერთვა კი მინდოდა, მაგრამ ვერ ვამხელდი. ძალით ვამიყვანეს ქალის სანახავად და, წარმოიდგინეთ, ნიშნობაც იმავე საღამოს მოეწყო. ამის შემდეგ, ვიდრე დავექორწინდებოდი, ორჯერ ვნახე, ისიც თავის მშობლებთან ერთად. საცოლეს ყველა მიქებდა და მეც ვამაყობდი. არა, საძრახისი არაფერი ჰქონდა, შეხედულიცა იყო და პატიოსანიც.

ორი წლის შემდეგ, როგორც მოწინავე მეფუტყრე, კოლმეურნეობამ ერთწლიან კურსებზე გამგზავნა. ეს იყო ჩემი პირველი ხანგრძლივი გამგზავრება ქალაქში. თვეც არ გასულა, რომ არც ჩემი ჩაცმულობა მომწონდა და არც ლაპარაკი. მალე ამხანაგები ველარ მცნობდნენ. ოთახში სულ ხუთნი ვცხოვრობდით. ჩემი საწოლი სარკმელთან იდგა. მე ყოველ დილით ფანჯარას გამოვალდები ხოლმე, და აი ერთ დღეს, თვალი მოვკარი ქალიშვილს, რომელიც მოპირდაპირე სახლის შესასვლელიდან გამოვიდა. ამის შემდეგ, ქალიშვილის გამოჩენისთანავე, რაფაზე გადავეყრდნობოდი და ვაკვირდებოდი, ვიდრე შესახვევში არ მიიმალებოდა. მერე შევნიშნე, რომ ქალიშვილს ჩემი დანახვისას ეღიმებოდა. მართალი გითხრათ, პირველად ბავშვივით ვიქცეოდი და არც მიფიქრია, ჩემი საქციელისათვის რაიმე მნიშვნელობა მიმეცა. მაგრამ ქალიშვილის ღიმილმა თანდათან გონება ამირია. მამაკაცური თავმოქმედება დამეუფლა. რა მამაკაცი ხარ, თუ ქალები არ გიღიმიან! მერე გავიგე, იგი სამკერვალო ფაბრიკის მუშა იყო. უკვე ვიცოდი, როდის ბრუნდებოდა სამუშაოდან, როდის გადიოდა საღამოს სასეირნოდ.

იმ ღამეს ფეხსაცმლების მეტი საკუთრივ ჩემი არაფერი მეცვა. ქუჩის კუთხეში დავხვდი. საუბარი მეზობლებიდან დავიწყე. შემათვალიერა, შევატყვე, ცუდი შთაბეჭდილება არ მომიხდენია. შინ სირბილით დავბრუნდი და ის ღამე თეთრად გავათენე. ძილვძილში სულ მისი სახე მეღანდებოდა. ეს იყო ჩემი პირველი გასეირნება ქალთან, ქალის პირველი ღიმილი და მსუბუქი საუბარი.

დილით ცოლის წერილი მივიღე. ბოლოში ბიჭის ხელი ეხატა. ყელში რაღაც ისე მომებჯინა, ბარათი არ წამიკითხავს, ნაკუწებად ვაქციე, მაგრამ ურხაში რომ ვყრიდი, შეეჩერდი და ის ადგილი შეეკრიბე, სადაც ბიჭის ხელი ეხატა. სწორედ იმ წამს ვიგრძენი, რომ საკუთარ თავს არ ვეკუთვნოდი, მაგრამ...

მე იგი მეორე დღესაც ვინახულე.

ჩვენ ვისხედით ახალგაზრდობის კაფეში. დარბაზი ელნათურების შუქით იყო გადაღაჟღაყებული და ცვალებადი ფერები სულს უხილავი თითებით ქსოვდა. რადიოლა ნელ ტანგოს უკრავდა. იქით კუთხეში ვიღაც ორი

წყვილი ცეკვავდა. მთელ ტანში ჟრჟოლა მივლიდა და ვგრძნობდი, რომ ჯერ ასეთი არაფერი არ წარმომედგინა. ძალიან იშვიათად თუ დავილაპარაკებდით, ჩვენ შორის ვისხედით, მაგრამ ჩემი სული ასეთი სიხალსოვით არავის აეფორიაქებინა. ოდნავ დახრილი თავი, სოთი ცხვირი და სველი ბაგეები, დატალღული თმა, გრძელი, მაგრამ ნაზი თითები და ზოგჯერ მუსიკისა და ფერების სიუხვეში მისი უჩვეულო ხმა. გამიგონია, მამაკაცი ქალისათვის ყოველგვარ სიგიჟეს ჩაიდენსო. ვერაფერს ვიტყვი! მართალია, მე არავითარი სიგიჟე არ ჩამიდენია, მაგრამ ჩემსა და სიგიჟეს შორის არც ისე დიდი მანძილი იყო. მე ხომ პირველად ვიყავი პაემანზე ქალთან და ისიც კაფეში! ბედნიერებით გაოგნებული ოცნებაში ვცურავდი. მახსოვს, იგი მესაუბრებოდა ამხანაგებზე, ახლობლებზე. მითხრა, კვირაში ერთხელ ფაბრიკის კლუბში ეწყობა საღამო და, თუ კი მოისურვებ, შეგიძლია დაესწრო. იქ ძალიან კარგად ვერთობით და მთელ საღამოს პირდაპირ სიცილ-ხარხარში ვატარებთო. ამ დროს ჩემთან მოვიდა ერთი მშვენიერი ყმაწვილი, თავი დამიკრა და მითხრა, თუ შეიძლება შენს დამასთან ვიცეკვო. გავწითლდი. ასეთი რამ ვერ წარმომედგინა, მაგრამ ვიდრე რამეს ვიტყოდი, მომესმა, გმადლობთ, მე არ ვცეკვავო. სული მოვითქვი. სწორედ რომ მოსალოდნელმა უხერხულობამ და, ალბათ, უსიამოვნებამაც მშვიდობიანად ჩაიარა.

— შალვა, — მითხრა სახლის კარებთან მან, — გამოიარეთ ხვალ, შინაურებს გაგაცნობთ.

მე სიხარულისაგან თვალები დავხუჭე და თავი დავაქნიე, გამოვივლი-მეთქი.

ბიჭებს ჩვენთვის თვალი მოუკრავთ და ოთახში შესვლისთანავე სიცილი დამაყარეს. ვიყვირე, მაგრამ ისინი მაინც თავისას განაგრძობდნენ, მომნათლეს მუსუსად, ხიდან ყვავს რომ ჩამოაგდებს, თანაც მაფრთხილებდნენ, ეს გატაცება სანანებელი არ გაგიხდესო.

მეორე დღეს, ვიდრე ბიჭებს გამოვეპარებოდი, თხუთმეტი წუთი დამაგვიანდა. კარი შუახნის სანდომიანმა ქალმა გამიღო. შემათვალიერა, თუმცა მოწონებით და ფარულად. მგონი, თვალში მოუვედი, რადგან მაშინვე შვილს გასძახა:

— ეთერ, სტუმარია!

ოთახში ფეხის ხმა გავიგონე და სისუსტე ვიგრძენი. ასე ვიფიქრე, კარებთან წავიქცევი-მეთქი. ეთერი მოვიდა, ხელმკლავი გამიკეთა და ოთახში შევედი. მას ცისფერი კაბა ეცვა, ვარცხნილობა ოდნავ შეეცვალა, თითქოს დაუდევრობისაგან კულულები ჩამოშლოდა და პირსავსე ჩანდა. ეს ოთახი ვიცოდი, არაერთხელ შემითვალიერებია გარედან, მაგრამ მაინც დავიმორცხვე. დავჯექი ფანჯრის მხარეს, კედელთან, რომ ბიჭებს ჩემთვის თვალი არ მოეკრათ.

ეთერი პიანინოს მიუჯდა და, ალბათ, ჩემს გასამხნეველად კლავიშებზე თითები აათამაშა.

მერე მაგიდა გაიწყო. პიანინოს ხმა მიწყდა და ამ სიჩუმეში გვერდები დი, რაღაც საშინელება მელოდა. ეთერი ჩემს გვერდით დაჯდა, დახმარებას პირდაპირ. მას ხელი არაფრისთვის უხლია, მაგრამ მე „მეხებოდა“: მწონიდა, მზომავდა, ჩემს ყოველ სიტყვას, თავდაპირაჲს აკვირდებოდა. რატომღაც სოფლის ოჯახზე არაფერი უკითხავს. ცოტა ხნის შემდეგ სიტყვა ჩამოაგდო, ამ ერთადერთი ქალიშვილის მეტი არავინა მყავს, ამომავალ მზესავით ველოდები მის გაბედნიერებასო. გაეწითლდი, ჩემი ბავშვური მიამიტობა რწმენას უმტკიცებდათ, რომ გულწრფელი ვიყავი. ჩემი იქ ჯდომა წამება იყო, ვერ მოვახერხე ეთერისათვის შეთქვა, გავისეირნოთ-მეთქი. დიდხანს არ დავრჩენილვარ, მაგრამ ვიდრე ღამის თორმეტი საათი არ გახდა, შინ არ მივსულვარ. არ მინდოდა ბიჭებს ჩემთვის კვლავ სიცილი აეტეხათ.

მე ვგავდი მოწყვეტილ ფოთოლს, რომელსაც ქარი აფარფატებს. გარკვეული არ ვიყავი რას ჩავდიოდი და რა მოჰყვებოდა ჩემს წინდაუხედავ ნაბიჯს. მაგრამ გული მიკარნახებდა, ასე მოვქცეულიყავი. ბიჭებმა დილით ცოლის წერილი გადმომცეს. არ ვიცი, წინათგარძნობა უკარნახებდა, თუ მართლა ასე ვუყვარდი, ბოლო დროს წერას ძალიან მოუხშირა. სამკვერდიან წერილში მხოლოდ ერთი აზრი იყო — ძალიან მენატრები, ერთი სული მაქვს, როდის ჩამოხვალო. პატარა ბიჭის ხელი პირდაპირ ნაწერზე ეხატა და ქვეშ ეწერა: „მამიკო, გელოდებით!“

ეს უკვე მესამე წერილი იყო, რომ პასუხი არ გამიცია. სწორედ ამას მისაყვედურებდა ცოლი. ხელი ჩავიქნიე. გადავწყვიტე საერთოდ არაფერი მეპასუხა.

გაზაფხული დადგა. ჩვენ ყოველ საღამოს ვხვდებოდით ერთმანეთს. ბევრჯერ მაგნოლიის ქვეშ დავგიღამებია. ვუყუარებდით ჩამავალ მზეს, რომელიც მაღალი ხეების მიღმა ნელა ეშვებოდა და აღტაცებულ ეთერის ვეუბნებოდი, ჩემი სოფლის საღამოები უფრო ლამაზია-მეთქი. ჰო, შეიძლება მართალი იყო, მაგრამ ახლა უჩვეულო საღამოები დგასო. სწორედ, რომ უჩვეულო საღამოები იდგა ჩვენთვის. ვერ ვიტყვი, თუ ვინმე ჩვენსავით გრძნობდა დაისის ამ მომხიბლველ სილამაზეს. მაგრამ იმ საღამოს ეთერის ცოტა შეაგვიანდა. მოვიდა წარბებშეკრული, ჩემთვის არც კი შემოუხედავს.

— არ დამიმალო, სიმატლვე მითხარი, — თქვა მან.

— რა?

— ცოლი გყავს?

დავიბენი! ცოტა ხნის შემდეგ ძლივს ჰოვანებრზე მეთქვა:

— კი, მაგრამ... მაგრამ... ეთერ, ნუ მიწყენ. მე შენ მიყვარხარ. მთელი გულით მიყვარხარ!

— გმადლობთ! — და ცრემლები წასკდა.

ვიდრე მასთან მივიდოდი, ეთერი ადგილს მოწყდა და გაიქცა. მეორე საღამოს კარი არ გამიღო, არც ქუჩაში დამელაპარაკა. სული მეწოდა, არ ვიცოდი რა მექნა. და აი ორი დღეა გარეთ არ გამოვსულვარ. კიდევ რამდენიმე დღე და, ალბათ, სოფელში დავბრუნდები. დიახ, მივდივარ, მაგრამ გული აქ მრჩება, აქ მრჩება ჩემი ფიქრები. ამიერიდან მხოლოდ ოცნებები იქნება ჩემი იმედი; მოვიგონებ ნაცნობ შესასვლელს, ფანჯრებს, ოთახებს. მოვიგონებ ნაცნობ ქალიშვილს, რომელიც ჩაივლიდა ფანჯრის წინ და მიმალვობდა შესახვევში.

მე მისგან შორს, შორს ვიქნები...

ჩვეუ აკთილავუ

გ უ ლ ი

გული ზმაურობს მუდამ,
გული არასდროს დუმს,
დარდი თან ახლავს მუდამ
ადამიანის გულს.
გულს ვერ მოუსპობ სწრაფვას,
გული ზღვის მორევს ჰგავს,
ყველაზე უფრო მძაფრად
გვინდა რაც არა გვაქვს.
წვიმაში ვოცნებობთ მზეზე,
მზეში დავეძებთ ჩრდილს,
უცოლო საცოლეს ეძებს,
უშვილო ნატრობს შვილს.
და გვჯერა
სანატრელ სურვილს
ავიხდენთ ადრე თუ გვიან,
ეს გვაძლევს სიცოცხლის ხალისს
და ამას იმედი ჰქვია.
სიცხეში წვიმა გვსურს,
ავდარში ვნატრობთ დარს,
ცოცხალი კაცის გულს
რა გამოუღევს დარდს.
გვიყვარს და მაშინაც ვდარდობთ,
არა და სიყვარულს ვეძებთ,
მოგვბეზრებია დარდი
და მაინც უდარდოდ ვერ ვძლებთ.

და გვჯერა
გულის წადილს
მივალწევთ ადრე თუ გვიან,
ვნატრობთ, ვესწრაფვით და ვიცდით,
ვდარდობთ, ვხარობთ და განვიცდით
და ამას სიცოცხლე ჰქვია.

კ ა ც უ რ ი

ასი წლის რომ იყო,
ასმეერთეზე გრძნობ
კაცური სიცოცხლის შიმშილს,
ათასი სირცხვილი,
ვინაც ქვეყანაზე
ცოცხლობს სიკვდილის შიშით.
კაცი ხარ,
ამქვეყნად

კაცურად დადიხარ,
კაცური კაცისთვის
სულიც გემეტება.
მაინც კაცს გეძახიან,
ლხენა თუ დარდი ხარ,
კაცურ კაცს შეხვდები,
სიცოცხლე გემატება.
კაცური ცრემლიც და
წუხილიც კარგია,
სიხარულს ხომ გულშიც

არა აქვს ტევა,
კაცური სიძულვილიც
იმდენად კარგია,
თორემ სიყვარულის
ისედაც ტყვე ვართ.
კაცური კაცისთვის
სახლი გვაქვს კარლია
და კაცურ სიცოცხლეს

შევხარით მხოლოდ,
კაცური სიკვდილიც
იმდენად კარგია,
აბა უკვდავებას ხომ
არა აქვს ბოლო.
ასი წლის რომ იყო,
ასმეერთეზე გრძნობ
კაცური სიცოცხლის შიმშილს,
ათასი სირცხვილი,
ვინაც ქვეყანაზე
ცოცხლობს სიკვდილის შიშით.

გი ლე მოქასანი

წ უ თ ი ს ო ზ ე ლ ი

ოჰ, არა! ჟანას არ უნდა იგი დაინახოს. იქ, უფსკრულში, პირდაპირ მის ქვემოთ, ისმოდა სუსტ• შრიალი, ტალღების ძლივს გასავონი სრიალი კლდეზე.

ჟანა წამოიჭრა და ნახტომისათვის მოემზადა. ცხოვრებისაგან განწირულმა ამოიკენესა სიცოცხლესთან გამოსამშვიდობებელი მომავლადეთა უქანასკნელი სიტყვა, ბრძოლაში სასიკვდილოდ დაჭრილი მეომრის უქანასკნელი სიტყვა: „დედა!“

მაშინვე დედიკოზე ფიქრმა გაუელვა თავში. მან წარმოიდგინა აქვითინებული დედა, დაინახა შვილის დასახიჩრებული ცხედრის წინ დაჩოქილი მამა და ელვის სისწრაფით განიცადა მათი განწირულების მთელი ტკივილები.

ჟანა ღონემიხდილი დაეცა თოვლზე და გაქცევა აღარ უცდია, როცა ჟულიენმა და ბიძია სიმონმა მარიუსის თანხლებით, რომელსაც ფანარი ეჭირა, ხელი სტაცეს და უქან გამოათრიეს, რადგან იგი ზედ უფსკრულის პირად იწვა.

ისინი ისე ექცეოდნენ მას, როგორც სურდათ — ჟანას განძრევის თავიც არ ჰქონდა. მხოლოდ გრძნობდა, როგორ მიჰქონდათ იგი, როგორ დააწვინეს ლო-

გინში, შემდეგ როგორ უზელდნენ ტანს ცხელი პირსახოცებით, მერე კი მუხსიერება დაკარგა და ცნობა წაუვიდა.

შემდეგ მას კოშმარები აეკვირბა — თუმცა იყო იგი კოშმარი? ჟანა თავის ოთახში იწვა. გარეთ დღე იყო, მაგრამ მას აღგომა არ შეეძლო. რატომ? თვითონ არ იცოდა. იატაკზე ფაჩუნის გაისმა, ხეხვის მსგავსი, მერე ჟანამ შეხებაც იგრძნო და უცბად თავგმა, პატარა ნაცრისფერმა თავგმა სწრაფად გადაუბრინა საბანზე, იმწუთშივე მას მეორე მიჰყვა სათეების ხშირი და სწრაფი მოძრაობით, შემდეგ მესამე აცოცდა გულ-მკერდზე. ჟანას არ შეშინებია, ოღონდ პატარა ნადირის შეპყრობა მოუწინა, ხელი გასწია, მაგრამ ვერ დაიჭირა.

მაშინ ათობით, ასობით, ათასობით სხვა თავცი გამოძვრა ყოველი მხრიდან, ისინი დაცოცადნენ საწოლის სვეტებზე, დასრიალებდნენ შალითებზე, მთლად მოედნენ საწოლს. ბოლოს საბნის ქვეშაც შეძვრნენ. ჟანა გრძნობდა, როგორ სრიალებდნენ ისინი კანზე, ულიტინებდნენ ფეხებზე, არბოდ-ჩამორბოდნენ მთელ სხეულზე. იგი ხედავდა, როგორ მოედინებოდნენ ისინი საწოლის ფეხებიდან და ცდილობდნენ შიგ ხახაში ჩაძვრომოდნენ მას; ჟანა იგერიებდა მათ,

* გაგრძელება. იხ. „ლიტერატურული კურორტი“, № 6, 1965 წ.

ხელებს იქნევდა, უნდოდა ერთი მაინც დაეჭირა, მაგრამ ყოველთვის ხელმოცარული რჩებოდა.

ქანას გული მოსდიოდა, სურდა გაეცულიყო, ყვიროდა და ეჩვენებოდა, რომ განძრევის საშუალებას არ აძლევდნენ, ვილაცის მძლავრი ხელები აკავებდნენ, თუმცა თვითონ ვერავის ხელავდა.

მას მიახლოებითაც არ შეეძლო დროის განსაზღვრა. ეს ღიდი ხნის ამბავი უნდა იყოს, ძალიან დიდი ხნის.

შემდეგ ქანა გამოფხიზლდა, გამოფხიზლდა გაღაღილი, განადგურებული, მაგრამ მაინც ბედნიერი. იგი თავს სუსტად გრძნობდა, უღონოდ. თვალები გაახილა და არც გაკვირვებია, დედიკო რომ დაინახა თავის ოთახში, მის გვერდით კი ვილაც უცნობი მსუქანი მამაკაცი.

რამდენი წლის იყო ქანა? მან ესეც არ იცოდა, სულ პატარა გოგო ეგონა თავისი თავი და მას არასდროს, არა, არასდროს არ ჰქონია წარსული.

მსუქანმა მამაკაცმა თქვა:

— ნახეთ, გრძნობაზე მოდის.

და დედიკო ატირდა.

მსუქანმა ისევ თქვა:

— როგორ გეკადრებათ, დაწყნარდით, ქალბატონო. ახლა უკვე შემიძლია იმედი მოგცეთ, ოღონდ არაფერზე არ ელაპარაკოთ, გესმით, არაფერზე. დე იძინოს.

ქანას ეგონა, კიდევ დიდხანს ცხოვრობდა ამ ტყბილ ბუჩქანში, რომ ოდნავი გაფიქრებაც კი საქმარისი იყო და ისევ დაიმორჩილებდა ღრმა ძილი. ამიტომ არც არაფრის გახსენებას ცდილობდა. ალბათ, ბუნდოვან შიშს გრძნობდა იმ სინამდვილისადმი, რომელიც მის მესხიერებას შეეძლო აღედგინა.

და აი ერთხელ ქანამ გაიღვიძა და თავის საწოლთან ჟულიენი დაინახა; მარტო ის. მას ერთბაშად მოაგონდა ყველაფერი, თითქმის აიწია ის ფარდა, რომელიც წარსულს გადაფარებოდა.

ქანას საშინელმა ტყვიელმა დაუარა

გულში და ისევ შეეცადა გაეცულიყო, გადაიძრო საბანი, გადმოხტა იატაკზე, მაგრამ ფეხებმა ვერ დაიმაგრეს და დაეცა. ჟულიენი მისკენ გაექანა. შეეჩვენებოდა, რომ ქანა აღმუვლდა. მას შეეშინა, რომ ჟულიენი ხელით შეეხებოდა. იგი იწირებოდა, გორავდა იატაკზე. კარი გაიღო. დეიდა ლიზონმა მოირბინა დანტიუს ქვრივთან ერთად, შემდეგ ბარონი მოვიდა, ბოლოს კი აქოშინებული და შეშინებული დედიკო.

ქანა ისევ დააწინეს. მან იმწუთშივე თვალთმაქცურად დახტა თვალები, რომ არ ელაპარაკა და თავისუფლად ეფიქრა. დედა და დეიდა უვლიდნენ მას. ფუს-ფუსებდნენ მის ახლოს, ეკითხებოდნენ:

— ახლა გესმის ჩვენი, ქანა, ჩემო პაწაწა ქანა?

ქანამ წაუყრუა და არ უპასუხა; მაგრამ მშვენივრად შენიშნა, რომ დღე იწურებოდა. დადგა ღამე. მასთან მომვლელი მოთავსდა და დრო და დრო წყალს ასმევდა.

იგი მორჩილად სვამდა, მაგრამ ძილი არ ეკარებოდა: გაწამებული ფიქრობდა, იხსენებდა იმ ამბებს, რომლებიც თავიდან ისე გაუსხლტა, თითქმის მესხიერებაში გაუჩნდა უფსკრულები, ვებერთელა ცარიელი ადგილები, სადაც მოვლენებმა სრულებით ვერ აღბეჭდეს კვალი.

ნელ-ნელა, დიდი დამბულობის შემდეგ, მან ყველა გარემოება აღადგინა და მთელი შეუპოვრობით ჩაუფიქრა მათ.

რაკი დედიკო, დეიდა ლიზონი და ბარონი ჩამოვიდნენ, მასსადამე, ქანა ძალიან ავად იყო. მაგრამ ჟულიენი? რა თქვა მან? რა იციან მშობლებმა? ან რას შევება როზალია? სად არის იგი? და რაც მთავარია, რა უნდა ქნას? რა უნდა ქნას ქანამ? ერთმა აზრმა გაუელვა — წავიდეს მამასთან და დედიკოსთან ერთად რუანში და იცხოვროს იქ ძველებურად. იგი ქვრივი იქნება და ამით ყველაფერი დამთავრდება.

ამის შემდეგ იგი ყურს უგდებდა, რას ლაპარაკობდნენ მის ირგვლივ, ყველაფერი ძალიან კარგად ესმოდა; უხაროდა,

რომ გონი დაუბრუნდა, მაგრამ ეშმაკობა, მოთმინებით იცდიდა.

ბოლოს, როცა ერთ საღამოს ბარონის მეუღლესთან მარტო აღმოჩნდა, ჩუმად დაუძახა მას:

— დედოკო!

საკუთარმა ხმამ გააკვირვა ქანა, შეცვლილად მოეჩვენა იგი. ბარონის მეუღლემ ხელი სტაცა მას:

— ჩემო გოგონა! ჩემო ძვირფასო ქანა! ჩემო გოგო, მიცანი?

— კი, კი, დედოკო, მაგრამ ნუ იტირებ. ჩვენ ბევრი სალაპარაკო გვაქვს. ყულისნა გითხრა, რატომ გავიქეცი მაშინ თოვლში?

— მითხრა, ჩემო კარგო, შენ საშინელი და ძლიერ საშოში ციებ-ცხელება გქონდა.

— ეგ მართალი არ არის, დედა. ციებ-ცხელება მერე მქონდა. თუ გითხრა მან, რატომ გამიჩნდა ციებ-ცხელება და რატომ გავიქეცი?

— არა, ჩემო ძვირფასო.

— ეს იმიტომ, რომ როზალია შევისწარი მასთან ლოგინში.

ბარონის მეუღლემ იფიქრა, ქანა ისევ ბოდავსო და მოეფერა შვილს:

— დაიძინე, საყვარელო, დამშვიდდო, ეცადე დაიძინო.

მაგრამ ქანა არ ცხრებოდა:

— მე ახლა სრულ გონზე ვარ, დედოკო, ნუ გგონია სისულელეს ვროზავდე. როგორც, ალბათ, ამ უკანასკნელ დღეებში. ერთ ღამეს თავი ცუდად ვიგრძენი და ავდექი, რომ ყულისნისათვის დამეძახა. იგი როზალიასთან იწვა ლოგინში. მწუხარებამ გონება ამირია და თოვლში გავიქეცი, კლდიდან რომ გადავევარდნილიყავი.

ბარონის მეუღლე ისევ იმეორებდა:

— კარგი, ჩემო საყვარელო, შენ ძალიან ავად იყავი, ძალიან ავად.

— რას ამბობ, დედა, როზალია მე შევისწარი ყულისნის საწოლში და აღარ მსურს ქმართან ცხოვრება, უკანვე წამიყვან რუანში.

ბარონის მეუღლეს ახსოვდა ექიმის და-

რიგება, ავადმყოფს არ შეეკამათო და უბასუხა:

— კი, ჩემო ძვირფასო.

მაგრამ ავადმყოფმა მოთმინებით დაელოდა:

— გხედავ, ჩემი არ გჯერა. წადი, მაგიკო მომიყვანე, იგი უფრო გამიგებს.

ბარონის მეუღლე გაჭირვებით აღგა, აიღო თავისი ორივე ჯოხი, ფეხების თრევით გავიდა და რამდენიმე წუთში დაბრუნდა ბარონის თანხლებით, რომელიც სიარულში შევიწროდა მას.

ისინი საწოლთან დასხდნენ. ქანა იმწუთშივე აღაპარაკდა. მან ყველაფერი უთხრა მშვიდად. მისუსტებული ხმით, გარკვევით: ყულისნის უცნაური ხასიათი, მისი უხეშობა, სიძუნწე და, ბოლოს, ღალატი.

როცა ქანამ დაამთავრა, ბარონისთვის ცხადი იყო, რომ იგი არ ბოდავდა. მაგრამ არ იცოდა რა ეთქვა, რა გადაეწყვიტა, რა ებასუხა.

მან ნაზად მოჰკიდა შვილს ხელი, როგორც ოდესღაც ბავშვობაში, როცა ზღაპრებით აძინებდა მას:

— მისმინე, ჩემო ძვირფასო. საჭიროა ფრთხილად ვიმოქმედოთ. ნუ ავჩქარდებით საყიოხის გადაჭრაში; ეცადე აიტანო ქმარი მანამ, სანამ რაიმეს გადაწყვეტდეთ... მაძლევ ამის პირობას?

ქანამ წაიბუტბუტა:

— ვეცდები, მაგრამ გამოჩანმართელების შემდეგ აქ არ დავჩრები.

მერე ძალიან ჩუმად დასძინა:

— სად არის ახლა როზალია?

ბარონმა მიუგო:

— შენ მას ველარ დაინახავ.

მაგრამ ქანა ჩიუტობდა:

— სად არის იგი? მინდა ვიცოდე.

მაშინ ბარონი გამოუტყდა, რომ მას

ჯერ კიდევ არ დაუტოვებია სახლი, მაგრამ დაარწმუნა, სულ მალე წავაო.

როგორც კი ავადმყოფის ოთახიდან გამოვიდა ბრაზისაგან გაცეცხლებული ბარონი, მოკლული მამის გულში ყულისნთან გაემართა და პირდაპირ დაეჩუპა:

— ბატონო, გთხოვთ ახლავთ ამიხსნათ თქვენი საქციელი ჩემი ქალიშვილის მიმართ. თქვენ მას ატყუებდით და მოახლე გოგოში გასცავდით. ეს ორმაგი ხიბილწეა.

მაგრამ ქულიენმა უდანაშაულო კაცის როლი გაითამაშა. გაცხარებით უბრყოფდა ყველაფერს, ფიცულობდა, ღმერთის იმოწმებდა. ან რა საბუთით მიმტკიცებთ? ჟანა ხომ აგზნებული იყო? ახლახან არ გადაიტანა ტვინის ანთება? იგი არ იყო გონდაკარგულობისას, სნეულღვის დასაწყისშივე, ღამე რომ გაიქცა ჯოჯოში? და სწორედ ავადმყოფობის შეტევის დროს, როცა იგი თითქმის ტრექელი დარბოდა სახლში, ვითომც მოახლე გოგო დაინახა ქმრის საწოლში!

ქულიენი ხმას უწევდა, იმუქრებოდა პროცესით, საშინლად შფოთავდა.

დაბნეულმა ბარონმა თავის მართლებას იწყო, პატიება ჰთხოვა და გაუწოდა თავისი კეთილშობილი ხელი, მაგრამ ქულიენმა არ ჩამოართვა.

როდესაც ჟანამ გაიგო ქმრის პასუხი, არ გაჯავრებულა, მხოლოდ უბასუხა:

— ის ტყუის მამა, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს, ყველაფერს ვათქმევინებთ.

ორი დღის განმავლობაში ჟანა დუმდა და ღრმად ჩაფიქრებული ანალიზებდა ყველაფერს.

მესამე დილას მან როზალიას ნახვა მოისურვა. ბარონმა უარი თქვა გამოეძახა მოახლე და განაცხადა, იგი უკვე წავიდაო, მაგრამ ჟანა არ უთიშობდა და იმეორებდა:

— მაშინ ვინმე წავიდეს მასთან და მოიყვანოს.

ჟანა უკვე ბრაზობდა, როცა ექიმი შემოვიდა. ექიმს ყველაფერი უთხრეს, რათა განესაჯა, როგორ მოქცეულიყვნენ, მაგრამ ჟანა უცბად ატირდა, საშინლად ალელდა და თითქმის ყვიროდა:

— მე მინდა როზალია ვნახო, გესმით, უნდა ვნახო იგი!

მაშინ ექიმმა აიღო მისი ხელი და ჩუმად უთხრა:

— დამშვიდდით, ქალბატონო, ყო-

ველგვარი მღელვარება თქვენთვის ხიფათოა, რადგან ფეხმძიმედ ხართ.

ჟანა ტყვიანაკრავით გაუშვავდა იმწუთშივე მოეჩვენა, თითქოს რაღაც გაფაჩუნდა მასში. იგი დადუმდა, ერთი სიტყვაც არ წამოცდენია, ყურადღებასაც არ აქცევდა რაზე ლაპარაკობდნენ მის ირგვლივ და თავის ფიქრებს მიეცა. მთელი ღამე თვალი არ მოუხუჭავს, მას არ აძინებდა უცნაური და ახალი აზრი, რომ აი იქ, მუცელში, ბავშვი ცოცხლობს. მას ნალველი იპყრობდა და წყინდა, რომ იგი ქულიენის შვილი იყო. ჟანას ალღევებდა და ამინებდა, რომ შეიძლება იგი მამას დაემსგავსოსო. როგორც კი გათენდა, მან ბარონი მოიხმო.

— მამიკო, ჩემი გადაწყვეტილება მტკიცეა: მე ყველაფერი მინდა ვიცოდე, განსაკუთრებით ახლა: გესმის? მინდა. შენ კი იცი, რომ ჩემს ახლანდელ მდგომარეობაში არ შეიძლება სიტყვა შემომიბრუნოთ. კარგად მომისმინე. შენ მომიყვან ბატონ მღვდელს. იგი მჭირდება! როზალიამ სიმართლე რომ თქვას, როგორც კი ის მოვა, შენ მოიყვან როზალიას და დარჩები აქ დედოქოსთან ერთად. რაც მოვარია, უფროხილდი, რომ ქულიენმა ეჭვი არ აიღოს.

ერთ საათში მღვდელი გამოცხადდა; იგი კიდევ უფრო გასუქებულიყო და დედოქოზე ნაკლებ როდი ქმნიდა. მღვდელი სავარძელში ჩაჯდა საწოლთან და გაშლილ ფეხებზეა მუცელი ჩამოეკიდა; მან ხუმრობა დაიწყო და ჩვეულებრივად შუბლს იწმენდა უჯრედებიანი ცხვირსახოცით:

— მაშ, ქალბატონო ბარონის მეუღლე, მე ვფიქრობ, რომ ჩვენ არ ვხდებით. ჩემი აზრით, ვუხდებით ერთმანეთს.

შემდეგ იგი ავადმყოფის საწოლისაკენ მიბრუნდა:

— ჰე! ჰე! რას მეუბნებიან, ჩემო ბატონა ქალბატონო, მაღი ჩვენ ახალი ნათლობა გვექნება? ჰო, ჰო, ჰო და ახლა უკვე ნავს კი არ მოვნათლავთ, არა-

მედ სამშობლოს მომავალ დამცველს,— სერიოზული ტონით დაამთავრა მან. შემდეგ ცოტა ხანს დაფიქრდა და დასძინა: — თუ კი არ დარჩა სანდომიანი დედა ოჯახისა.

და თავი მდაბლად დაუკრა ბარონის მეუღლეს:

— თქვენსავით, ქალბატონო.

ამ დროს ოთახის უკანა კარი გაიღო. შეშინებული, აცრემლებული როზალია უარს ამბობდა შესვლაზე და ექიდებოდა კარის წირთხლს, ხოლო ბარონი ხელს კრავდა მას. ბოლოს, მოთმინებით დან გამოსულმა ბარონმა ძლიერად უბიჯა მას და ოთახში შეაგდო. მაშინ მოახლე გოგომ ხელებით დაიფარა სახე. იდგა და სლუჟუნებდა.

როგორც კი დაინახა იგი, ჟანა სწრაფად გასწორდა და დაჯდა ზეწარივით გათეთრებული. გული ისე გაშმაგებით უცემდა, რომ ტანზე მიწებებული თხელი პერანგი აუღ-ჩაუღდიოდა. ჟანას ლაპარაკი არ შეეძლო, სულს ძლივს ითქვამდა, იხრჩობოდა. ბოლოს მღელვარებისაგან გაბზარული ხმით წარმოთქვა:

— მე... მე... არ მჭირდება... შენი დაკითხვა. საკმარისია დაგინახო ასე... დაგინახო... როგორ გრცხვენია ჩემი.

იგი შეჩერდა, სული მოითქვა და განაგრძო:

— მაგრამ მე მინდა ვიცოდე ყველაფერი, ყველაფერი... ყველაფერი. მე მოვეუხმე ბატონ მღვდელს, რომ ეს შენთვის აღსარებასავით იყოს. გაიგე?

როზალია არ ინძრეოდა, მხოლოდ გადავდობილ ხელებქვეშ ყრუ ქვითინი ისმოდა.

ბარონმა მოთმინება დაკარგა, მოახლეს ხელებში მისწვდა, აღშფოთებით ჩამოაშვებინა და მუხლებზე დასცა იგი საწოლის წინ:

— თქვი... უპასუხე!

როზალია იატაკზე იმ პოზაში იჯდა, რომელშიც მოწანიე ცოდვილებს ხატავენ, ჩაჩი გვერდზე მოექცა, წინსაფარი პარკეტზე განერთხო, ხოლო სახე ხელ-

ახლა დამალა ხელებში, როგორც კი გაითავისუფლა ისინი.

ამ დროს მღვდელმა მიმხიზნა:

— აბა, შეილო ჩემო, მოუსმინე რას გეკითხებიან და უპასუხე. ცუდს არაფერს გიპირებთ, მაგრამ გვინდა ვიცოდეთ სიმართლე.

ჟანა საწოლის კიდზე გადაიწია და უყურებდა მას. შემდეგ თქვა:

— ეს ხომ მართალია, რომ შენ ექვლინთან იწევი, როცა მე შემოვედი. როზალიამ სახეზე აფარებულ ხელეშუა ამოიხრია:

— დიახ, ქალბატონო.

უეცრად ბარონის მეუღლე ატორდა. იგი ხმაშლით ასლუჟუნდა და მისი გულამოსკენილი გოდება როზალიას ქვითინს უერთდებოდა.

ჟანა თვალს არ აცილებდა მოახლეს და ეკითხებოდა:

— როდის დაიწყო ეს?

როზალიამ წაიბუტბუტა:

— პირველსავე დღეს, როცა იგი აქ მოვიდა.

ჟანამ ვერ გაიგო:

— როცა აქ მოვიდა... ესე იგი... ესე იგი... გაზაფხულზე?

— დიახ, ქალბატონო.

— პირველ დღესვე, რაც ის ამ სახლში შემოვიდა?

— დიახ, ქალბატონო.

ჟანას ცნობისმოყვარეობისაგან სული შეეხუთა და კითხვები დააყარა:

— კი, მაგრამ როგორ მოხდა ეს? როგორ დაგიწყო ლაპარაკი? როგორ დაგიმორჩილა? რა გითხრა? როდის ან როგორ დათანხმდი? როგორ შეგეძლო მას დანებებოდდი?

მაშინ როზალიამ სახიდან ხელები ჩამოიღო და ლაპარაკისა და პასუხის გაცემის ძლიერი სურვილით შეპყრობილმა დაიწყო:

— აბა რა ვიცი! ეს მოხდა იმ დღეს, პირველად რომ აქ ისაილა. იგი ჩემს ოთახში შემოვიდა. მანამდე თურმე სხვენზე იმალებოდა. მე ყვირილი ვერ გავებდე, რომ ამბავი არ გახმაურებულყო. და იგი ჩემთან დაწვა. მე თავი

არ მახსოვდა მაშინ. მან კი ყველაფერი გააკეთა, რაც უნდოდა. მეც არაფერი მიტევაძს, რადგან იგი ძალიან მომივიდა თვალში!..

— ენამ ყვირილით გააწყვეტინა:

— მაშ... შენი... შენი ბავშვი... მისია ხომ?

როზალია აქვითინდა:

— დიახ, ქალბატონო.

და ორივენი გაჩუმდნენ.

ისმოდა მხოლოდ როზალიასა და ბარონის მეუღლის სლუქუნი.

შეძარწუნებულმა ენამ იგრძნო, რომ თვალეში მასაც დაენამა. კურცხალი უხმოლ გადმოუგორდა ლოყებზე.

მის ბავშვსა და მოახლე გოგოს ბავშვს ერთი მამა ჰყავთ! მისი გაშმაგება დაცხრა. ახლა იგი შეიპყრო ბუნდოვანმა, უღრტვიწელმა, ღრმა და უსაზღვრო სასოწარკვეთილებამ.

ბოლოს მან შეცვლილი, ცრემლებით ჩაბრინწული, სატირლად გამოხადებული ქალის ხმით განაგრძო:

— როცა ჩვენ დავბრუნდით იქე... იქედან... მოგზაურობიდან... ხელახლა როდის მოვიდა შენთან!

მოახლე გოგო იატაკს მიეკრა და წაიბუტბუტა:

— პირ... პირველ ღამესვე მოვიდა.

ყოველი სიტყვა გულს უღრღნიდა ენას. მაშასადამე, ჩინარში დაბრუნების პირველ ღამესვე მან მიატოვა იგი ამ გოგოს გულისათვის. აი თურმე ღამლამობით რატომ ტოვებდა მას მარტო!

ენამ უკვე საკმაოდ იცოდა ყველაფერი და მეტის გაგონება არ სურდა. მან დაიყვირა:

— წადი, გამეცალე!

სულ მთლად განადგურებული როზალია ადგილიდან არ იძვროდა, და ენამ მამას სთხოვა:

— წაიყვანე, გაათრიე აქედან.

ამ დროს მღვდელმა, რომელსაც ჯერ არაფერი ეთქვა, დროულად ცნო როზალია ორიოდ სიტყვით დაერიგებინა:

— ის, რაც შენ გააკეთე, შვილო ჩემო, ძალიან, ძალიან ცუდია; უფალი

ღმერთი ამას მალე არ გაპატიებს; იმედია, რე ჯოჯოხეთზე, რომელიც შენ გეოცნებოდა, თუ ამერიდან ზნეკითილი გეგზავნიდა, ახლა, როცა შენ უკვე ბავშვი გყავს, ჰკუთაში უნდა ჩადგე. ქალბატონი ბარონის მეუღლე, რასაკვირველია, დაგეხმარება და ქმარს მოგიძებნით...

იგი კიდევ დიდხანს ილაპარაკებდა, მაგრამ ბარონმა ისევ წააგლო ხელი როზალიას მხრებში, წამოაყენა, კარებამდე მიათრია და ტომარასავით გაისროლა დერეფანში.

როცა დაბრუნდა, ბარონი თავის ქალიშვილზე უფრო გაფითრებული იყო, მღვდელი კი განაგრძობდა:

— რა ექნათ! ყველა ესენი ასეთები არიან ამ მხარეში. მეტიად სავალლოა, მაგრამ მათ არაფერი ეშველება. და მაინც შემწყნარებლობა გვმართებს ადამიანის სუსტი ბუნებისადმი. მერწმუნეთ, ქალბატონო, ყველა მათგანი ჯერ ორსულდება და მხოლოდ შემდეგ თხოვდება. — მერე ღიმილით დასძინა: — ეს რაღაც ადგილობრივი ადათივითაა. — და უკვე აღშფოთებული ხმით განაგრძო: — ბავშვებიც კი არიან ამ საქმეში გასერილი. შარშან მე თვითონ ვნახე სასაფლაოზე ორი მოსწავლე, პატარა ბიჭი და გოგო! მშობლები რომ გავაფრთხილე, იცით, რა მიპასუხეს? „რა ექნათ, ბატონო მღვდელო, ჩვენ არ გვისწავლებია მათთვის ეს სიბილწე და ვერც ვერაფერს გავხდებით“. აი, ბატონო, თქვენი მოახლე სხვებს არ ჩამორჩა.

მაგრამ ბრაზით აცახცახებულმა ბარონმა შეაჩერა იგი:

— მოახლე? რა მენადვლება იგი! მე ყუთიენი მაცოფებს. იგი უნამუსოდ მოიქცა და მე ახლავე წაფიყვან აქედან ჩემს ქალიშვილს.

იგი ბოლოს სცემდა ოთახში მთლად აღშფოთებული და გაშმაგებით ღრიალებდა:

— მან უნამუსოდ უღალატა ჩემს ქალიშვილს, გესმით, უნამუსოდ! იგი გაიძეერა კაცია, არამზადა, გარყვნილი!

პირში ვერცხვი ყველაფერს, სილას გაე-
წნი, ჩემი ჯოხით ამოვხდი სულს!

მაგრამ მღვდელი, რომელიც დინჯად
იყრიდა ცხვირში ერთ მწიფე ბურუნთს
და აცრემლებული ბარონის მეუღლას
გვერდით ფიქრობდა, როგორ უკეთ შეე-
სრულებინა მშვიდობისყოფელი შუა-
შავლის მოვალეობა, ახლა საქმეში ჩაუ-
ბრა:

— ყური მიგდეთ, ბატონო ბარონო,
ჩვენს შორის დარჩეს და ისიც ისე მოი-
ქცა, როგორც ყველა იქცევა. ბევრს იც-
ნობთ ცოლის ერთგულ ქმარს?—და მან
მიამიტური ცბიერებით დასძინა: — სანამ
ლვოს ვდებ, თავის დროზე თქვენც არ
დაგვივლიათ ხელი ამგვარი ოინების-
თვის. აბა, გულზე ხელი მიიდეთ და
მითხარი, ხომ მართალს ვამბობ?

შემცბარი ბარონი მღვდლის პირდა-
პირ შეჩერდა, იგი კი განაგრძობდა:

— დიახ, თქვენც ისე იქცეოდით, რო-
გორც სხვები. ვინ იტყვის, რომ არა-
სოდეს მოგიცაცუნებიათ ხელი ამ მოახ-
ლის მსგავსი ტურფა გოგონებისათვის?
გვეუბნებით, რომ ყველა ასე აკეთებს.
მაგრამ განა ამის გამო ცოლს ნაკლებ
ანებებდით ან ნაკლებ გიყვარდათ
იგი. ასეა, ხომ?

აფორიაქებული ბარონი ადგილზე გა-
შეშდა.

ეშმაკმა დალახეროს, ეს ხომ სიმარ-
თლე იყო, ისიც ასე იქცეოდა და ხშირა-
დაც, ყოველთვის, სადაც კი წახლებდა;
ოჯახურ კერასაც არ ინდობდა. თუ ცო-
ლის მოახლე გოგო ლამაზი იყო, ხელს
როდი აკლებდა. მერე და ამიტომ იგი
არამზადაა? რატომ ასე მკაცრად განსაჯა
შან ჟულიენის საქციელი, როცა თავის
საკუთარს ერთი წუთითაც არ სთვლიდა
დანაშაულად?

ბარონის მეუღლეს კი, თუმცა ჯერ
კიდევ არ შესრობოდა ცრემლი, ქმრის
ოინების გახსენებამ ღიმილი მოგვარა,
რადგან თვითონ ეკუთვნოდა იმ სენტ-
მენტალურ, მგრძნობიარე და კეთილ
ადამიანებს, ვისთვისაც სამიჯნურო თავ-
გადასავალი არსებობის განუყოფელი ნა-
წილია.

დანადგლიანებული ჟანა უღონოდ იწ-
ვა ზურგზე, მოდუნებული, გაღწევი
გაეშალა, სიერცეს გაჟღერებული
გულისტივილით ფიქრობდა. მას მოა-
გონდა როზალიას სიტყვები, სული რომ
დაუყოლა და ბურღივით შეეჭრა გულ-
ში: „მეც არაფერი მითქვამს, რადგან იგი
ძალიან მომივიდა თვალში“.

ჟანასაც თვალში მოუვიდა იგი; და
მხოლოდ ამიტომ დანებდა მას, სამუდა-
მოდ დაუკავშირდა, მხოლოდ ამიტომ
უკუთავად სხვა იმედები, ყველა მამაე-
ლი შეხვედრა, ყველა ხვალისდელი უც-
ნობი. იგი დაქორწინდა და გადაეშვა უძი-
რო უფსკრულში, რომელმაც არგუნა
ასეთი მწუხარება, ასეთი ნალექი, ასეთი
სასოწარკვეთილება და ყველაფერი ეს
იმიტომ, რომ ისევე, როგორც როზალი-
ას, მასაც თვალში მოუვიდა იგი.

ვილამ კარს გაშმაგებით ჰკრა ხელი.
იგი გაიღო და გამოჩნდა გამძვინვარებუ-
ლი ჟულიენი. იგი კიბზე შეხვდა ასლუ-
კუნებულ როზალიას და იმწუთშივე მი-
ხვდა, რომ რაღაც ხრიკებს უწყობდნენ,
რომ მოახლე გოგომ, ალბათ, ყველაფერი
დაფქვა, და მოვიდა გაეგო რა მოხდა.
მაგრამ მღვდელი რომ დაინახა, გაშეშ-
და.

მან აჯანყლებული, მაგრამ მშვიდი
ხმით იკითხა:

— რა არის ეს? რა მოხდა?

ბარონი, რომელიც ერთი წუთის წინ
აღშფოთებული იყო, ახლა კრინტს ვერ
ძრავდა იმის შიშით, რომ მღვდელი იგი-
ვეს გაიმეორებდა და სიძვე მოიშველიებ-
და ამ საბუთებს, თავის გასამართლებ-
ლად გამოიყენებდა. დედამ ტირილს
მოუმატა, მაგრამ ჟანა წამოიწია, იდაყუ-
ზე დაეყრდნო და სულშეგებებული
უყურებდა იმ ადამიანს, ვინც ასე დაუნ-
დობლად აწამა იგი.

ჟანა ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ლაპარაკო-
ბდა:

— ის მოხდა, რომ ჩვენ ყველაფერი ვი-
ციით, ვიცით მთელი თქვენი სიბილწე...
მას შემდეგ... იმ დღიდან... რაც თქვენ
ამ სახლში ფეხი შემოღდით... და რომ
მოახლე გოგოს ბავშვი თქვენგან ჰყავს

ისევე.... ისევე... როგორც... მე... ისინი
ძმები იქნებიან.

ამ აზრმა აუტანელი ტანჯვა მიაყენა
ქანას, იგი მოწყვეტით დაეცა საწოლზე
და თავშეუქცევლად აქვითინდა.

ჟულიენი გამშრალი იდგა. არ იცოდა
რა ეთქვა, რა ექნა. საქმეში ისევ
მღვდელი ჩაირია:

— ასე როგორ შეიძლება, თავს რად
იკლავთ, ჩემო პატარა ქალბატონო,
გონს მოდით.

მღვდელი ადგა, საწოლს მიუახლოვე-
და და თავისი თბილი ხელი შუბლზე
დაადო სასოწარკვეთილ ქალს. ამ უბ-
რალო შეხებამ ქანა საოცრად დააწყნა-
რა. იგი ერთბაშად მოეშვა, თითქოს
ცოდვების შენდობასა და ნუგეშისცემას
მიჩვეული ამ ძლიერი ტლანქი ხელის
შეხებამ მხნეობა ჩაუნერგა და იღუმა-
ლი სიმშვიდე მოუტანა მას.

ღვთისწიერი ადამიანი ისევ ისე იდგა
ქანას ახლოს და განაგრძო:

— ქალბატონო, ყოველთვის უნდა შე-
ვედნოთ. თქვენ დიდი უბედურება შე-
გემთხვათ, მაგრამ მოწყალე ღმერთმა
სამაგიეროდ მოგიზღოთ დიდი ბედნიე-
რება — თქვენ მალე დედა გახდებით.
ეს ბავშვი თქვენი ნუგეში იქნება. მისი
სახელით გემუდარებით, გლოცავთ, აბა-
ტიოთ ბატონ ჟულიენს მისი დანაშაუ-
ლი. ეს იქნება ახალი კავშირი, რომე-
ლიც კვლავ შეგაერთებთ თქვენ, ეს იქ-
ნება მისი მომავალი ერთგულების სა-
წინდარი. როგორ შეგიძლიათ გულისძან
ამოიღოთ ის, ვის ნაყოფსაც მუცლით
ატარებთ?

ქანამ არაფერი უპასუხა. მოთენთილს,
გატანჯულსა და გაწამებულს არც აღ-
შფოთებისა და არც განაწყენების თავი
არ ჰქონდა. მისუსტებული ნერვები
თითქოს შეუმჩნევლად გადაუტრეს და
სიციცხლე ძლივს ბუტყავდა მასში.

ბარონის მეუღლისათვის უცხო იყო
გულღვარძლიანობა. იგი ვერ იტანდა
ხანგრძლივ სულიერ დაძაბულობას და
ქალიშვილს წასჩურჩულა:

— გეყოფა, ქანა!

მაშინ მღვდელმა საწოლთან მიიყვანა

ახალგაზრდა კაცი და მისი ხელი ცოცხალი
ჩაუდო ხელში, ამასთან ზემოდან სწი-
თონ გადააქდო ხელი, თითქოს ჩაქრულ
მოდ აერთებდა მათ. შემდეგ მღვდელმა
ზნეობის მქადაგებლის საქმიანი ტონი
და კმაყოფილი გამომეტყველებით შე-
ნიშნა:

— აი ასე, ყველაფერი რიგზეა: და-
მიჯერეთ, ასე აჯობებს.

ორი ხელი კი, ერთი წუთით შეერ-
თებული, მაშინვე გაითიშა. ჟულიენმა
ვერ გაბედა ქანასათვის ეკონა და-
სიდერს ემთხვია შუბლზე. მკვეთრად
შემოტირალდა ქუსლებზე, ხელი გაუყა-
რა ბარონს, რომელიც უსიტყვოდ დაე-
მორჩილა და ვულში ბედნიერად
გრძნობდა თავს, საქმე ასე რომ მოეწყო;
ისინი ერთად გავიდნენ სივარის მოხა-
წევად.

ამის შემდეგ არაქათგამოცლილ ავად-
მყოფს ჩაეძინა მღვდლისა და დედის
წყნარსა და ხმადაბალ საუბარში.

აბატი ლაპარაკობდა, განმარტავდა,
თავის შეხედულებას გამოთქვამდა, ბა-
რონის მეუღლე კი თავს უჩვენდა და
ყველაფერში ეთანხმებოდა. ბოლოს
მღვდელმა დაასკვნა:

— მაშ, გადაწყდა. ამ გოგოს თქვენ
აძლევთ ბარვილის ფერმას, ხოლო მე
უნდა გამოვუძებნო პატიოსანი და წე-
სიერი ქმარი. ო, ოცი ათასი ფრანკის
მზითვს მსურველი გამოუჩნდება, ვაძ-
ნელდება მხოლოდ არჩევანი.

ბარონის მეუღლე კი უკვე იღიმებოდა
და ხარობდა: მას ორი კურცხალი კიდევ
შერჩენოდა ლოყაზე, მაგრამ მათი სვე-
ლი კვალი უკვე გამშრალიყო.

მან დადასტურა:

— დიახ, გადაწყდა. ბარვილი სულ
ცოტა ოცი ათას ფრანკად ღირს, მაგ-
რამ ეს ქონება ბავშვის სახელზე უნდა
ჩაიწეროს ისე, რომ მშობლებმა მთელ
სიციცხლეში ისარგებლონ მისი შემო-
სავლით.

მღვდელი ადგა და ხელი ჩამოართვა
დედიკოს:

— ნუ წუხდებით, ბარონის მეუღლემ,

ნუ წუხდებით. მე ვიცი, რად გვიღირს
მე და თქვენ თვითმული ნაბიჯი.

გასვლისას იგი შეხედა დეიდა ლი-
ზონს, რომელიც ავადმყოფის სანახავად
მოდიოდა. საბარლოს არაფერი შეუმჩ-
ნევია, არც ვინმეს უთქვამს რაიმე და,
როგორც ყოველთვის, არც არაფერი გა-
უგია.

VIII

როზალიამ დასტოვა სახლი, ხოლო
ყანა ამთავრებდა მტანჯველი ფეხმძიმო-
ბის პერიოდს. დედობა არავითარ სია-
მეს არ გვრიდა მას, მეტისმეტმა მწუხ-
რებამ მოქანცა იგი. მოულოდნელ უბე-
დურებათა შიშით გატანჯული ყანა
ბავშვს მოუთმენლად როდი ელოდა.

გაზაფხული შეუმჩნევლად მოვიდა.
გაბიტვლებულ ხეებს ჭერ კიდევ ცივი
ქარი არხევდა, მაგრამ თხრილებში, სა-
დაც ლობობს ამთავრებდნენ შემოდგო-
მის ფოთლები, სველ ბალახებს შორის
პირველი ყვითელი ყვავილები გამოჩნდ-
ნენ. მთელი დაბლობი, ფერმის ეზოები,
გადარეცხილი მიწდრები ნესტს გავუ-
ლინთა. იდგა გაფუებული მიწის სენი.
მურა მიწიდან თავი ამოეყო უამრავ პა-
ტარა მწვანე ღეროს და მზის სხივებზე
ბრწყინავდა.

როზალია შეცვალა სქელმა ზორბა
ქალმა. იგი მხარში ედგა და შეელოდა
ბარონის მეუღლეს მუდმივი სეირნობის
დროს ზეინის მთელ სიგრძეზე, სადაც
მისი უფრო მძიმე ცალი ფეხის ცვალი
მუდამ სველი იყო და კუჭყიანი.

მაგიკო ხელგაყრილი ასეირნებდა ყა-
ნას, რომელიც ჩვეულებრივზე მძიმე
იყო და მუდამ უქეიფოდ გრძნობდა
თავს. მომავალი ამბებით შეშფოთებულ
და შეწუხებულ დეიდა ლიზონს ყანას
მეორე ხელი ეკავა. მას აძრწუნებდა საი-
დუმლო, რომელსაც თვითონ ვერასოდეს
გამოსცდიდა.

ასე ხეტიალობდნენ ისინი მთელი სა-
ათობით და თითქმის არ ელაპარაკე-
ბოდნენ ერთმანეთს, ხოლო ყულიენი,
რომელიც უცხრად ცხენოსნობამ გაი-

ტაცა, ამ დროს ახლომასლო მიღამოვნ-
ში დაჯირითობდა.

არაფერი არ არღვევდა მათ
მოცხოვრებას. ბარონი, მისი მეუღლე
და ვიკონტი ვიზიტად იყვნენ ფურვი-
ლებთან, რომლებსაც ყულიენი, რო-
გორც ჩანდა, დიდი ხანია იცნობდა,
თუმცა ვერაინი იტყოდა ზუსტად რო-
გორ მოხდა ეს. მეორე სამაგიერო ცე-
რემონიული ვიზიტი ჰქონდათ აგრეთვე
ბრიზვილებთან, რომლებიც ძველებუ-
რად ჩაეცეტილი ცხოვრობდნენ თავის
მთვლემარე სასახლეში.

ერთხელ ნაშუადღევს, ასე ოთხ სა-
ათზე, ორი ცხენოსანი — კაცი და ქა-
ლი ჩორთით შემოვიდა სასახლის ეზო-
ში და ძლიერ აღფრთოვანებულმა ყუ-
ლიენმა ყანას ოთახში შეირბინა:

— ჩქარა, ჩქარა ჩამოდი. ფურვილე-
ბა! ისინი მეზობლურად, შინაურულად
მოვიდნენ, რადგან იცოდნენ შენი მღვო-
მარეობა. უთხარი, რომ შინ არა ვარ.
მაგრამ მალე დავბრუნდები. ტანისამოსს
გამოვიცვლი.

გაკვირვებული ყანა ძირს ჩავიდა.
ახალგაზრდა ფერმერთაღმა, სანდომიან-
მა და ავადმყოფური სახის ქალმა, რო-
მელსაც აღგზნებული თვალები ჰქონდა
და ღია ოქროსფერი თმები, რომლებსაც
თითქმის არასოდეს არ მიაღერებია
მზის სხივები, მშვიდად წარუდგინა თა-
ვისი ქმარი, ნამდვილი ბუმბერაზი, რა-
ღაც წითელუღვაშიანი საფრთხობელა.
შემდეგ ქალმა განმარტა:

— ჩვენ რამდენიმეჯერ გვექონდა შე-
მთხვევა შევხედროდით ბატონ დე ლა-
მარს. მისგან ვიცი, რომ შეუძლოდ
ბრძანდებით და გადაწყვეტით აღარ
დაგვეყოფნებინა, გვეჩაბეთ მეზობლუ-
რად, სრულიად უცერემონიოდ. თუმცა
თქვენც ხედავთ, რომ ცხენებით გვახე-
ლით. გარდა ამისა, ამ დღეებში ბედ-
ნიერება გვექონდა გვეწვეოდნენ დედა-
თქვენი და ბარონი.

იგი ლაპარაკობდა გასაოცარი ნატიფი
უბრალოებით. მან ერთბაშად მოხიზლა

და მოჩადოვა ჟანა. „აი ვინ იქნება ჩემი მეგობარი“, — გაიფიქრა მან.

გრაფი დე ფურვილი, პირიქით, სასტუმრო ოთახში შემოსულ დათვის ჰგავდა. როცა დაჯდა, თავისი ქუდი მეზობელ სკამზე დადო, ერთხანს არ იცოდა სად წაედო ხელები, ხან მუხლებს დაეყარნო იდაყვებით, ხან კიდევ სავარძლის სახელურებს. ბოლოს მლოცველივით გადააჯვარდინა თითები.

უცხად ყულიენი შემოვიდა. განცვიფრებული ჟანა თვალს არ უჯეროდა, ყულიენს წვერი გაეპარსა, გალამაზებულა, კოხტა და მომხიბლავი ჩანდა, როგორც ნიშნობის დღეებში. გრაფმა, რომელიც თითქოს გამოფხიზლდა ყულიენის შემოსვლისას, ბანჯგვლიანი თათი გაუწოდა მას, შემდეგ ყულიენმა ხელზე აკოცა გრაფის მეუღლეს, რომელსაც მკრთალი ლოყები შეუფაკლდა და წამწამები აუთრთოლდა.

ყულიენი ალაპარაკდა. იგი ისეთივე თავაზიანი იყო, როგორც ოდესღაც. მისი დიდი თვალები, სიყვარულის სარკეს რომ ჰგვანდნენ, ისევ ალერსიანი გახდა. ერთი წუთის წინ უფერული და უხეში თმები ჯაგრისსა და სურნელოვან ზეთს რბილ მბრწყინავ ტალღებად დაეწყო.

როცა ფურვილებმა გამგზავრება დააპირეს, გრაფის მეუღლე მიუბრუნდა მას:

— გნებავთ, ძვირფასო ვიკონტ, ხუთშაბათს ცხენით გავისეირნოთ?

და იმ დროს, როცა თავდახრილი ყულიენი ლულულულებდა: „ო, რასაკვირველია, ქალბატონო“, გრაფის მეუღლემ ხელზე მოჰკიდა ხელი ჟანას და ალერსიანი, გულში ჩამწვდომი ხმითა და ნაზი ღიმლით უთხრა:

— ოჰ! როცა მოიკეთებთ, სამივენი ერთად ვიჯირითებთ ამ მიდამოებში. ეს მშვენიერი რამ იქნება, ხომ მართალია?

მან მარაღად ასწია ამაზონის შლეიფი და ჩიტვით შეფრთხილდა უნავიზზე. მისი ქმარი კი მოუქნელად გამოეთხოვა მასპინძლებს და შეაჯდა თავის უზარმაზარ ნორმანდიულ ცხენს, რომელიც

მხედართან ერთად კენტივარი გეგლნაქადათ.

მიიმაღლნენ თუ არა ისინი დარბაზში, ოთახში, მოჩადოებულმა ყულიენმა მოიყვინძა:

— რა მშვენიერი ხალხია! აი, ნამდვილად გამოსადეგი ნაცნობობა.

ჟანამ, თვითონაც კმაყოფილმა, თავად არ იცოდა რით, უბასუხა:

— გრაფის პატარა მეუღლე მომხიბლავია. მე მგონია შემოიყვარდება იგი, მაგრამ მისი მეუღლე მხეცს ჰგავს. სად გაიცანი მანც ისინი?

ყულიენი მხიარულად ისრესდა ხელებს:

— მათ შემთხვევით შეეხვდი ბრიჯვლებთან. ქმარი, ცოტა არ იყოს, ულაზათო ვინმეა. იგი გაშმაგებული მონადირეა, მაგრამ ნამდვილი კეთილშობილი აღამიანი.

სადილმა თითქმის მხიარულად ჩაიარა, თითქოს იღუმალის ბედნიერება შევიდა მათ სახლში.

მეტი ახალი არაფერი მომხდარა ივლისის უქანასკნელ დღეებამდე.

ერთ სამშაბათ საღამოს, როცა ისინი ჭადრის ძირში ისხდნენ ხის მაგიდის გარშემო, რომელზეც ორი სირჩა და არაყიანი გრაფინი იდგა, ჟანამ უცერად წამოიყვინძა, გადაფიქრდა და ორივე ხელი მუცელზე იტაცა. მწვავე ტკივილმა ელვის სისწრაფით გაუბრძნა და იმწუთშივე ჩაქრა, მაგრამ ათ წუთში ისევ გაუმეორდა უფრო ხანგრძლივი, მაგრამ არა ისეთი მწვავე ტკივილი. ჟანა დიდი გაჭირვებით დაბრუნდა სახლში, მამას და ქმარს თითქმის მიჰქონდათ იგი. მოკლე მანძილი ჭადრიდან თავის ოთახამდე უსასრულოდ მოეჩვენა. ისე ტანჯავდა მუცელში ჩამოწოლილი ტვირთი, რომ უნებურად კენესოდა და წამდაუწყემ ითხოვდა, დაესხდეთ, შეეჩერდეთ. ჯერ კიდევ ორსულობის დრო იყო, მშობიარობას სექტემბრამდე არ ელოდნენ, მაგრამ უბედური შემთხვევის შიშით ბიძა სიმონს უბრძანეს ორთვალა შეება და ეჭიმი მოეყვანა.

ექიმი შუალამისას მოვიდა და ერთი თვალის გადავლებით დაინახა ნადრევი მშობიარობის სიმპტომები.

საწოლში ჟანას ოდნავ შეუნელდა ტანჯვა, მაგრამ ახლა საშინელ შიშს განიცდიდა, სრულ სულიერ დაცემას, სიკვდილის იღუმალი წინათგონობა კი გულს უმძიმებდა. ეს იყო ისეთი წუთი, როცა სიკვდილი ისე ახლოა, რომ მისი სუნთქვა გულს გვიყინავს.

ოთახი სავეს იყო ხალხით. სავარძელში წამოწოლილ დედიკოს სული ეხუთებოდა, დაბნეული ბარონი კი აქეთ-იქით აწყდებოდა, აცანკლებული ხელებით მოჰქონდა რაღაც საგნები, რჩევადარიგებებს სთხოვდა ექიმს. ჟულიენი ოთახში დადიოდა წინ და უკან, შეწუხებული სახით, მაგრამ შინაგანად დამშვიდებული. დანტიუს ჭკრივი საწოლის ფეხებიდან იდგა გარემოების შენაბამისი გამომეტყველებით, იმ დიდად გამოცდილი ქალის გამომეტყველებით, რომელსაც ვერაფრით გააკვირვებ. ბებია ქალი, ავადმყოფის მომვლელი, მიცვალებულის მეთვალყურე, იგი პირველი ხედებოდა ახალშობილს, ცხოვრებაში რომ შემოდიოდა, იგი იყო მისი პირველი ამოყვირების მოწმე, პირველი იგი ავლებდა წყალს ბავშვის თოთო ტანს და პირველ საცვალში ახვევდა მას. და შემდეგ ასევე აუღლევებლად ისმენდა ამქვეყნიდან მიმავალთა უკანასკნელ სიტყვებს, უკანასკნელ ხროტინს, უკანასკნელ გაეროლებას. უკანასკნელად აცემედა, ძმრით წმენდდა უსიცოცხლო სხეულს, უკანასკნელ ზეწარში ახვევდა და მუდამ ურყევი გულციობით ხედებოდა დაბადებისა თუ სიკვდილის ყველა შემთხვევას.

მზარეული ლუდივინა და დეიდა ლიზონი წინათახის კარებს უკან მიჰქუქუიყენენ.

ავადმყოფი კი დროგამოშვებით სუსტად კვნესოდა.

ორი საათის განმავლობაში შეიძლება ეფიქრათ, რომ მშობიარობა მალე არ დაიწყებოდა, მაგრამ გათენები-

სას ტკივილები უცბად განახლდა და მალე აუტანელი გახდა.

თუმცა ჟანა კბილს კბენდა, ყვირილს მაინც ვერ იკავებდა, თან გამუდმებით ფიქრობდა როზალიაზე, რომელსაც სრულებით არ უწევია და თითქმის არც დაუკვნესია, სოლო ბავშვი, უჟანონო ბავშვი, დაიბადა იოლად და გაუწვალებლად.

თავის უბედურ და აფორიაქებულ გულში იგი თავისთავს განუწყვეტლევ როზალიას ადარებდა, სწყევლიდა ღმერთს, რომელსაც სამართლიანად სთვლიდა ოდესღაც, აღშფოთებდა ბედის მიუტევებელი მიკერძოება და იმათი დანაშაულებრივი სიკრუფე, ვინც სიმართლესა და სიკეთეს ჰადაგებს.

ზოგჯერ შეტევა ისე მტანჯველი იყო, რომ ჟანა აზრს კარგავდა. ტანჯვა ნთქავდა მთელ მის ძალას, მთელ სიცოცხლეს, მთელ ცნობიერებას.

ყუჩილის წუთებში იგი თვალს ვერ აშორებდა ჟულიენს და მეორე ტკივილი, სულიერი ტკივილი გულს უღრღნიდა და აფონებდა იმ დღეს, როცა მისი მოახლე, ფეხებშორის დადებული ბავშვით, სწორედ ამ საწოლთან იატაკზე დაეცა იმ პატარა არსების ძმით, რომელიც ასე უღმობლად უგლეჯდა შიგნეულობას. მეხსიერებაში იგი დაწვრილებით აღადგენდა ქმრის ექსტს, გამომეტყველებას, სიტყვებს, ის გაშხლართული გოგო რომ დაინახა. ახლაც ჟანა ქმრის აზრებს ისე კითხულობდა, თითქოს ისინი მის მოძრაობაში ეწერა; კითხულობდა იმავე სინანულს, იმავე გულციობას, როგორიც იმ მოახლე გოგოსადმი გამოიჩინა, ხედავდა ეგოისტი მამაკაცის იმავე უზრუნველობას, რომელსაც მამობა აღიზიანებს.

მაგრამ ამ დროს ისეთი საშინელი კრუნჩხვები და უღმობელი სპაზმები დაეწყო, რომ დაიყვრა:

— ახლა კი მოვკვდები! ვკვდები!

საშინლად აღშფოთებულს შეჩვენების სურვილი აღეძრა და უსაზღვრო მძულვარებით აღივსო იმ კაცისადმი, რომელ-

მაც დაღუპვის კარამდე მიიყვანა იგი, და იმ უხილავი ბავშვისადმი, რომელიც ჰკლავდა მას.

ქანამ უქანასწავლი ძალა მოიკრიბა ამ ტყუილის მოსაშორებლად. უცბად მოეჩვენა, რომ მუცელი სწრაფად გამოუცარიელდა და ტკივილებიც მყისვე დაუყუჩდა.

მომვლელი ქალი და ექიმი დახრილიყვნენ და ზედნენ მას. შემდეგ მათ რაღაც გამოიდეს და იმწუთშივე დაშობილმა ხმამ, რომელიც ქანას უკვე გაგონილი ჰქონდა, შეაკრთო იგი. ამ უმწყო ტირილმა, ახალშობილის ამ სუსტმა გნავილმა შეაღწია მის სულსა და გულში, მთელ მის ავადმყოფ, გაწამებულ სხეულში და შეუფხვებელი მოძრაობით მოიწადინა ხელი გაეწოდებინა მისთვის. იგი განიმსკვალა სიხარულით, ახლახან გაჩენილი ბედნიერებისაკენ მისწრაფებით. უცბად მან იგრძნო, რომ თავისუფალი, დამშვიდებული და ბედნიერი იყო, ისე ბედნიერი, როგორც არასოდეს. გული და სხეული უცოცხლდებოდა და მან იგრძნო, რომ დედა იყო!

ქანას უნდოდა ენახა თავისი ბავშვი! ჩვილს, რადგან ნადრევედ დაიბადა, არ ჰქონდა თმა, არც ფრჩხილები, მაგრამ როცა ქანამ დაინახა როგორ ფათურობდა ეს ჭიაყელა, როგორ აღებდა სატირლად პატარა პირს, როცა იგი ხელით შეეხო დანაოკებულ, მოძრავ მუკისტოლა უღდეურს, დაუძლეველმა სიხარულმა შეიპყრო და მიხვდა, რომ გადარჩა, სასო აღარ წარევეთება, რომ მას უკვე ჰყავდა ის, ვინც მთელი არსებით ეყვარებოდა, და სწვა არაფერი აღარ უნდოდა.

ამ წუთიდან ქანას მხოლოდ ერთი ფიქრი ჰქონდა: ბავშვი. უცბად იგი ფანატოკისი დედა გახდა, მით უფრო გატაცებული. რამდენადაც მოტყუებული სიყვარულში და გაცრეხებული თავის იმედებში. მას უნდოდა აეყვანა ყოველთვის მის საწოლთან ყოფილიყო, ხოლო შემდეგ, როცა წამოდგომა შეძლო, მთელ დღეებს ფანჯარასთან ატარებდა, აყვინის ახლოს და არწყევდა მას.

იგი ეკვიანობდა ძიძას. როცა მოშიებუ-

ლი ჩვილი ხელებს გაიწვდიდა მის მოლურჯო ძარღვებით დასერილი აფუცებული ძუძუებისკენ, შემდეგ კი ხარბად ეცემოდა დანაოკებულ ყავისფერ ყურეზე და თავს, ქანა ფითრდებოდა, კახკალდებდა, შეკჳურებდა ბრგე, მშვიდ გლეხის ქალს და სურდა გამოეგლიჯა შვილი მისთვის, ეცემა, ფრჩხილებით დაეაწრა ის ძუძუ, რომელსაც ჩვილი გაუმადლრად სწოვდა. მან მოისურვა თვითონ მოექარგა პატარასათვის ბრწყინვალე და დაღვარვილი ტანსაცმელი. ბავშვს ხვევდნენ უამრავ მაქმანში, თავზე ახურავდნენ მდიდრულ ჩაჩებს. ქანა მხოლოდ ამაზე ლაპარაკობდა და ყოველგვარ საუბარს წყვეტდა იმისათვის, რომ ჩვილის სახვევებით, გულსაფრით ან ჩინებულად მოქარგული პერანგით დამტკბარიყო. იგი ყურს არ უგდებდა რაზე ლაპარაკობდნენ მის გარშემო, ალტაცებული აწეულ ხელში გამუდმებით ატრიალებდა თეთრ საგებებს, უკეთ რომ დაეთვალიერებინა ისინი, და შემდეგ უეცრად წამოიძახებდა:

— თქვენი აზრით, მოუხდება იმას?

ბარონსა და დედოფოს აცინებდა ეს დაუოკებელი გრძნობა, მაგრამ ეულიენი, რომელსაც ამ მყვირალა და ყოვლისმძლე ტირანის გამოჩენამ შეურყია ჩვეულებები და დაუშცირა მბრძანებლის მედიდურობა, შეუფხვებლად ეკვიანობდა ამ ადამიანის ნაფლეთზე, რომელმაც მისი ადგილი მიიტაცა სახლში. იგი ყოველთვის მოუთმენლად და ბრაზით იმეორებდა:

— აუტანელია ეს ქალი თავისი ბიჭით!

მალე ქანა ისე შეიპყრო დედურმა სიყვარულმა, რომ ღამეებს ატარებდა აყვანთან და უყურებდა, როგორ სძინავდა პაწიას. რადგან ამ ავზნებულმა და ავადმყოფურმა ჰვრეტამ იგი ძლიერ მოქანცა, სულ არ ჰქონდა მოცლა, სუსტდებოდა, ხმებოდა და ახველებდა, ექიმმა მოითხოვა დაეცილებინათ დედა-შვილი.

ქანა ჯავრობდა, ტიროდა, ივედრებოდა, მაგრამ მის თხოვნას ყურს არ უგდებდნენ. ბავშვი ყოველ საღამოს ძიძას-

თან გადაჰყავდათ, ხოლო დედა ყოველ-
დამე დგებოდა და ფეხშიშველი მიბრბო-
და კართან, ყურს ადებდა გასაღების
ჭუჭრუტუნას და ისმენდა, მშვილად ეძი-
ნა თუ არა მის პატარას, ხომ არ ტირო-
და, ან ხომ არ სჭირდებოდა რაიმე.

ერთხელ ყუთიენი ფურვლებთან სა-
დილობის შემდეგ გვიან დაბრუნდა და
ქანას სწორედ ამ მდგომარეობაში მი-
უხსრო. ამიერიდან ქანას კლიტით უკე-
ტავდნენ ოთახს, რომ საწოლს არ მოს-
ცილებოდა.

ბავშვი აგვისტოს ბოლოს მონათლეს.
ნათლები იყვნენ ბარონი და დეიდა
ლიზონი. ბავშვს დაარქვეს პიერ-სიმონ-
პოლი, შინაუბრულად კი პოლი.

სექტემბრის პირველ რიცხვებში დეი-
და ლიზონი უხმაუროდ გაემგზავრა. მი-
სი არყოფნა ისევე არავის შეუმჩნევია,
როგორც ყოფნა.

ერთ საღამოს, ნასადილეც, მღვდელი
მოვიდა. იგი აშკარად შეშფოთებული
ჩანდა, თითქმის რაღაც საიდუმლოება
ამძიმებდა, და გრძელი უაზრო სიტყვის
შემდეგ, ბოლოს და ბოლოს, ბარონას
მეუღლესა და ბარონს სთხოვა რამდენი-
მე წუთი ეწყალობებინათ განმარტოე-
ბული საუბრისათვის.

სამივენი ნელი ნაბიჯით ბოლომდე გაჰ-
ყვნენ დიდ ხეივანს, თან გაცხარებით
საუბრობდნენ. ქანასთან მარტოდ დარ-
ჩენილი ყუთიენი გაოცებული, შეშ-
ფოთებული და ნაწყენი იყო ამ საი-
დუმლოთი.

როცა მოძღვარი გამოეთხოვა მათ,
ყუთიენმა მისი გაცილება მოისურვა
და ისინი ერთად გაუღდნენ გზას ეკ-
ლესიისაკენ, საიდანაც ისმოდა ზარე-
ბის რეკა, ღვთისმშობლის ლოცვის
ღრგოლი.

გრილობა, თითქმის ციოდა, ამი-
ტომ ყველანი მალე დაბრუნდნენ სას-
ტუმრო ოთახში. ისინი ოდნავ თვლემ-
დნენ, როცა ყუთიენი უცბად გამოჩნდა.
იგი მთლად გაწითლებული და აღშფო-
თებული იყო.

ოთახის კარებიდანვე მან ისე დაუ-

ყვირა სიღერსა და სიმამსს, რომ
არც კი უფიქრია, თუ იქ ჯანაყ იყო.

— ნამდვილად გაგიყებულა თუ არა?
რომანი! ოცი ათასი ფრანკი გზავნიან
აგლოთ იმ გოგოსათვის?

მოულოდნელობისაგან ყველანი ისე
განცვიფრდნენ, რომ ვერც ერთმა კრი-
ნტი ვერ დასძრა. იგი ბრაზით ღრიალე-
ბდა:

— ასე სულელი როგორ შეიძლება
იყო; თქვენ დეიდმობილად დაგვტო-
ვეთ ჩვენ!

მაშინ ბარონმა, რომელმაც თავი და-
იოკა, სცადა მისი შეჩერება:

— გაჩუქდით! დიქტო, რას ლაპა-
რაქობთ თქვენს ცოლთან.

მაგრამ გამივიწყებული ყუთიენი
ფეხობთ აბაკუნებდა:

— ფეხებზე მკიდია მე ეგ. მან ხომ
ყველაფერი იცის. ეს მისი ქონების გა-
ნაიებაა.

განცვიფრებული ქანა უაზროდ იყუ-
რებოდა. მან წაიბუტბუტა:

— რა იყო, რა მოხდა?

მაშინ ყუთიენი ცოლს მიუბრუნდა
და, თითქმის როგორც თანამონაწილე,
რომელიც მასთან ერთად ზარალობდა,
მოწმედ დაიყენა. მან მიუთქა-მოუთქა-
ვად გააცნო ქანას საიდუმლო მორიგე-
ბა როზალიას გათხოვების თაობაზე, რომ
მას მზითვად აძლევდნენ ბარვილის ფე-
რმას, რომელიც სულ ცოტა ოცი ათას
ფრანკად ღირდა. იგი სულ იმეორებდა:

— შენი მშობლები ჰკუთხე შეიშალ-
ნენ, ჩემო ძვირფასო, თავზეხელაღებული
გიყებია! ოცი ათასი ფრანკი! ოცი ათასი
ფრანკი! მთლად დაკარგეს ჰკუთ! ოცი
ათასი ფრანკი ნაბიჭვარს!

ქანა აუღელვებლად და აღუშფოთებ-
ლად უსმენდა, თავისი სიმშვიდისა თვა-
თონ უკვირდა, მაგრამ ახლა მისთვის
ყველაფერი სულერთი იყო, რაც კი მის
შვილს არ შეეხებოდა.

ბარონს სული ენუთებოდა, საპასუხო
სიტყვას ვერ პოულობდა, მაგრამ ბოლოს
ისიც გაციცხლდა, ფეხები დააბაკუნა და
დაიყვირა:

— ბოლოს და ბოლოს, დაუფიქრდით რას ამბობთ! ეს წარმოუდგენელია! ვისი მიზნია, რომ იმ გოგოს გამწითლება დაგვიჩიროს? ვისია ის ბავშვი? რასაკვირველია, ახლა მოხარული იქნებით, თუ თავიდან მოიშორებთ!

ბარონის სიმკაცრით განცვიფრებული ქულიენი მიაშტერდა მას და უფრო დამწვედებული ტონით განაცხაო:

— კი, მაგრამ ათას ხუთასი ფრანკი ააესებით საკმარისია. გათხოვებამდე მავით ყველას ჰყავს ბავშვი, ვისგან — ეს სულერთია, თუ თქვენ მას აჩუქებთ ოცი ათას ფრანკად ღირებულ ერთ-ერთ ფერმას, არა მარტო ჩვენ დაგვაზარალებთ, არამედ საქვეყნოდ გაახშიანებთ იმას, რაც მოხდა. რაც არ უნდა იყოს, ჩვენს სახელსა და მდგომარეობაზე მაინც უნდა გეფიქროთ.

იგი ლაპარაკობდა მკაცრად, როგორც თავის სიმართლესა და მსჯელობის ლოგიკურობაში დარწმუნებული კაცი. ბარონი სულ დააბნია ამ მოულოდნელმა არგუმენტაციამ. თავისი უპირატესობა რომ იგრძნო, ქულიენმა დაასკვნა:

— საბედნიეროდ, ჯერ კიდევ გვიანაა არ არის, მე ვიცნობ ერთ ახალგაზრდას, რომელიც შეირთავს მას. კარგი ყმაფე-ლია და მასთან ყველაფერი მოგვარდება. მე ვკისრულობ ამას.

და, ალბათ, მისი შიშით, რომ კამათი კიდევ არ გაგრძელდეს, იგი იმწამსვე გავიდა, მოხარული საერთო სიჩუმისა, რაც თანხმობად მიიჩნია.

როგორც კი ქულიენი თვალს მიეფარა, საშინლად გაოცებული და აღშფოთებული ბარონი აყვირა:

— ოჰ, ეს კი მეტისმეტია, ეს კი მეტისმეტია!

მაგრამ ჟანამ, მამის დაბნეულ სახეს რომ შეხედა, უეცრად გადაიხარხარა. იგი იცინოდა წკრიალა ხმით, როგორც ოდესღაც სჩვეოდა რაიმე სასიეროს ნახვისას. იგი იმეორებდა:

— მამა, მამა, გაიგონე როგორ ამბობდა: „ოცი ათასი ფრანკი!“

დელიკო, რომელიც თავს ბედნიერად

გრძნობდა ჟანას კარგი გუნება-განწყობილებით და რომელსაც სიცილი და ცრემლი თანაბარი სისწრაფით ეძებდა, ბოდა, მთლად აძვამდა, სიტყვასიტყვით რჩობოდა და ცრემლებიც კი წამოცვივდა, როცა გაიხსენა სიძის მრისხანე სახე, მისი აღშფოთებული ყვირილი და მტკიცე უარი, რომ ფული მიეცათ გოგოსათვის, რომელიც თვითონ შეაცდინა, ის ფული, რომელიც მისი არ იყო. მაშინ ამ გადამდები სენით შეპყრობილი ბარონიც აპყვა მათ და სამივენი, როგორც ეს წინათ ბედნიერ დღეებში სჩვეოდათ ხოლმე, არაქათის გამოცლამდე იცინოდნენ.

როცა ოდნავ დაწყნარდნენ, ჟანამ გაიკვირა:

— საინტერესოა, ახლა არაფრად ევადებ ყოველივე ამას. ქულიენს ისე გუყურებ, როგორც უტყბოს. ისიც არ მჯერა, რომ მისი ცოლი ვარ. თქვენ ხედავთ, მე მეცინება კიდევ მის... მის... უტყბობაზე.

და თვითონაც არ იცოდნენ რისთვის, ერთმანეთი გადაცოცნეს და გულაჩვილებულნი ისევ იღიმებოდნენ.

ორი დღის შემდეგ ნასაუზმევს, ის იყო ქულიენი ცხენით გაემგზავრა, რომ პიშკარში შემოძვრა ერთი მაღალი ბიჭი, ასე ოცდაორი-ოცდახუთი წლისა. მას ეცვა ახალთახალი ლურჯი საფანჯებოდ დაუთოებული ბლუზი, რომელსაც გაუტეხელი ნაკეცები უჩანდა, გაბერილი სახელოები ჰქონდა და მაჯებზე ღილი იკვრებოდა. უეჭველი, იგი დიდიდანვე უღარაჯებდა მათ, ახლა კი კუიარების ღობის გასწვრივ გაძვრა, შემოუარა სასახლეს და ფეხაკრფით მიუახლოვდა ბარონს და ორ ქალს, რომლებიც როგორც ყოველთვის, ჰადრის ქვეშ იხდნენ.

თვალი მოჰკრა თუ არა მათ, ბიჭმა ქული მოიხადა და იქით გაემართა, თან გზა და გზა შემკრთალი თავს უკრავდა, ესაღმებოდა მასპინძლებს.

როცა იმდენად მიუახლოვდა მათ, რომ

მის ხმას გაიგონებდნენ, ბიჭმა წაილულ-
ლულა:

— თქვენი მონა-მორჩილი მსახური,
ბატონო ბარონო, ქალბატონო და საზო-
გადოებავ!

რაკი პასუხი ვერ მიიღო, გამოაცხადა:

— ეს მე გაზღავართ — დეზირე ლე-
კოკი.

ბიჭის ვინაობა მაინც უცნობი დარჩა
და ბარონმა ჰკითხა:

— რა გნებავთ?

როცა დაინახა, რომ გარემოება ახსნა-
განმარტებას მოითხოვს, ახალგაზრდა
სულ აირია. იგი ხან ძირს დახრიდა თვა-
ლებს, ხან ზევით აიხედავდა, ხან ქუდს
აშტერდებოდა, რომელსაც ხელში სრეს-
და და ძლიერ მალდა სწევდა. ბოლოს
ბოროტად ალაპარაკდა:

— თვითონ ბატონმა კიურემ ჩამომი-
გლო სიტყვა ამ საქმეზე...

ბიჭს შეეშინა, ზედმეტი არ წამოგორო-
შო, ჩემს ინტერესებს არ ვავნო და ჩა-
ჩუმდა.

ბარონმა ვერაფერი გაიგო და ხელახ-
ლა იკითხა:

— რა საქმე? მე არაფერი ვიცი.

მაშინ ახალგაზრდამ ხმას დაუწია და
გაბედა:

— აი თქვენი მოახლე გოგოს.. როზა-
ლიას საქმე...

ჯანა ყველაფერს მიხვდა, ადგა და ბა-
ვშვით ხელში იქაურობას გაეცალა. ბა-
რონმა თქვა:

— ახლოს მოდიო, — და მიუთითა სკა-
მზე, რომელიც მისმა ქალიშვილმა ის-ის
იყო დატოვა.

გლეხი იმწუთშივე დაჯდა და ბუტბუ-
ტით თქვა:

— თქვენ ძალიან კეთილი ბრძანდებით.
შემდეგ მომლოდინედ გაჩუმდა, თით-
ქოს მეტი არაფერი ჰქონდა სათქმელი.
საკმაოდ ხანგრძლივი სიჩუმის შემდეგ
მან გამბედაობა მოიკრიბა, თვალი ლურჯ
ზეცას მიაპყრო და თქვა:

— ამ დროისათვის კარგი ამინდია. მი-
წაც ასეთია საჭირო დასათესად, — და
ისევ გაჩუმდა.

ბარონმა მოთმინება დაკარგა. უკმა-
შეუტია და უკმახად ჰკიფხკიფხულა.

— მაშ ასე, თქვენ ირფიველი ხართ?

გლეხს მოუსვენრობა დაეტყო, დაიბნა,
შეეშინა, რომ მისი ნორმანდიული ცნო-
ერება არ გამომდევნებულყო. მან უკა-
სუხა უფრო მკვირცხლად, მაგრამ უნ-
დობლად:

— გააჩნია გარემოებას, შეიძლება კი,
შეიძლება არა.

მაგრამ ბარონს აღიზიანებდა ეს ხრი-
კები:

— ეშმაკმა დალახვროს! პირდაპირ მი-
პასუხეთ: ამისათვის მოხვედით თუ არა?
შეირთავთ თუ არა?

კაცი საგონებელში ჩავარდა და ახლა
თავის ფეხებს დაჩერებოდა:

— თუ ისეა, როგორც ბატონი კიურე
ამბობს, შევირთავ, მაგრამ თუ ისეა, რო-
გორც ბატონმა ეულიენმა ბრძანა, მაშინ
არა.

— რა გითხრათ ბატონმა ეულიენმა?

— ბატონმა ეულიენმა მითხრა, რომ
ათას ხუთას ფრანკს მივიღებ, ბატონმა
კიურემ კი ოცი ათას ფრანკს. ოცი
ათას ფრანკად — სიამოვნებით, მაგრამ
ათას ხუთასად არა.

მაშინ ბარონის მეუღლე, რომელიც
სანახევროდ წამოწოლილიყო სივარძე-
ლში, სიცილად გადაიქცა, ამ გაუთლელი
ბიჭის შემფოთებული სახე რომ დაინა-
ხა. გლეხმა უკმაყოფილოდ, აღმაცერად
გახედა მას, რადგან ვერ გაიგო მხიარუ-
ლების მიზეზი და პასუხს დაელოდა.

ბარონს მობეზრდა ვაჭრობა და მოკ-
ლედ მოსკრა:

— მე ვუთხარი ბატონ კიურეს, რომ
მთელ თქვენს სიცოცხლეში ბარვილე-
ბის ფერმა თქვენი იქნება, შემდეგ კი
ბავშვს გადაეცემა. ეს ფერმა ოცი ათას
ფრანკად ღირს. მე სიტყვის კაცი ვარ.
საქმე ასეა — ჰო, თუ არა?

გლეხმა პირმოთნედ, კმაყოფილებით
ჩაიცინა და მყისვე ლაყბობას მოჰყვა:

— თუ ასეა, უარს არ ვამბობ. ეს მი-
შლიდა მხოლოდ ხელს. როცა ბატონმა

კიორემ სიტყვა ჩამომიგდო ამის შესახებ. იმწუთშივე დავეთანხმე, ღმერთმანი. მინდოდა ბატონ ბარონისთვისაც მესიამოვნებინა. იგი ამას დამიფასებს-მეთქი, გულში ვფიქრობდი. მართლაც ასეა, აღმაიანს რაიმეს გაუყეთებ და ხედავ, იგი სამაგიეროს გიხდის. მაგრამ ამას წინათ ბატონმა ეულიენმა შემოიხედა ჩემთან და აღმოჩნდა, რომ მთავაზობენ მხოლოდ ათას ხუთას ფრანკს. მაშინ ვიფიქრე: „წავალ, გავიგებ“ და მოვედი კიდევაც. რასაკვირველია, არ მეუკუებოდა. მაგრამ მაინც მინდოდა გამეგო სიმატოლე. ანგარიში მეგობრებს უფრო აკეთებდა, ხომ მართალია, ბატონო ბარონო...?

საჭირო გახდა მისი შეჩერება და ბატონმა პკითხა:

— როდის ფიქრობთ დაქორწინებას? მაშინ გლახი ისევ დაფრთხა და აიძალა. ბოლოს ყოყმანით თქვა:

— ხომ არ შეიძლებოდა პატარა ქალადლი შეგვედგინა?

ამჯერად ბარონი აენითო:

— ეშმაკმა წაგიღოს! თქვენ ხომ ქორწინების ხელშეკრულებას მიიღებთ. ამაზე უკეთესი ქალადლი რა იქნება.

გლახი გაფიქრდა:

— კარგი იქნება მანამდე თუ შევადგენთ ქალადლს. ეს არაფერს დააშავეს. ბარონი ადგა, რათა ბოლო მოეღო ვაჭრობისათვის:

— ახლავე მიპასუხეთ: კი თუ არა? თუ გადაიფიქრეთ, პირდაპირ თქვით. მე მყავს სხვა მთხოვნელი.

კონკურენტის შიშმა მთლად არია ცბიერი ნორმანდიელი და მაშინვე გადაწყვიტა. მან ხელი გაუწოდა ბარონს, როგორც ამას ქროხის ყიდვისას აკეთებდნენ:

— დაარტყით ხელი, ბატონო ბარონო, საქმე მოგვარებულია. სულელი თუ იტყვის ამაზე უარს.

ბარონმა ხელი დაურტყა და შემდეგ დაიყვირა:

— ლუდივინა!

მზარეთლმა ქალმა თავი გამოჰყო და წარაშო:

— მოიტანეთ ერთი ბოთლი ღვინო ერთმანეთს ჭიქები მიუჯახუნეს, რათა დაესველებინათ საქმის დავიგრიგინება. და ბიჭი უფრო მკვირცხლად წავიდა.

ეულიენისათვის არაფერი უთქვამთ ამ ვიზიტის შესახებ. ხელშეკრულება ფრიად საიდუმლოდ მოამზადეს, ხოლო საჩაროდ გამოცხადების შემდეგ, ერთ ორშაბათ დღით ქორწილიც გადაიხადეს.

ეკლესიაში რომ მიდიოდნენ, მექორწინეთა უკან მეზობლის ქალს ჩვილი მიჰქონდა, როგორც მათი კეთილდღეობის უტყუარი საწინდარი. და არავის მთელ მხარეში არ გაკვირვებია ეს, მხოლოდ შურით უყურებდნენ დეზირე ლეკოს. ქუდბედი დაჰყავო, ამბობდნენ ცბიერი ღიმილით, მაგრამ სავსებით დაუძრახავად.

ეულიენმა საშინელი ამბავი დაატრიალა, რამაც დააჩქარა სიდერისა და სიმამრის გამგზავრება ჩინარიდან. გაცილებისას ეანას არც თუ დიდად უნაღვლია, რადგან პოლი იყო მისი სიხარულის დაუშვრეტელი წყარო.

IX

როცა მშობიარობის შემდეგ ეანა საბოლოოდ გამოკეთდა, გადაწყვიტეს სწევოდნენ ფურცილებს და მოენახულებინათ მარჯიშ დე კუტელიეც.

ეულიენმა ის იყო აუქციონით იყიდა ახალი კარეტა, ერთცხენიანი ფაეტონი, რათა თვეში ორჯერ შეძლებოდა მგზავრობა.

დეკემბრის ერთ მოწმენდილ დღეს ეტლი შეაბეს და ნორმანდიულ ვაკეზე ორი საათის მგზავრობის შემდეგ დაუშვნენ ღარტაფში, რომლის ფერდობები ტყეს დაეფარა, ქვემოთ კი მოეხნათ.

ხნულეები მალე მდებლობა შეცვალა, ხოლო მდებლობები — კაობმა, რომელიც დაეფარა მალად და წლის ამ დროისათვის ხმელ, ყვითელი ლენტის მსგავსი გრძელი ფოთლებით მოშრილად ლერწამს.

უეცრად ველის მკვეთრი მოსახვევის

იქით ლა ვრილეტის სასახლე გამოჩნდა. ერთი მხრით იგი მიკვროდა ტყიან ფეხდობს, ხოლო მეორე მხრით დიდ გუბურას უერთდებოდა. გუბურის მოპირდაპირე ნაპირზე, დაბლობის მეორე კალთა მაღალი ნაძვარით იყო დაფარული.

საჭირო გახდა ძველებური ასაწევი ხიდისა და ლუდოვიკო XIII დროინდელი მაღალი კარიბჭის გავლა, რათა სადარბაზო ეზოში ჩასულიყვნენ, იმავე ებოქის ლამაზ ციხესთან, რომელიც აგურით იყო მოპირკეთებული და იქითაქით შიფერით გადახურული კოშკურები ჰქონდა.

ჟულიენი ჟანას აცნობდა შენობის ყველა ნაწილს, როგორც აქაური კაცი, რომელიც ზედმიწევნით იცნობს მის თვითნებულ კუჩქულს. იგი ამაყოფნდა ამ სასახლით, აღტაცებული იყო მისი სილამაზით:

— შეხედე ამ კარიბჭეს! შეხედე, რა დიდებული სახლია! მოპირდაპირე ფასადი მთლიანად გუბურაზე დგას, მისი მეფის საკადრისი შესასვლელი კი თვით წყლამდე ჩადის. კიბის ქვედა საფეხურებზე ოთხი ნაგებია მიჯაჭვული: ორი გრაფისა, ორიც გრაფის მეუღლისათვის. აი იქ, მარჯვნივ, სადაც ჩინარების მწკრივია, გუბურა მთავრდება და იქვე იწყება მდინარე, რომელიც ფეკამპამდე მიდის. ეს მხარე გარეული ფრინველებითაა სავსე. გრაფს გაგიყვებით უყვარს ამ ადგილებში ნადირობა. აი, ნამდვილი ბატონკაცური საცხოვრებელი.

შესასვლელის კარი გაიღო და გამოჩნდა ფერმკრთალი, მოხდენილი გრაფის მეუღლე. იგი ღიმილით გაემართა სტუმრების შესახვედრად. მას ეცვა მიწაზედ ჩამოფენილი შლიეფიანი კაბა, როგორც ეს შუა საუკუნეების ციხე-დარბაზის მფლობელს შეეფერებოდა. იგი ნამდვილი ტბის ასული გეგონებოდათ, ამგვარი ზღაპრული სასახლისათვის დაბეჭდულ.

დარბაზის რვა ფანჯრიდან ოთხი გა-

დიოდა გუბურასა და მოპირდაპირე კორცზე გაშლილ ბნელ ნაძვარზე.

მცენარეულის მუქი ფენიჭეჭი გუბურა ღრმა, მკაცრი და პირქუში ჩანდა. ხოლო როცა ქარი ქროდა, ხეების შრიალი ქაობის კენესა გეგონებოდათ.

გრაფის მეუღლემ ორივე ხელი გაუწოდა ჟანას, თითქმის ბავშვობიდანვე მეგობრობდა მას. შემდეგ დასვა იგი, თვითონაც მის გვერდით მოკალათდა დაბალ სავარძელში, ხოლო ჟულიენი, რომელმაც ეს ხუთი თვეა დაიბრუნა ძველებური პეწი, მეგობრული ძალდაუტანებლობით საუბრობდა და იღიმებოდა.

გრაფის მეუღლე და ჟულიენი ლამაზობდნენ ერთობლივ სეირნობაზე ცხენით. ქალი ოდნავ დასცინოდა მის ცხენოსნობას და „ბორძიკა მხედარს“ ეძახდა მას. ისიც იცინოდა, ეხუმრებოდა და „ამორძალების დედოფალს“ უწოდებდა. ფანჯარასთან თოფმა იგრილა და მოულოდნელობისაგან ჟანამ შეჰყვირა. ეს გრაფმა მოკლა იხვინჯა.

ცოლმა იმწუთშივე იხმო იგი. გაისმინჩბების თქაფუნე, ქვაზე ნავის რახუნი და გამოჩნდა გრაფი, მაღალჩექმბიანი გოლიათი. პატრონით მჭითური ორი მთლად დასველებული ძაღლი, რომლებიც მას მოსდევდნენ. ხალიჩაზე გაწვა.

თავის სახლში გრაფი უფრო თავისუფლად გრძნობდა თავს და გულწრფელად გაეხარა სტუმრების მოსვლა. მან ბრძანა შეშა შეეკეთებინათ ციცილობისათვის და მოეტანათ მადგრა და ბისკვიტი. შემდეგ უეცრად წამოიყვარა:

— თქვენ სადილად დარჩებით, ეს სადღა არ არის!

ჟანა განუწყვეტლივ თავის ბავშვზე ფიქრობდა და შეეცადა უარი ეთქვა. გრაფმა თავისი დაიყინა, ხოლო როცა ჟანა გაჯიუტდა, ჟულიენი უემაცოფილოდ აწრიალდა. ჟანას შეეშინა, ჟულიენმა არ გამოავლინოს თავისი ავი და ანჩხლი ხასიათი და დათანხმდა, თუმცა გულში იტანჯებოდა, რომ დილაზედ ელაზ ნახავდა პოლს.

დღემ მომხიბლავად ჩაიარა. ჯერ წყაროები ნახეს. ისინი ჩუხჩუხებდნენ ზე-სიანი კლდის ძირში და ჩაედინებოდნენ მოუსვენარ, მღელარესავით განუწყვეტ-ლივ მოთუხთუხე გამჭვირვალე აუზში. შემდეგ ნავით გაისეირნეს გამშარი ღერწმების ამონაყარში გათელილი ნამ-დვილი ბოლიკებით. გრაფი იჭდა თავის ორ ძალს შუა, ყურდაცქვეტილნი ჰაერს რომ ყნოსავდნენ, და ნიჩბებს უსვამდა. ნიჩბების ყოველი მოსმისას დიდი ნაღი ხტუნვით მიიწევდა წინ. დრო და დრო ჟანა ხელს ჰყოფდა ცივ წყალში და ტკებოდა ყინულოვანი სიგრილთი, თი-თებოდან გულამდე რომ უვლიდა. ნავის კიჩოზე ჟულიენი და შალში გახვეული გრაფის მეუღლე გამუდმებით იღიმებო-დნენ იმ ბედნიერი აღამაინებევით, რო-მელთაც სრულყოფილმა ბედნიერებამ ენაც კი წაართვა.

სალამო დგებოდა, ჩრდილოეთის ცი-ვი ქარი ხმელ ღერწმებში ქროდა. მზე ნაძვების უკან ჩაიმალა; და უცნაურო აღსიფერი ღრუბლებით დაცხრილული მეწამული ცა თვალის ერთი გადავლე-ბითაც კი სიცივის გრძნობას იწვევდა.

სეირნობის შემდეგ დაბრუნდნენ ფართო სასტუმრო დარბაზში, სადაც კაშკაშა ცეცხლი გიჟიგებდა. სიბო-სა და მყუდროების შეგრძნება კარები-დანვე მხიარულად განაწყობდა ადა-მიანს. და გრაფმა თავისი გოლიათური ხელი დაავლო ცოლს, ბავშვით აიტა-ცა, ტუჩებამდე მიიტანა და ორივე ლო-ყა დაუოცნა გულკეთილი კაცის კმა-ყოფილებით.

ჟანა ღიმილით უყურებდა ამ კეთილ გიგანტს, რომელსაც მარტო საშინელ-მა უღვაშებმა გაუთქვა კაციკამიას სიხე-ლი, და ფიქრობდა: „რა ხშირად ვერ გცნობთ აღამაინებს“. შემდეგ თითქმის უნებურად გადახედა ჟულიენს. მთლად გაფითრებული ჟულიენი კარებში იდგა და გრაფს მიუხერებოდა. შეშფოთებუ-ლი ჟანა მიუახლოვდა ქმარს და ხმადაბ-ლა ჰკითხა:

— ავად ხომ არა ხარ? რა მოვიცეიდა?

— არაფერია, თავი დამანებე, შემოვი-და, — გააფრებით უბასუხა მან.

როცა სასადილო ოთახში გადასულნი გრაფმა სტუმრებს სთხოვა, შემოვიყვანო. ისინი მყისვე მოკალათ-დნენ პატრონის მარჯვნივ და მარცხნივ. იგი ყოველ წუთში უყრიდა მათ სხვადა-სხვა ნაჭერს და ეალურსებოდა გრძელ, აბრეშუმისებრ ყურებზე. ძაღლები კი-სერს იგრძელებდნენ, კუდს აქციებდ-ნენ და კმაყოფილებით ცაცაცებ-დნენ.

ნასადილევს ჟანამ და ჟულიენმა წას-ვლა დააპირეს, მაგრამ პატონმა დე ფუ-რელიმა არ გაუშვა ისინი, ჩირაღდნებით თევზაობას გიჟვენებთო.

გრაფმა თავის მეუღლესთან ერთად ისინი გაიყვანა პარმალზე, რომლის საფე-ხურები გუბურაში ჩადიოდა, ხოლო თვითონ და მსახური ნავში ჩასხდნენ. მსახურს ხელში ბადე და ანთებული ჩირაღდანი ეჭირა. ღამე იყო მოწმენ-დილი და ცივი, ცა კი ოქროს ქვიშრო-ბით მოეჭედა ვარსკვლავებს.

ჩირაღდნის უცნაური და მერწყვი კვალი წყალზე იკლავებოდა, მოციმი-მე ნაპერწყლები ღერწმებზე ხტოდა და ნაძვების მაღალ ფარდას ანათებდა. ნავის შემობრუნებისთანავე განათებულ ტყის პირზე უეცრად აღიმართა ადა-მიანის უზარმაზარი, ფანტასტიკური ჩრდილი. მისი თავი ხეებს ასცდა და ცაში აიჭრა, ხოლო ფეხები გუბურაში ჩაიკარგა. ცოტა ხნის შემდეგ გიგანტმა ხელები აღაპყრო, თითქმის ვარსკვლა-ვებს უნდა სწვდესო, მაგრამ ასწია თუ არა გოლიათური ხელები, მყისვე ისევ დაუშვა. იმწუთშივე გაისმა წყლის მსუ-ბუქი ტყაპინი.

ნავი ერთხელ კიდევ ნელა შემობრუნ-და და ვეებერთელა ლანდმა მოძრავი სი-ნათლით გაშუქებულ ტყის გასწვრივ გაიბრინა, შემდეგ უჩინარ პორიზონტს მიეფარა და უცბად ისევ გამოჩნდა სასახლის ფასადზე, შედარებით პატარა, მაგრამ ცაცილებით მკაფიო, იმავე უცნა-ური მიხერა-მოხერით.

გრაფმა ბოზი ხმით დაიყვირა:

—რვა თევზი დავიჭირე, ჟილბერტა!

ნიჩბებმა ტალღები აათქაფუნა. უზარ-მაზარი ჩრდილი ახლა უძრავად იდგა კედელზე, მაგრამ სულ უფრო დაბლდებოდა და წვრილდებოდა. მისი თავი ქვევით იწევდა, ტანი კი თანდათან ილეოდა: და როცა ბატონი დე ფურვილი ჩირალდნიანი მსახურის თანხლებით პარმალის საფეხურებზე ამოდიოდა, ჩრდილი, გრაფის ყველა ჟესტს რომ იმეორებდა, მის ზომამდე შემცირდა.

ბაღეში რვა დიდი თევზი ფართხალებდა.

როცა ჟანა და ჟულიენი გაემგზავრნენ, მთლიანად გახვეულნი ლაბადებსა და მოსასხამებში, რომლებიც ფურვილებმა ათხოვეს, ჟანას უნებლიეთ აღმოხდა:

—რა შესანიშნავი ადამიანია ეს გოლიათი!

ჟულიენმა, რომელიც ცხენს მიერეკებოდა, უპასუხა:

—კი, მაგრამ ხშირად თავს ვერ იკერს საზოგადოებაში.

ერთი კვირის შემდეგ ისინი ესტუმრნენ კუტელიებს, რომლებიც პირველ დიდებულად ითვლებოდნენ იმ მხარეში. მათი მამული რემინილი დიდ დაბას—ჯანის ეკვროდა. ახალი სასახლე, აშენებული ლუდოვიკო XIV დროს, ჩამალული იყო მაღალი ქვის ლობით შემორჩეულ შესანიშნავ პარკში. ბორცვზე მოჩანდა ძველი სასახლის ნანგრევები. საპარადო ტანსაცმლიანმა მსახურებმა სტუმრები შეიყვანეს კარგა მოზრდილ მდიდრულ ოთახში. მის შუაგულში კვარცხლბეკზე იდგა სევრის ქარხნის კოლონის მსგავსი უზარმაზარი თასი, ხოლო ცოკოლზე ბროლის შუშის ქვეშ იდო მეფის ხელით დაწერილი ბარათი, რომლითაც იგი მარკიზ ლეოპოლდ - ჰერცე - ჟოზეფ - ერემე დე ვარნეილ დე როლბოსკ დე კუტელიეს სთხოვდა მიეღო ხელმოწიფის ეს საჩუქარი.

ჟანა და ჟულიენი მეფის საჩუქარს ათვალერებდნენ, როცა მარკიზი და მისი მეუღლე შემოვიდნენ. ქალს პუდრი წაეცხო და თავაზიანობას იჩენდა მოვა-

ლეობის გამო, ხოლო ექვწყვეთი კეთილგანწყობილება რომელიც მარკიზი მსუქანი კაცი იყო, მაღლა ავარცხნილი ჰქონდა თმებით. თვითნებური ჟესტით, ხმით, თავდაპირველი მანერით იგი ამჟღავნებდა ამპარტყნობას, რომელიც მისი პიროვნების დიდ მნიშვნელობას მოწმობდა.

ისინი იყვნენ ცერემონიის ხალხი, რომელთა გონებაც, გრძნობაც და სიტყვებიც მუდამ არაბუნებრივი იყო.

ისინი მარტო თვითონ ლაპარაკობდნენ, პასუხსაც არ ელოდნენ, გულგრილად იღიმებოდნენ და თითქმის ყოველთვის ასრულებდნენ გვარიშვილობით დაკისრებულ მოვალეობას — თავაზიანად მიელოთ ამ მიღამოების გულამშიერი აზნაურები.

ჟანა და ჟულიენი სულ დაიბნენ, ცდილობდნენ მასპინძლებისათვის თავი მოეწონებინათ, ეშინოდათ მეტხანს არ დაერჩეოთ და წასვლაც ვერ მოეხერხებინათ. მაგრამ მარკიზის მეუღლემ თვითონ დაამთავრა ვიზიტი ბუნებრივად და უბრალოდ, თავის დროზე შეწყვიტა საუბარი, თითქმის თავაზიანი დედოფალიაო, რომელმაც დარბაზობა დამთავრებულად გამოაცხადა.

გზაში ჟულიენმა თქვა:

—თუ გსურს, ამით დავამთავრებთ ვიზიტებს; ჩემთვის პირადად ფურვილებიც საკმარისია.

ჟანაც ასევე ფიქრობდა.

დეკემბერი ნელა მიიწურა, ეს ყველაზე ბნელი თვე, თითქმის შავი კუტურტანა წელიწადისა. განახლდა შარშანდელი კარჩაკეტილი ცხოვრება, მაგრამ ჟანა მოწყენილი აღარ იყო, მთელი დრო მიჰქონდა პოლს, რომელსაც ჟულიენი აღმაცერადა, შემფოთებით და უკმაყოფილოდ უყურებდა.

ხშირად, როცა ჩვილი დედას ეკირა ხელში და ეფერებოდა თავმეუკავებელი სინაზით, რომელიც დედებს არასოდეს გამოეღევათ ხოლმე, მამას გაუწვდოდა მას და ეტყოდა:

— ერთხელ მაინც აკოცე ბიჭს; იფიქრებენ, რომ არ გიყვარს იგი.

ქულიენი ზიზლით ოდნავ შეახებდა ტუჩებს ბავშვის მოტყევილ თავს და რკალივით იღუნებოდა, ოღონდ არ მიპყრებოდა მუდამ მოძრავი და მოკრუნხული პაწაწინა ხელები. მერე სწრაფად გადიოდა, თითქოს სიძულვილი ერეკებოდა იქიდან.

დრო და დრო სადილად მოდიოდნენ მერე, ექიმი და მღვდელი. ზოგჯერ მოდიოდნენ ფურცლებიც, რომლებსაც სულ უფრო მჭიდროდ უკავშირდებოდნენ.

გრაფი აშკარად აღმერთებდა პოლს, დაისვენა ბავშვს მუხლებზე და ერთი წუთითაც, ზოგჯერ მთელ საღამოს არ იშორებდა მას. იგი ფრთხილად ჰკიდებდა მას თავის ვეებერთელა ხელებს, ცხვირში ულიტინებდა თავის გრძელ ულვაშებს. შემდეგ გატაცებით კოცნიდა ნამდვილი დედური სიყვარულით. გრაფი გამძღვებით იტანჯებოდა, რომ მისი ქორწინება ასე უნაყოფო აღმოჩნდა.

მარტი მოწმენდილი, მშრალი და თითქმის თბილი იყო. გრაფის მეუღლემ ქილბერტამ განაახლა ლაპარაკი ცხენებით სეირნობაზე. ჟანას ცოტა არ იყოს მობეზრდა ერთფეროვანი და დაუსრულებელი გრძელი საღამოები, გრძელი ღამეები და დღეები და დიდი სიხარულით დაეთანხმა ამ პროექტს. მთელი კვირის განმავლობაში იგი მკაფიოვლებით იკვრავდა საცხენოსნო კაბას.

შემდეგ დაიწყო სეირნობა. დადიოდნენ ყოველთვის წყვილ-წყვილად: წინ გრაფის მეუღლე და ქულიენი, ხოლო ასი ნაბიჯით უკან გრაფი და ჟანა. ეს უკანასკნელნი საუბრობდნენ მშვიდად, როგორც ორი მეგობარი, რადგან პატრონის სულისა და მიაშიტი გულის მსგავსებამ მათ შორის ნამდვილი მეგობრობა წარმოშვა. მეორე წყვილი კი ხშირად ჩურჩულებდა, ზოგჯერ თავშეუკავებლად ხარხარებდა, უცებ ერთმანეთს ისე შეხედავდნენ, თითქოს თვალებით სურდათ ეთქვათ ის, რასაც ენით ვერ ამბობდნენ, და მაშინ მათ იპყრობდა სურვილი მიმალულიყვნენ, შორს, რაც შეიძლება შორს გაექუსლათ და ოთხით გააქანებდნენ ცხენებს.

ბოლო დროს ქილბერტა თითქოს ანახლი გახდა. ხანდახან მსუბუქ ნიებს ჩამორჩენილ მხედრებამდე მიჰქონდა მისი ბრაზიანი ხმა. მაშინ გრაფი იღუნებოდა და ჟანას ეუბნებოდა:

— ჩემი ცოლი ამ დილას მარცხენა ფეხზეა ამდგარი.

ერთ საღამოს, უკან დაბრუნებისას, როცა გრაფის მეუღლე ხან დეზებს ამოკრავდა და აქებებდა თავის ფაშატს, ხან კი უცბად შეაყენებდა, გრაფმა და ჟანამ რამდენჯერმე გაიგონეს როგორ აფრთხილებდა მას ქულიენი:

— ფრთხილად, იცოდეთ, ფრთხილად, თორემ გაგიტაცებთ იგი.

— გამიტაცოს, ეს თქვენი საქმე არ არის, — ისეთი წყრილა და მკაცრი ხმით უპასუხა ბოლოს ქალმა, რომ მისი სიტყვები მკაფიოდ გაისმა სივრცეში და თითქოს პაერში ჩამოეკიდა.

ცხენი ყალყზე ღგებოდა, წიხლებს ისროდა, ფრუტუნებდა. ბოლოს გრაფი შეშფოთდა და მთელი თავისი ძლიერი ხმით დაიყვირა:

— ფრთხილად, ქილბერტა!

მაშინ, თითქოს ჯიბრზე, ვნებაშლილმა, იმ ქალური ნერვულობით შეპყრობილმა ქილბერტამ, რომელსაც ვერაფერი აკავებს, ცხენს ყურებს შუა მოწვევით გადაჰყრა მათრახი. გამძვინვარებული პირუტყვი ყალყზე შედგა, პაერში აათამაშა წინა ფეხები, მერე დაეშვა, ვეებერთელა ნახტომი გააკეთა და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა გაქუსლა.

ცხენმა ჯერ მდელი გადაჰყრა, შემდეგ ხნულეებზე გაიქროლა, ნესტიანი სქელი მიწის კორიანტელი დააყენა და ისეთი სისწრაფით გაქანდა, რომ ძლივს გაარჩევდით ცხენსა და მხედარს.

ღარეტანებულები ქულიენი ადგილზე გაქვავდა და სასოწარკვეთილი ყვიროდა:

— ქალბატონო, ქალბატონო!

გრაფმა თითქოს დაიბრდღვინა და თავისი ზონზრობა ცხენის კისერს გაეკრა, მთელი ტანით წინ გაექანა და ალურზე მიუშვა ცხენი. გრაფი აქებებდა, ერეკებოდა პირუტყვს და ყვირილით, მათრახისა და დეზების ცემით ისე აავზნო, გეგო-

ნებოდათ გოლიათ მხედარს მიჰქონდა ბარძაყებში მოქცეული მძიმე ცხენი და ჰაერში აჰყავდა, რათა მასთან ერთად გაფრენილიყო. ისინი მიჰქონდნენ, წარმოუდგენელი სისწრაფით მიჰქონდნენ წინ და ჟანა ხედავდა იქ, შორს, ორი სილუეტი, ცოლისა და ქმრის, როგორ მიფრინავდა, მიფრინავდა, თანდათან პატარავდებოდა, ფერმკრთალდებოდა, ქრებოდა, შემდეგ ისევ გამოჩნდებოდა, თითქმის ორი ერთმანეთს დადევნებული ჩიტი იკარგება, ინთქმება საღვაც ჰორიზონტზე.

ამ დროს ჟულიენი, რომელსაც კვლავ ნაბიჯ-ნაბიჯ მიჰყავდა ცხენი, მიუახლოვდა ცოლს და გაკავრებით წაიბუზღუნა:

— გაგიჟდა, მგონი, იგი დღეს.

და ორივენი გაემართნენ მეგობრებისაკენ, რომლებიც ახლა დაკლავნილ ვაკეზე დაეშვნენ.

მეოთხედი საათის შემდეგ მათ დაინახეს, რომ ისინი ბრუნდებოდნენ და მალე შეუერთდნენ მათ.

გაწითლებული, ოფლიანი, სახემოლიმარი, კმაყოფილი, გამარჯვებული გრაფი თავისი უძლეველი ღონით ჩასკიდებოდა ცოლის აკანკალებულ ცხენს, ხოლო გაფითრებული ჟილბერტა შეწუხებული და გატანჯული სახით ცალი ხელით ქმრის მხარს დაყრდნობდა, თითქმის ესესაა გული უნდა წაუვიდესო.

იმ დღეს ჟანამ გაიგო, თუ რა თავდავიწყებით უყვარდა გრაფს თავისი მეუღლე.

მთელი მომდევნო თვის განმავლობაში გრაფის მეუღლე ისეთი მხიარული ჩანდა, როგორც არასოდეს. იგი უფრო ხშირად დადიოდა ჩინარში, გამუდმებით იცინოდა და დიდი სინაზით კოცნიდა ჟანას. გეგონებოდათ, რაღაც იღუმალმა აღფრთოვანებამ დაისადგურა მის ცხოვრებაში. მისი ქმარი, ისიც აღტაცებული, თვალს არ აცილებდა ცოლს, გაორკეცებული ვნებით ცდილობდა ყოველ წუთს შეხებოდა მის ხელს ან კაბას.

ერთ საღამოს გრაფი გამოუტყდა ჟანას:

— ჩვენ ძალიან ბედნიერები ვართ. არასოდეს ჟილბერტა არ ასე ალერსიანი. მას აღარ ეუფლება და განწყობილება, აღარ ბრავობ, ვგრძნობ, რომ ვუყვარვარ. წინათ არ ვიყავი დარწმუნებული.

ჟულიენიც შეცვლილი ჩანდა, უფრო მხიარული, აღარ ღიზიანდებოდა, თითქმის ორი ოჯახის მეგობრობამ სიმშვიდე და სიხარული მოუტანა თვითმეტყველს.

გაზაფხული საოცრად ნაადრევად დაიწყო.

თბილისი დილიდან მოკიდებული, წყნარ და თბილ საღამომდე მზე მიწის მიღწედაპირზე ათბობდა მცენარეთა აღმონაცენებს. ყველანაირი კოკორი სწრაფად შეწყობილად და ძალუმად იშლებოდა. ეიო სასიცოცხლო წვეთა ისეთი დაუღლეველი მოწოლა, აღორძინების ისეთი წყურვილი, რომელსაც ბუნება ამჟღავნებს ხანდახან, განსაკუთრებით კარგ წლებში, როცა შეიძლება დაიჯერო ქვეყნის განახლება.

ეს ახლად გაღვიძებული სიცოცხლის დუღილი ბუნდოვანად აღელვებდა ჟანას ბალახში რომ პატარა ყვავილს შენიშნავდა, სიხარულისაგან უეცრად ძალღონე გამოეცლებოდა, ეს იყო ტკბილი ნალევლისა და საოცნებო ნეტარების გრძელი საათები.

ხანდახან ჟანას ეუფლებოდა სიყვარულის პირველი დღეების გულისამწყებელი მოგონება. იმიტომ კი არა, რომ გული მოუბრუნდა ჟულიენზე, არამაშ ბოლო მოეღო, ბოლო მოეღო საბოლოოდ და სამუდამოდ. მაგრამ ნიაღვის ნალერსევი და გაზაფხულის სურნელებით გამსჭვალული მთელი მისი სხეული თრთოდა და ესწრაფოდა რაღაც უჩინარ და ნაშ მოწოდებას.

მას მოსწონდა მარტოობა, იქნებობოდა მზის მცხუნვარებით, მთელი არსებით განიცდიდა მშვიდ, ბუნდოვან და უღარდელ ნეტარებას.

ერთ დილით, როცა ჟანა ამგვარ ოცნებაში თვლემდა, თვალწინ წარმოუდგა

მუქი ფრთლების შუაგულში მზით გა-
შუქებული კორდი ეტრეტის ჭალაზე. აქ,
ამ ადგილას იგი პირველად ააცაცახა
ახალგაზრდა კაცის სიახლოვემ, რომელ-
საც მაშინ უყვარდა იგი. აქ პირველად
წასჩურჩულა ყულიენმა თავისი მო-
რცხეი სურვილი და აქვე მოეჩვენა
ქანას, რომ წინ მოულოდნელად გადაე-
შალა მისი ოცნებით გასხივოსნებული
მომავალი.

და ქანას მოუწია ისევ ენახა ის ჭალა,
მოეწყო რაღაც სენტიმენტალური და
ცრურწმენებით სავსე გასიერება, თით-
ქოს იმ ადგილის მონახულება როგორღაც
შეცვლიდა მისი ცხოვრების მსვლელო-
ბას.

ყულიენი გათენებისთანავე გაემგზავრა
ისე, რომ ქანას არ უთხრა სად მიდიოდა.
მან შეაკაზმევინა მარტენების პატარა
თეთრი ცხენი, რომელზეც ხანდახან
წდებოდა ბოლო დროს, და გზას გაუღ-
და.

დღე იყო თბილი, მოწმენდილი და
მშვიდი: გეგონებოდათ. არაფერი—არც
ბალახი, არც ფოთოლი არ იმპროვდა.
ყველაფერი თითქოს საუკუნოდ ჩაკედა
და თითქოს ქარმაღ კი განუტევა სული.
მწერებიც, გეგონებოდათ, სადღაც გაუ-
ჩინარდნენ.

მწვავე და ძლიერი ყუჩილი შეუმჩ-
ნევლად ეშვებოდა მზისგან და ოქროს-
ფერ ორთქლად იფანტებოდა. ნეტარე-
ბით აღვსილ ქანას ნელი ნაბიჯით მიჰყაე-
და ცხენი. დრო და დრო ზევით აიხედავდა
და ვაკუყრებდა სულ პატარა, ერთ ბეწო
ბამბასავით თეთრ ღრუბელს, ორთქლის
ნაფლეთს, მარტოდმარტო რომ შერჩენო-
და იქ, ზევით, ლურჯი ცის შუაგულს.

ქანა დაეშვა ველზე, ზღვამდე რომ
მიდიოდა ორ კლდოვან თაღს შორის,
რომელსაც ეტრეტის ჭიშკარს ეძახიან, და
აუჩქარებლად მიიღწია წარაფს. სინათლე
ნაკადებივით ეშვებოდა ნორჩ მცენარეთა
შორის. ქანა დაწანწალებდა ვეწრო ბი-
ლიკებზე და ეძებდა, მაგრამ ვერ პოუ-
ლობდა იმ სანეტარო ადგილს.

გრძელი ხეივანი რომ გაიარა, სულ ბო-
ლოს უცბად ორი ხეზე მიბმული შეკაზ-

მული ცხენი შენიშნა და მაშინვე იხსნა
ვილბერტასა და ყულიენის ცხენებს.
მარტოობა უკვე ოდნავ აწუხებდა,
და ამ მოულოდნელი შეხვედრით გახა-
რებულმა ჩორთით წაიყვანა თავისი ფა-
შატი. მშვიდად მდგომ ორ ცხენთან რომ
მივიდა, რომლებიც თითქოს შეჩვეოდნენ
ხანგრძლივ ლოდინს, ქანამ დაუძახა მათ.
არავინ გაეპასუხა.

ქალის ხელთათმანი და ორი მათრახი
გათელილ მოღზე ეგდო. მაშასადამე,
ისინი აქ ისხდნენ, შემდეგ მიატოვეს ცხე-
ნები და იქაურობას გაშორდნენ.

ქანამ დაიცადა თხუთმეტი, ოცი წუთი.
მას უკვირდა და ვერ მიმხედარიყო რას
აკეთებდნენ ახლა ისინი. რადგან ცხენი-
დან ჩამოვიდა და უძრავად მიეყრდნო ხის
ტანს, ორმა პატარა ჩიტმა ვერ შეამჩნია
ქანა და იქვე ახლოს ბალახზე დაეშვა.
ერთი მათგანი ფუსფუსებდა, მეორის
გარშემო ხტოდა, ფრთებს აფარფატებდა,
თავს აქნევდა და ჭიკჭიკებდა. და უცბად
ისინი შეუღლდნენ.

ქანას გაუკვირდა, თითქოს არ იცოდა,
თუ ასეთი რამ ხდებოდა. შემდეგ გაიფიქ-
რა: „მართლა, ახლა ხომ გაზაფხულია“,
და სხვა აზრმა, ექვმა გაუელვა. მან ისევ
შეათვალისწინა ხელთათმანი, მათრახები,
ორი მიტოვებული ცხენი, ანაზად გაქ-
ცევის დაუოკებელმა სურვილმა შეიპყრო
და სწრაფად შეახტა უნაგირს.

ახლა იგი ოთხით მიაჰყენებდა ცხენს
ჩინარისაკენ. ქანა გამალეებით ფიქრობდა,
სჯიდა, აკავშირებდა ფაქტებს, ერთმანეთს
უპირისპირებდა სხვადასხვა ვარემოებას.
როგორ ვერ მიხვდა აქამდე? როგორ ვერ
დაინახა ვერაფერი? როგორ ვერ გაიგო
ყულიენის ხშირი არყოფნის, ძველი
კოხტაობის განახლებისა და, ბოლოს,
მისი ხასიათის შერბილების მიზეზი? მას
აგონდებოდა ავრეთვე ვილბერტას მოუ-
ლოდნელი ნერვული გაფიცებანი, მისი
გადაპარბებული ალერსი და ნეტარება,
რომელსაც გრაფის მეუღლე ეს ერთი
ხანა განიცდიდა ქმრის საბედნიეროდ.

ქანამ ცხენი თავის ნებაზე მიუშვა,
რადგან სერიოზული დაფიქრება სჭირ-

დებოდა, ხოლო სწრაფი ალური აზრებს უფანტავდა.

პირველმა მღელვარებამ რომ გაუარა, გული ისევ დაუწყნარდა, არც ეპეს გრძნობდა და არც გაბოროტებას, მხოლოდ ზიზღმა დაისადგურა მასში. იგი სრულებით არ ფიქრობდა ქულიენზე. მისი აღარაფერი აღარ აკვირვებდა, მაგრამ გრაფის მეუღლის, თავისი მეგობრის ორმაკი ღალატი აღაშფოთებდა ჟანას. მაშ, ყველა ამქვეყნად მუშთალი, ცრუ, ორპირი ყოფილა? თვალებზე ცრემლი მოაწვა. ზოგჯერ დამსხვრეულ ილუზიებს ისევე მწარედ დასტირიან, როგორც მიცვალებულს.

მაგრამ ჟანამ გადაწყვიტა თავი ისე დაეჭირა, ვითომ არაფერი იცოდა, გული დაეხშო წარმავალ შეთვისებათაგან და ჰყვარებოდა მხოლოდ პოლი და მშობლები, სხვებს კი ფორმალური მოთმენით მოაყრობოდა.

როგორც კი შინ დაბრუნდა, ჟანა თავის შვილს მივიარდა, წაიყვანა ოთახში და თითქმის მთელ საათს შეუჩერებლივ გიჟივით კოცნიდა.

ქულიენი სადილობისას დაბრუნდა, მოჰხიბლავე და მოლიმარი, მეტისმეტად თავაზიანი, მან იკითხა:

—მამა და დედიკო არ ჩამოვლენ წელს?

ჟანას ისე აუჩვილა გული ამ ქათინაურმა, რომ ქმრისადმი მადლობის გრძნობით განიმსჭვალა და თითქმის აპატია ის, რაც ტყეში გაიგო. უცბად იგი შეიპყრო ძლიერმა სურვილმა: რაც შეიძლება მალე ენახა პოლის შემდეგ ყველაზე საყვარელი ორი ადამიანი; მთელი საღამო ჟანა წერდა ბარათს და ევედრებოდა მათ მალე ჩამოსულიყვნენ.

მშობლებმა უპასუხეს, ოც მაისს ჩამოვალთო, იმ დღეს კი მხოლოდ შვიდი მაისი იყო.

ჟანა მათ სულ უფრო მოუთმენლად ელოდა, თითქოს გარდა მშობლიური სიყვარულისა, სურვილი აღძვროდეს თავისი დარდებზე გაენდო კეთილშობილური გულისათვის, გულწრფელად ესაუბრა წმინდა, სისაძაგლით შეუბღალავ

ადამიანებთან, რომელთა სიცოცხლეც და ყველა საქციელი, ყველა ფიქრი და სურვილი მუდამ ალაღმართალი იქნებოდა.

სწორედ ახლა გრძნობდა ჟანა თავის სრულ მარტოობას ამ გულნამცეცა ადამიანებს შორის და, თუმცა იგი ერთბაშად მიეჩვია თვალთმაქცობას, თუმცა ღიმილით ხელს უწყვიდა ჩამოსართმევად გრაფის მეუღლეს, მასში მაინც იზრდებოდა, მთლიანად მოიცავდა მას სიცარიელის შეგრძნება და ადამიანების ზიზღი. მისი კუთხის ყოველდღიური პატარბატარა ამბები უძლიერებდა გულში ადამიანის მოდგმის უბატოცემულობას.

კუთარების ქალიშვილს ბავშვი შეეძინა, ქორწილი კი წინ იყო; მარტენების ობოლი მოახლე ფეხმძიმედ იყო; მეზობლის თხუთმეტი წლის გოგონა დღედღეზე ელოდა მშობიარობას; საწყალი ქვრივი, კოჭლი და ტურტლიანი, რომელსაც საშინელი უსუფთაობისათვის ფეთხუმი შეარქვეს, აგრეთვე ფეხმძიმედ იყო.

ყოველწუთში მოდიოდა ხმები ახალ ფეხმძიმობაზე, ან რომელიმე ქალიშვილისა თუ გათხოვილი ქალის, ოჯახის დედის, ან კიდევ შეძლებული, საპატიო ფერმერის სატრფიალო ოინების შესახებ.

ამ შმაგმა გაზაფხულმა, როგორც ჩანს, ადამიანებშიც ისევე ააღვლა სასიცოცხლო წვენი, როგორც მცენარეებში.

ჟანა კი, რომელსაც აღარ ათრთოლებდა ნადრევად ჩამქრალი გრძნობები, მხოლოდ ჩამკვდარი გულითა და სენტიმენტალური სულით ეხმარებოდა გაზაფხულის თბილ და ბარაქიან ქროლვას, და იმიტომაც ფიქრებით გაღიზიანებულ მიოცობებს, აგზნებულ, ხორციელი ჟინისათვის თავისდა უნებლიეთ გაყინულ ჟანას აცვიფრებდა, გულს ურევდა, ეზიზღებოდა ეს პირუტყვული საქციელი.

ახლა ჟანას აღაშფოთებდა ცოცხალ არსებათა შეუღლება, როგორც არაბუნებრივი რამ; და თუ ეილებერტას ესაყვედურებოდა, იმიტომ კი არა, რომ მან ქმარი წაართვა, არამედ თვით იმ ფაქტის გამო, რომ სხვების მსგავსად ისიც ამ საქვეყნო

წუმპეში ჩავარდა.

იგი ხომ არ ეკუთვნოდა გაუთლელ-
თა შთამომავლობას, რომლებსაც დაბა-
ლი ინსტინქტები ამოძრავებთ, როგორ
შეეძლო მას ამ ქმნილებებს დამსგავსე-
ბოდა?

სწორედ იმ დღეს, როცა ეანას შშობ-
ლები ჩამოდიოდნენ, ეულიენმა კიდევ
უფრო გააღვივა მასში ეს ზიზღი. მან მხი-
არულად მოუთხრო ეანას, როგორც საესე-
ბით ბუნებრივი და თავშესაქცევი რამ,
თუ როგორ გაიგონა მეფუნთუშემ რალაც
ფაჩუნი ღუმელში. რაკი ცხობის დღე არ
იყო, მეფუნთუშემ გაიფიქრა, ესაა მაწა-
ნწალა კატა დავიჭირეო და თავის ცოლს კი
წააწყდა, რომელსაც პურის შეწყობის
დარდი სრულებით არ ჰქონდა.

და დაუმატა:

— მეფუნთუშემ დაკეტა ღუმელის კა-
რი და ისინი შიგ გამოიგულებოდნენ,
მეფუნთუშის ბიჭს რომ არ შეეტყობინე-
ბინა მეზობლებისათვის. მან დაინახა
როგორ შეძვრა ღუმელში დედამისი
მჭედელთან ერთად.

ეულიენი იცინოდა და თან იმეორებ-
და:

— სიყვარულის პურს გვაჭმევენ ეს
მასხარები. ნამდვილი ლაფონტენის არა-
კია.

ამის შემდეგ ეანა პურს არ ეკარებოდა.

როცა საფოსტო კარეტა პარმალთან
გაჩერდა და ეტლის ფანჯარაში ბარონის
კეთილი სახე გამოჩნდა, ახალგაზრდა
ქალს სული და გული ისე აუღელდა,
ისე მოიცვა სიყვარულმა, როგორც
არასოდეს წინათ.

მაგრამ დედიკო რომ დაინახა, იქვე
გაშეშდა და ისე შეიფრუნდა, კინაღამ
გრძნობა დაკარგა. ბარონის მეუღლე
ზამთრის ამ ექვს თვეში ათი წლით და-
ბერებულია. გაბიყინებული, დამჭნარი
და ჩამოვარდნილი ლოყები გაწითლე-
ბოდა, თითქმის სისხლს გაეუღინთა; თვა-
ლები ჩაჭრბოდა; მოძრაობა მხოლოდ
მაშინ შეეძლო, თუ ორივე მხარში შე-
უდგებოდნენ. დედიკოს მძიმე სუნთქვა

ხრინწიანი გამხდარა და ისე გაძახი-
ბული, რომ მახლობლებს მწარედ ტან-
ჯავდა მისი გაგონება.

ბარონი ყოველდღე ხედავდა, როგორ
ვერ ამჩნევდა ამ რღვევას, ხოლო რო-
ცა მისი მეუღლე განუწყვეტელ სუ-
ლისხუთვის და მზარდ გასუქებას უჩიო-
და, იგი უბასუხებდა: „ო, არა, ძვირფა-
სო, რაც გიცნობთ, მუდამ ასე იყავით“.
ეანამ შშობლები მათს საძინებელში
მიაცილა, თვითონ კი საკუთარ ოთახში
განმარტოვდა, რათა გამოეტირა თავისი
ძრწოლა და სასოწარკვეთილება. შემ-
დეგ მამა მოძებნა და თვალცრემლიანი
გულში ჩაეკრა:

— ღმერთო ჩემო! როგორ შეიცვალა
დედა! რა დაემართა, მითხარი, რა დაე-
მართა?

ბარონს ძლიერ გაუკვირდა და უბა-
სუხა:

— შენ ასე ფიქრობ? რას ამბობ?
სრულებითაც არა. მე ყოველთვის მასთან
ვარ და გარწმუნებ, ვერავითარ უარე-
სობას ვერ ვხედავ, ისევ ისეა, როგორც
ყოველთვის.

საღამოს ეულიენმა უთხრა ცოლს:

— იცი, დედაშენი ძლიერ ცუდადაა.
მე მგონი, აღსასრულს უახლოვდება.

და რადგან ეანა აქვითინდა, იგი გაბ-
რაზდა:

— კარგი, გეყოფა, მე არ მითქვამს
სულს ლაფავს-მეთქი. შენ ყოველთვის
საშინლად აჭარბებ. იგი შეიცვალა, ეს
არის და ეს. ეგ ასაკის ბრალია.

ერთი კვირის შემდეგ ეანა დამშვიდ-
და, იგი შეეჩვია დედამისის ახალ გამო-
მეტყველებას და, უეჭველია, შეეცადა
კიდევ ერთგვარი ეგოისტური ინსტინქ-
ტით ჩაეხშო თავისი შიში, როგორც სუ-
ლიერი სიმშვიდის შენარჩუნების ბუნებ-
რივი მოთხოვნილების გამო ვახშობი
და უუკუვადებთ ხოლმე მიახლოებულ
საფრთხესა და მღელვარებას.

ბარონის მეუღლეს სიარულის თავი
აღარ ჰქონდა და დღეში მხოლოდ ნახე-
ვარ საათს სეირნობდა. საკმარისი იყო
ერთხელ გაეცლო „თავის“ ხეივანში,
რომ განძრევაც არ შეეძლო და „თავის“

სკამზე ჯდებოდა. ზოგჯერ იგი, ძალა-
გამოცლილი, ხეინის ბოლომდე ვერ
მილასლასდებოდა და ამბობდა:

— დღეს კმარა. ჩემი პიპერტროფიის-
გან ფეხები მეკეცება.

იგი თითქმის აღარ იცინოდა და მხო-
ლოდ იღიმებოდა იმაზე, რაც შარშან
მასში გულიან ხარხარს იწვევდა. მაგრამ
მხედველობა ჩინებული ჰქონდა და
მთელ დღეებს ატარებდა ლამარტინის
„კორინას“ ან „ფიქრების“ კითხვაში. შემ-
დეგ მოითხოვდა, „მოგონებების“ ყუთი
მომიტანეთო. იგი მუხლებზე გადმოიყ-
რიდა ძველ, მისთვის ძვირფას წერი-
ლებს, ყუთს იქვე გვერდით სკამზე და-
დებდა, თვითელ მათგანს ყურადღე-
ბით გადაიკითხავდა და ისევ აწყობდა
შიგ ერთი მეორეზე თავის „რელიკი-
ებს“. როცა მარტო იყო, სულ მარტო
ზოგიერთ მათგანს კოცნიდა. როგორც
მალულად კოცნიან ხოლმე განსაკუთრე-
ბით ძვირფას მიცვალებულთა თმებს.

ზოგჯერ ჟანა მოულოდნელად შედიო-
და დედიკოსთან და შეესწრებოდა, როცა
იგი ტიროდა, ცხარე ცრემლებს ღვრიდა.

— რა მოგივიდა, დედიკო? — შემ-
ფოთებით ეკითხებოდა იგი.

ბარონის მუხლზე ღრმად ამოიოხრებ-
და და შემდეგ უბასუხებდა:

— ეს ჩემი რელიკიები მალეღვებს
ასე. ზოგჯერ იგონებ ისეთ რამეს, რაც
ესოდნენ სასიამოვნო იყო და რაც სა-
მუდამოდ გაქრა! ადამიანები, რომლე-
ბზეც დიდი ხანია აღარ ფიქრობ, ერთ
მშვენიერ დღეს უცბად გაგახსენდება,
თითქოს ხედავ მათ, გესმის მათი ხმა.
ეს კი საშინლად მალეღვებს. ოდესღაც
ამას შენც გამოცდი.

როცა ბარონი წაესწრებოდა მათ
ასეთი მელანქოლიის წუთებში, ქალი-
შვილს წასჩურჩულებდა:

— ჟანა, ჩემო ძვირფასო, დამიჯერე,
დაწვი წერილები, სულ ყველა, დედა-
შენის, ჩემიც, ყველა უკლებლივ. არა-
ფერი არ არის იმაზე საშინელი, როცა
მოხუცებულობისას ცხვირს ჰყოფ ახალ-
გაზრდობის წლებში.

თუმცა ჟანა სრულებით არ ჰგავდა დე-

დას, მაინც ემორჩილებოდა მთელს
სენტიმენტალობის მემკვიდრეობით ინს-
ტინქტს და ინახავდა წერილებს, რომელში
ბდა თავისი „რელიკიების ყუთს“.

რამდენიმე დღის შემდეგ ერთი საქ-
მის გამო ბარონს გამგზავრება მოუხდა.

შესანიშნავი ამინდი იდგა. მოფუთფუ-
თე, მნათობებით განათებული თბილი
ღამეები მშვიდ საღამოებს მოსდევდა,
მოწმენდილი საღამოები კი კაშაშა
დღეებს, კაშაშა დღეები — გაბრწყინე-
ბულ გარიჟრაჟებს. მალე დედიკომ
თავი უკეთ იგრძნო, ხოლო ჟანას და-
ავიწყდა ქუთონის გატაცება და ჟილ-
ბერტას ვერაგობა და თითქმის ბედნიე-
რი იყო. ყველაფერი ირგვლივ ჰყვავდა
და სურნელებას აფრქვევდა. მუდამ
წყნარი და უკიდევანო ზღვა დილიდან
საღამომდე ელვარებდა მხეზე.

ერთხელ შუადღისას ჟანამ პოლი
ხელში აიყვანა და მიმდგრად წავიდა სა-
სიეროდ. იგი ხან თავის შვილს უყურე-
ბდა, ხან ყვავილებით აჭრელებულ
გზისპირა ბაღას და ბედნიერებისაგან
გული ელეოდა. ყოველწუთში კოცნიდა
ბავშვს და გაშმაგებით იკრავდა გულში.
მინდვრების თბილ სურნელებში რომ
გაეხვია, მას ძალა გამოეცალა, უსაზღე-
რო ნეტარებით გაირინდა და პოლის
მომავალზე დაიწყო ოცნება. ვინ იქნე-
ბა იგი? ხან სურდა, რომ იგი გამხდარი-
ყო დიდი კაცი, სახელოვანი და გავლე-
ნიანი. ხან ერჩია, რომ იგი უსახელო
დარჩენილიყო და მასთან ეცხოვრა,
როგორც ერთგულ და დედის მოამაგე
შვილს. როცა ჟანას ბავშვი დედის ეგო-
ისტური გულით უყვარდა, მაშინ წაღდა,
რომ იგი თავისთვის შეენარჩუნებინა,
მხოლოდ თავისთვის; მაგრამ როცა იგი
ფიცხი გონებით უყვარდა, ჟანა ოცნე-
ბობდა, რომ მას დაეკავებინა ღირსეუ-
ლი ადგილი ამქვეყნად.

ჟანა გზის პირას ჩამოჯდა და შვილს
დაატყურდა. ეგონა, რომ არასოდეს ენ-
ახა ის. უცბად იგი გაავიწროა იმ აზრმა,
რომ ეს პატარა არსება დიდი გახდებოდა,
რომ იგი გაივლიდა მტკიცე ნაბიჯით, ექ-

ება წვერები და ბოხი ხმით ილაპარაკებს.

შორიდან ვიღაცამ დაუძახა. ჟანამ თავი ასწია. მარჯული მორბოდა. ჟანამ გაიფიქრა, რომ სტუმრები ელოდნენ და ეკმაყოფილოდ ადგა, რადგან ხელი შეუშალეს. მაგრამ ბიჭი რაც ძალი და ღონე ქონდა მორბოდა და, როცა საკმაოდ მიუახლოვდა, დაიყვირა:

— ქალბატონო, ბარონის მეუღლე ძალიან ცუდადაა.

თითქოს ყინულოვანი წყლის ნაკადმა დაურბინა ზურგში, თავგზააბნეული ჟანა წინ გაიქცა.

მან შორიდან შენიშნა კადრის ქვეშ შეკრულებული ხალხი, იგი იქითკენ გაიქცა: მას გზა მისცეს და დაინახა მიწაზე გაჭიმული დედიკო, რომელსაც ორი ხალიში უმაგრებდა თავს. სახე გაშვენილია, თვალები დაეხუტა, მეგრები კი, რომელიც ოც წელიწადს მძიმედ ქოშინებდა, აღარ იძვროდა. ძიძამ ხელიდან გამოსტაცა ჟანას ბავშვი და წაიყვანა.

დაბნეული ჟანა კითხულობდა:

— რა მოხდა? როგორ დაეცა? წავიდეს ვინმე და ექიმი მოიყვანოს.

როცა შემობრუნდა, დაინახა მღვდელი, რომელსაც უკვე გაეგო ეს ამბავი და მოსტოვითანავე დიდი მზრუნველობა გამოიჩინა. საჩქაროდ დაიკაბიწა ანავფორის სახელოები, მაგრამ არც ძმარმა, არც ოდევკოლმმა, არც ტანის დაზელამ არ უშველა.

— საჭიროა ტანსაცმელი გაეხადოთ და ლოგინში ჩაეწვინოთ, — თქვა მან.

მოვიდნენ ფერმერი ეოზეფ კუიარი, ბიძია სიმონი და ლუდვინა. მოიღვარა ბიკოს დახმარებით ისინი შეეცადნენ გადაეტანათ ბარონის მეუღლე, მაგრამ როგორც კი წამოსწიეს იგი, თავი უკან გადაუფარდა, ხოლო კაბა, რომელსაც ჩაებლაუტნენ, დაიხა, იმდენად ძნელი ვახდა მისი მძიმე ტანის დაძვრა ადვილიდან. მაშინ ჟანამ შიშით შეჰყვარა და ისევ მიწაზე დადეს ვეებერთელა ღონდლო სხეული.

საჭირო გახდა სასტუმრო დარბაზიდან სავარძელი მოეტანათ, შიგ ჩაეჯინათ და

ამრიგად აეწიათ იგი. ნაბიჯ-ნაბიჯად აიტანეს იგი პარმალზე, შემდეგ სასტუმროს კიბეზე და ბოლოს ლოგინზე გადაიტანეს. თუმცა მზარეულმა ქალმა შეგუბიყნა დეილა, ტანზე ვერ გახადა, მაგრამ ღროზე მოუსწრო დანტიუს ქვრივმა, რომელიც ისევე მოულოდნელად მოვიდა, როგორც მღვდელი, თითქოს მათ, როგორც მსახურები ამბობდნენ, „ყნოსვით იგრძნეს მიცვალებული“.

ეოზეფ კუიარმა ექიმის მოსაყვანად მოკურცხლა, მღვდელმა კი მოინდომა ზიარება მოეტანა, მაგრამ მომვლელმა ქალმა ყურში ჩაუჩურჩულა:

— ნუღარ სწუხდებით, ბატონო, დამერწმუნეთ, მან უკვე დასტოვა ეს ქვეყანა.

გაგიჟებული ჟანა ყველას ევედრებოდა, არ იცოდა, რა ექნა, რა ეღონა, რა საშუალება ეხმარა. მღვდელმა, ყოველი შემთხვევისათვის, წარმოთქვა ცოდვათა შესანდობარი.

ორი საათი იცადეს ამ გალურჯებულ და უსიცოცხლო სხეულთან. დაჩოქილი ჟანა ქვითინებდა, შიშითა და მწუხარებით მოცული.

როცა კარი გაიღო და ექიმი გამოჩნდა, ჟანას მოეჩვენა, რომ მოვიდა თვით შველა, ნუგეში, იმედი. იგი მივირდა ექიმს და აბნეულად მოუყვა ყველაფერი, რაც იცოდა მომხდარ ამბავზე:

— იგი სეირნობდა, როგორც ყოველდღე... თავს კარგად გრძნობდა... ძალიან კარგად... საუზმეზე ბულონი და ორი კვერცხი ჭამა... და უეცრად დაეცა... მთლად გაშვედა, როგორც ხედავთ... და მერე აღარ განძრეულა... ჩვენ ყველაფერი ვცადეთ მის მოსასულიერებლად... ყველაფერი, ყველაფერი.

ჟანა გულგახეთქილი გაჩუმდა, რაკი დაინახა, თუ როგორ მალულად ანიშნა ექიმს მომვლელმა ქალმა, ყველაფერი გათავდაო. ჟანას არ სურდა დაეჯერებინა და შეშინებული ერთსა და იმავე შეკითხვებს იძლეოდა:

— ეს საშიშია? როგორ ფიქრობთ, მძიმე მდგომარეობა?

ექიმმა ენის ბორძიკით უპასუხა:

— ვშიშობ, ძლიერ ვშიშობ, რომ ეს უნდა იყოს... უნდა იყოს... აღსასრული. ვაჟკაცობა გმართებთ, დიდი ვაჟკაცობა. ჟანამ ხელები გაშალა და დედამისის გვამს დაეცა.

ამ დროს ჟულიენი დაბრუნდა. იგი განცვიფრებული და აშკარად შეწუხებული იყო, მაგრამ ერთი წამოძახილითაც კი არ გამოუხატავს არც მწუხარება, არც ჰუმუნა, რადგან მოულოდნელობისაგან ვერ მოასწრო გამოეთქვა მდგომარეობის შესაფერისი გრძნობა. მან ჩაილაპარაკა:

— ამას ველოდი, ვგრძნობდი, რომ ეს აღსასრული იყო. — შემდეგ ამოიღო ცხვირსახოცი, მოიწმინდა თვალები, დაიჩოქა, პირჯვარი გადაიწერა, რალაც წაიდუღუნა და ადგა. მოინდომა ცოლის წამოყენება, მაგრამ ორივე ხელი ჟანას მაგრად მოეხვია მიცვალბულისათვის, თითქმის ზედ აწვა და კოცნიდა. საჭირო გახდა მისი იქიდან გაყვანა, იგი გიჟს ჰგავდა.

ერთი საათის შემდეგ ჟანას ნება დართეს ისევ შესულიყო იქ. იმედის ნიშანწყალიც აღარ იყო. საძინებელი ოთახი მიცვალბულის ოთახად იქცა. ჟულიენი და მღვდელი ფანჯარასთან ჩურჩულებდნენ. დანტიუს ქერივი მოხერხებულად იჭდა სავარძელში და ტკბილად ჩაძინებულს ჰგავდა. იგი მიჩვეული იყო ლამისთევას და თავს შინაურად გრძნობდა ყოველ სახლში, როგორც კი იქ სიკვდილი შეაბიჯებდა.

ლამდებოდა. მღვდელი ჟანასთან მივიდა, აიღო მისი ორივე ხელი და დამშვიდება დაუწყო. იგი უხვად აფრქვევ-

და ამ უნუგეშო გულს რელიგიური გულის დამაამებელ იმედებს. ლამაზი და განსვენებულზე, ადიდებული მონიერი გამოთქმებით მღვდლისთვის ჩვეული წუხილით, რომლისთვისაც ცხედარი სარგებლობაა მხოლოდ. მან შესთავაზა ლამის გატარება მიცვალბულისთან ლოცვანის კითხვაში.

მაგრამ ჟანამ, რომელიც გულამომჯდარი ქვითინებდა, უარი თქვა. მას უნდოდა მარტო, სულ მარტო დარჩენილიყო თავის დედასთან ამ გამოთხოვების ღამეს. მაშინ მასთან ჟულიენიც მივიდა.

— კი, მაგრამ ეს შეუძლებელია. ჩვენ აქ ერთად ვიქნებით.

ჟანას ლაპარაკი არ შეეძლო და უარის ნიშნად თავი გააქნია. ბოლოს მან თქვა:

— ჩემი დედა, ჩემი. მე მინდა მარტო გაგატარო მასთან ღამე.

ექიმმა ჩაიხურჩულა:

— გააკეთოს, როგორც სურს. მომწველ ქალს შეუძლია დარჩეს მეზობელ ოთახში.

მღვდელი და ჟულიენი დაეთანხმნენ და თავისი საწოლისათვის დაიწყეს ზრუნვა. შემდეგ, თავის მხრივ, მოძღვარმა პიკომ დაიჩოქა, ილოცა, წამოდგა და გასვლისას იმავე ტონით, რომლითაც ამბობდა „Dominus vobiscum“, თქვა:

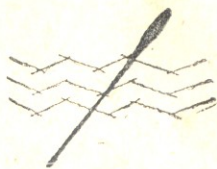
— წმიდანი ქალი იყო.

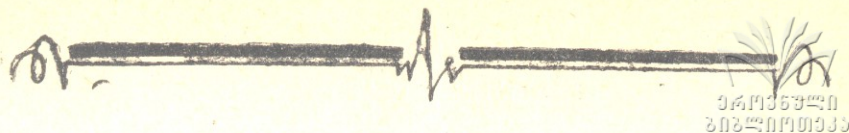
მაშინ ეკონტმა ცოლს თავისი ჩვეულებრივი ხმით ჰკითხა:

— ეგებ ჰკამო რამე?

ჟანამ არ უპასუხა, არც კი გაუგონია, თუ მას მიმართეს.

(გაგრძელება იქნება)

საბაკათინი ალი

ჩვენ ასე დაგვებედა

ხმა ვერ ვაწვდინე სულის სწორს,
გზას შერჩა თვალთა ხედვა,
ეს მიწიერი ღელვანი
ჩვენ ასე დაგვებედა.

ვერ გაიშალოს ვარდებმა,
კვირტებში ცრემლი ედგას.
ღარასოდეს ვიცინით,
ჩვენ ასე დაგვებედა.

სვებედითობამ აგვიკლოს,
დაგვიწვას თვალთა ხედვა,
სატრფოო, სხვისი ყოფილხარ!
ჩვენ ასე დაგვებედა.

ვიცი, გლახგულო, ამ ღამით
არ დაგაძინებს სევდა,
მოდი ვიყუჩოთ ორივემ —
ჩვენ ასე დაგვებედა.

რად არ ჯერდები

სატრფო მოგიღებს ბოლოს,
აგრე რად სულწასულობ,
ცეცხლიც ჩაქრება გულში,
რად არ ჯერდები, გულო.

აგრე ტრფიალმა იცის,
აზრი წაგართვა, სულო,
გამოგიყვანა ხალხში,
რად არ ჯერდები, გულო.

როგორ გაგიძლო, როგორ,
შენ ჩემო საყვარელო,
დამწვარი ისევ დამწვი,
რად არ ჯერდები, გულო.

ვერ გაამეებდა

მე შენი ნახვა მყოფნიდა,
თვალი გიცქერდა ღვინით.
ახლა, ამ უცხოობაში
ხმაც მომენატრა შენი.

თითქოს კისკისი მომესმა,
ცრემლით ამევსო თვალი,
ვერ მივიხუტე ერთხელაც
შენი ხუჭუჭა თავი.

შინ ჩაიკეტე, თუ გარეთ
გშვენის ღიმილის ფეთქება,
სხვას მიეკუთვნე იქნების,
„ჩემი ხარ“ — ველარ მეთქვა.

შენ ჩემი გული იცოდი,
ზურგს რად მიჩვენებ ნეტავ,
ვის დაუტოლე სურვილი,
კოცნაც ვერ გამემეტა.

სატრფოვ, ვერ დაგივიწყე

შენით მოშხამულ გულში
ტრფობა ვერ დავიმიწე.
გული კვლავ შენკენ იწევს,
სატრფოვ, ვერ დაგივიწყე.

რა რიგად მყვარებიხარ,
სატრფოვ, ვერ დაგივიწყე.

შეხე, გამადნო სევდამ,
გული კვლავ შენთვის მიცემს.

ჩემი არსების ძლევას
თითქო გონება იწყებს,
დამვიწყებოდი მსურდა,
სატრფოვ, ვერ დაგივიწყე.

თურქულიდან თარგმნა ნანა გვარიშვილმა.

რეზა ჟოგახიძე

ჰაიდარ აბაშიძის ხსოვნას

ძვირფასო ამხანაგებო!

ჩვენ დღეს სამუდამოდ ვეთხოვებით ჰაიდარ აბაშიძეს.

ჭეშმარიტად დიდია გულის ტკივილი, რომელიც ამ კაცის დაკარგვამ გვარგუნა.

ჰაიდარ აბაშიძე იმ გულწრფელ მოღვაწეთა რიცხვს ეკუთვნის, რომელთაც საკუთარი ცხოვრების მიზნად თავისი ქვეყნისა და ხალხის ერთ-გული სამსახური დაისახეს და ამით თავისი სახელი თვითონვე უკვდავყვეს.

ჰაიდარ აბაშიძეს იმ დროს მოუხდა სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლა, როცა სამხრეთ საქართველოში, კერძოდ, აჭარაში შავზნელი რეაქცია მძვინვარებდა. მისი სახელი ყველაზე ცნობილი სახელია იმათ შორის, ვინც საკუთარი გულით ატარა უკუღმართი ბედით გამოწვეული მშობლიური აჭარის ტკივილები, ვინც ბრძოლითა და ხიფათით სავსე ცხოვრება გაწვდოდა, რათა აჭარა სულიერად საქართველოსთან შემოეერთებინა.

კლასობრივი, ეროვნული და რელიგიური ბრძოლების მძიმე პერიოდში, ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდამ, ჰაიდარ აბაშიძემ თავისი მოღვაწეობა მჭიდროდ დაუკავშირა ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას. თავის მომხრეებთან ერთად მან ცხოვრების მიზნად მიიჩნია დედა-სამშობლოსთან სამხრეთ საქართველოს და მასში შემავალი აჭარის დაბრუნება და მისი ქართულ ეროვნულ ნიადაგზე აღორძინება. მთელი მისი სიცოცხლე ჰაიდარმა ამ კეთილშობილური საქმის სამსახურს შეაღწია.

ჰაიდარ აბაშიძემ ბევრი საინტერესო ფურცელი შემატა საქართველოს ისტორიას, თავისი შინაარსიანი წერილებით სინათლე მოჸინა აჭარა-

* სიტყვა, წარმოთქმული საქართველოს მწერალთა კავშირის სასახლეში ჰაიდარ აბაშიძის დაკრძალვისადმი მიძღვნილ სამგლოვიარო მიტინგზე 1966 წლის 4 იანვარს.

რის ცას, რომელიც სამი ასეული წლის მანძილზე წყვილიდით იყო დაფარული. მას აღაფრთოვანებდა იმის შეგნება, რომ აჭარამ გასწავლეს გენსადელს, იმ სამი შავბნელი საუკუნის განმავლობაში ცეცხლში გამოატარა თავისი ეროვნული მრწამსი და შეგნება, თავისი ყოფისა და ცხოვრების თანდაყოლილი ეროვნული ნიშნები და იერი.

თავის აღრინდელ სტატიებში ჰაიდარ აბაშიძე გულისტკივილით წერდა, თუ როგორ გათელეს ფეხქვეშ თურქმა დამპყრობლებმა აჭარელთა თავისუფლება, როგორ მიიტაცეს ეს მშვენიერი კუთხე, როგორ დაუნგრირეს და შეუბღწეს მას ეროვნული ძეგლები, როგორ ხელიდან გამოსტაცეს და დაუწვეს მას ქართული წიგნები, როგორ აუკრძალეს დედაენაზე ლაპარაკი, წერა და კითხვა, როგორი ცეცხლითა და მახვილით წაართვეს საკუთარი სარწმუნოება.

ქართველი ერის გრძელი და ურთულესი ისტორიის გზაზე ყველაზე უფრო მძიმე და თავსატეხი საქმე იყო ქართველი ტომებისა და სხვადასხვა მხარეთა ერთიანობა, მათი მთლიანობა. ამ დიდი ასპარეზის ერთ-ერთი მგზნებარე პატრიოტი, მეგრძოლი მოღვაწე ჰაიდარ აბაშიძე გახლდათ. იგი ურყევი შეგნებითა და შემართებით, წარბშეუხრელად, გაუტეხლად იდგა სადარაჯოზე და მისი ყოველი სიტყვა მაცოცხლებელი ძალით ჟღერდა ყველა ქართველის გულში, მთელ ქართულ სამყაროში.

ჰაიდარ აბაშიძის სახელი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ყველა ახალ წამოწყებასთან. იგი სათავეში ედგა და თავგამოდებით იბრძოდა აჭარის ეროვნული გამოღვიძებისათვის, მისი დაბეჩავებული ხალხის მატერიალური და სულიერი ამაღლებისათვის. მაგრამ მარტო აჭარის ბედი როდი ამოძრავებდა ჰაიდარ აბაშიძეს. იგი თანაბარი გულისტკივილით წერდა სამხრეთ საქართველოს სხვა კუთხეებზეც. მისი ოცნება იყო გაერთიანებული, ერთიანი მტკიცე საქართველო.

რევოლუციამდე ჰაიდარ აბაშიძის მოღვაწეობა შთაგონებული იყო დიდი ილიასა და აკაკის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი იდეებით. ყველა იმათი მაგალითით, ვისაც გული შესტკიოდა ქვეყნის ბედზე. თვითონ ჰაიდარ აბაშიძე უძვირფასეს მოგონებად ინახავდა გულში, რომ მას მეგობრობა და სულიერი სამყარო აკავშირებდა ქართველ მოღვაწეებთან. იგი სიამაყის გრძნობით იგონებდა, რომ უნახავს აკაკი, ვაჟა, ახსოვს ზაქარია ჭიჭინაძე, რომლებმაც ფასდაუდებელი სამსახური გაუწიეს და მძიმე გაჭირვების ქაშს ძმური დახმარების ხელი გაუწოდეს მოძმე აჭარლებს. გარდაცვალებამდე ერთი თვით ადრე მან სიყვარულით აღსავსე სტატია უძღვნა აკაკი წერეთელს და დიდ ქართველ პოეტს სამართლიანად უწოდა აჭარელთა მოჭირნახულე.

ჰაიდარ აბაშიძემ გაბედულად გადაავდო ბეგის ტანსაცმელი, უარი

თქვა ბეგობასა და მატერიალურად უზრუნველყოფილ ცხოვრებაზე. მათე-
ლი სიცოცხლე სამშობლოს ანაცვალა. მას ახარებდა, რომ მოესწრო განს-
ლებულ აჭარას, მოესწრო იმას, რომ სსრ კავშირის ხალხთა დიადი წარმომადგენელი
არნახულად აღორძინდა საბჭოთა საქართველო.

ძვირფასო მეგობრებო! დღეს ჩვენ ვეთხოვებით ჰაიდარ აბაშიძეს და
მისი ყველაზე დიდი ძეგლი ის არის, რომ ახლა აღარავის უკვირს აჭარელი
მწერალი, მხატვარი, მეცნიერი, მსახიობი, მოქანდაკე. მფრინავი და მეზ-
ღეუარი, ექიმი და ინჟინერი. აჭარა დღეს ნამდვილი აყვავებული მხარეა,
მისი მიწა-წყალი წარმოგვიდგება ჩაისა და ციტრუსების, ვენახისა და ხეხი-
ლის ერთ ვეებერთელა ბაღნარად. აქვეა უდიდესი სამრეწველო საწარმოე-
ბი. ახლა ვერ ნახავთ აჭარელის ოჯახს, სადაც არ იყოს რუსთაველის, ბა-
რათაშვილის, ილიას, აკაკის, ვაჟას, გალაკტიონის წიგნები.

მშვიდობით, ძვირფასო ჰაიდარ! უკვდავი იყოს შენი ხსოვნა!

საკიგონ ახვლედიანი

სეკგეი მესხი და სამხკათ სჰჰკითველო

იოსებ ლუარსაბის-ძე ბოცვაძემ სერგეი მესხის თხზულებათა სამტომეულის მომზადებითა და გამოცემით ქართველი საზოგადოებრიობის დიდძლის სურვილი აღასრულა. ამ შესანიშნავი მამულიშვილის ნაწერების გამოსაცემად წინათაც უმუშავნიათ, მაგრამ მათი სისტემაში მოყვანა და სინათლის შუქზე გამოტანა საქმისადმი დიდი სიყვარულის გრძნობითა და დაუღალავი შრომის შედეგად მხოლოდ ი. ბოცვაძემ შეძლო. შეკრებილ მასალებს ნათელს ფენს მისი კომენტარები, შენიშვნები და წინასიტყვაობა.

ს. მესხის თხზულებათა კრებული დიდი განძია ქართულ ლიტერატურაში. იგი დიდ დახმარებას გაუწევს ჩვენი ქვეყნის ისტორიის მკვლევარებს.

* * *

სერგეი მესხი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის

თვალსაჩინო მოღვაწე იყო. „არყოფილა არც ერთი აქტუალური საკითხი 70-80-იანი წლების საქართველოს ცხოვრებაში, რომელსაც ს. მესხი და მისი „დროება“ არ შეხებოდნენ და რომლის შესახებაც მათ თავისი ავტორიტეტული სიტყვა არ ეთქვათ“, სამართლიანად წერს ი. ბოცვაძე.

მაგრამ ამჯერად ჩვენ ხაზს ვუსვამთ იმ დიდ, ფასდაუდებელ შრომას, რომელიც სერგეი მესხმა ილია ჭავჭავაძესთან, აკაკი წერეთელთან, დიმიტრი ბაქრაძესთან, გიორგი ყაზბეგთან და სხვებთან ერთად გასწია აჭარის ყოველმხრივი შესწავლისათვის. არც ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც აჭარას და საერთოდ ე. წ. სამუსლიმანო საქართველოს შეეხებოდა, მათ შორის რუსეთოსმალეთის 1877-1878 წლების ომთან დაკავშირებული მოვლენები, უმისოდ არ წყდებოდა. „სამუშა-

ლიმანო საქართველოს“ ყოველი სატიკივარი მას გულთან მიჰქონდა და ხარობდა მისი ყოველი სიხარულით.

სერგეი მესხს დიდად აინტერესებდა „ოსმალის საქართველოს“ ხალხის ბედი და მაჰმადიან ქართველთა ცხოვრების გაცნობის მიზნით თავისი გაზეთის („დროება“) ფურცლებზე სისტემატურად აქვეყნებდა სტატიებს.

„მთელი ოსმალის საქართველოს ხალხს ჯერ კიდევ ისევ ქართველი ხალხის ხასიათი აქვს, ქართველი ხალხის სული უდგია, სახე ნამდვილი ქართველისა აქვს, ჩვეულება და ცხოვრება საქართველოსი“, — წერდა იგი 1875 წელს („დროება“, № 76).

— ეს ყველაფერი იმათ ახსოვთ, იციან, მაგრამ ჩვენ? ვის ახსოვს ჩვენში, რომ ჩვენ გვერდით, აქვე მთებს გადაღმა ორასი ათასამდე ქართველი ცხოვრობს, რომ ჩვენ ერთი ქვეყნის შვილნი, ძმები ვართ, ჩვენ შორის განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ იმათ ძალდატანებით სარწმუნოება შეუცვლიათ და სხვა სახელმწიფოს ექვემდებარებიან, — მწარე გულისტკივილით შენიშნავდა იგი და მოითხოვდა აჭარისადმი საგანგებო ყურადღებას.

— ზნეობითი და სხვა ყოველგვარი მოვალეობა და ანგარიში მოითხოვს, რომ ჩვენც ისე ძმურად ვუყურებდეთ იმათ, როგორც ჩვენ გვიყურებენო, წერდა ს. მესხი და ყველას მოუწოდებდა

„დროების“ რედაქციისათვის გავგზავნათ წერილები ამ ჩვენს ძმებზე, და მხურვალე აგიტაციას ეწეოდა მუსლიმან და ქრისტიან ქართველთა ეროვნული დაახლოებისათვის.

1875 წლის 8 სექტემბერს ს. მესხი ეკატერინე მელიქიშვილს ქობულეთის არეულობის შესახებ წერდა: „ქობულეთში ოსმალის ქართველების აჯანყება როგორ მოგწონს? — აი, იქნება გაუწყრეს ღმერთი და რამე გამოვიდეს! ძალიან სანატრელია, რომ ოსმალთა დააწიოკონ, იქნებ ეს ჩვენი ქართველები, რომელიც იქ იმდენია, რამდენიც რუსეთის საქართველოში (ერთ მილიონზე მეტია) ჩვენ შემოგვიერთონ. ბლომად ვიქნებით, კარგია ყოველს შემთხვევაში“ (ს. მესხი, წერილები, 1950 წ., გვ. 196). დღესაც მილიონ ნახევარზე მეტი ქართველი მაჰმადიანია თურქეთის სახელმწიფოში გაფანტული. ზოგი ქართულ მიწებზე ცხოვრობს და ზოგიც სხვადასხვა ვილაეთში არის გადასახლებული.

ამავე წერილში ს. მესხი არ ივიწყებს სხვა ხალხების განმათავისუფლებელ ბრძოლებსაც ოსმალთა წინააღმდეგ: „ჰერცოგოვინელები, ღმერთმანი, მარჯვეთ არიან და თუ სერბიამ, ჩერნოგორიამ აშკარად იმათი მხარე დაიჭირეს, მგონი ოსმალის იმპერიის აღსასრულის ჟამმა მოატანოსო,“ — წერდა იგი და თავისუფლებითა და სათვით მებრძოლი ხალხის მხარე-

დაჭერა დიდ ჰუმანურ საქმედ მი-
აჩნდა: ჩვენი აზრით, ამბობდა
ს. მესხი, კაცი იმიტომ კი არ უნ-
და დაეხმაროს მეორე გაჭირვე-
ბულ კაცს, რომ ის ფრანგია, სო-
მეხია ან ლოტარინგი; არა, — იმი-
ტომ, რომ ის კაცია, რომ ყოვე-
ლი კაცი ვალდებულია, რათაც
შეუძლია, ხელი მოუშვას მათ
სხვებს გაჭირვებაში და კეთილი
მიზნის მიღწევაში.

ს. მესხი რუსეთ-ოსმალეთის
ომის საფრთხეს წინასწარ ხედავდა,
მით უმეტეს მას შემდეგ, რაც სტამ-
ბოლის 1876 წლის კონფერენცია
ჩინში მოემწყვდა. ოსმალეთი არ
დაეთანხმა რუსეთის მოთხოვნას
— თავისუფლება მიეცა დამო-
ნებული სლავი ხალხების —
ბოსნიელების, ბულგარელებისა და
ჰერცეგოვინელებისათვის. მოლა-
პარაკება 1877 წელსაც გაგრძელ-
და, მაგრამ ცხადი გახდა, რომ
უომოდ საქმე არ გათავდებოდა.
ომის წინ დასავლეთ საქართვე-
ლოს მოსახლეობა პანიკამ მოიც-
ვა. ფოთის, სოხუმისა და სხვა ქა-
ლაქების მცხოვრებნი სახლებს
ყიდნენ, გლეხები ყანებს აღარ
თესდნენ და ზემო იმერეთში გარ-
ბოდნენ.

1877 წლის 5 იანვარს ს. მესხმა
გაზეთ „დროების“ ფურცლებზე
გამოაქვეყნა სტატია: „ომიანობის
მოლოდინი“, რომელშიც წერდა:
სტამბოლის კონფერენციაზე ერ-
თობლივი აზრი შეიტანეს: რუ-
სეთმა, გერმანიამ, ავსტრო-უნგ-
რეთმა, საფრანგეთმა, ინგლისმა

და იტალიის მთავრობებმა წარ-
მომადგენლებმა, რომ ოსმალეთში
სლავიან ხალხებს მისცეს თავისუფ-
ლება და სხვ. მაგრამ შედეგი
არაფერიაო. შემდეგ ს. მესხი აღ-
ნიშნავდა, რომ ამ ომიანობის ში-
ში ყველაზე უფრო ჩვენს მხარეს
შეეხება, რადგან იგი ბრძოლის
ასპარეზი იქნებაო.

მალე, 1877 წლის 12 აპრილს
დაიწყო რუსეთ-ოსმალეთის ომი.
ს. მესხის თქმით, რუსეთის ჯარის
გარდა, ამ დროს ხუთი ათასი კა-
ცისაგან შემდგარი ქართული მი-
ლიცია მდგარა ბრძოლის ველზე,
ხოლო ომის წინაღუდებში გურიის
საზღვრებზე თავი მოუყრია ოსმა-
ლეთისა და ინგლისის 60 ათას ჯა-
რისკაცს. ინგლისელი ჯარისკაცე-
ბი შემთხვევით არ აღმოჩენილან
აქ. საქმე ის იყო, რომ დიდი ბრი-
ტანეთის მთავრობა ორპირულ
პოლიტიკას ეწეოდა. სტამბოლის
კონფერენციაზე მას რომ მტკიცე
ულტიმატუმი წაეყენებინა ოსმა-
ლეთისათვის, იგი ომს ვერ გაბე-
დავდა. მხოლოდ ინგლისის რჩე-
ვით თქვა ოსმალეთმა უარი კონ-
ფერენციის მუშაობაზე; ომი რომ
დაიწყო, ინგლისი და ავსტრია-უნ-
გრეთი თითქოს განზე გადგნენ,
მაგრამ სამართლიანად წერდა ს.
მესხი, ეს „ნეიტრალიტეტი“ დიდ-
ხანს არ გასტანს, თუ რუსეთი ომ-
ში გაიმარჯვებს, ინგლისი იმწამს-
ვე წამოყოფს თავს და წინადადე-
ბას მისცემს მეომარ მხარეებს —
შერიგდითო.

საინტერესო ის არის, რომ სერ-

გვი მესხმა წინასწარ განჰყრიტა, რომ ამ ომის მსვლელობაში ევროპის სახელმწიფოები გაიყოფიან. რუსეთის მხარეზე დარჩებიან გერმანია, იტალია, საბერძნეთი და სლავიანი ხალხები, ოსმალეთის მხარეზე კი ინგლისი, ავსტრია და საფრანგეთიო. მართლაც, მოვლენათა მსვლელობამ ეს აზრი გაამართლა.

რაკი ომი ატყდა, ს. მესხი დიდ ყურადღებას უთმობდა მაჰმადიან ქართველებთან ურთიერთობასა და დამოკიდებულებას. მას მოჰყავს გ. ყაზბეგის აზრი: ჩვენ რომ ბათუმი ავიღოთ და ადგილობრივი ქართველი მაჰმადიანი მოსახლეობა არ მოგვეხმაროს, მას მაინც ვერ შეგვნარჩუნებთო. ამიტომ საჭიროა ქართველ მაჰმადიანებს გავავებინოთ ომის მიზანი და ჩვენი ამოცანები, ყოველი საშუალებით მოვიძებნოთ ქართველი მაჰმადიანები, გავიცნოთ ისინი, მოვიგოთ იმათი გული, დავიმსახუროთ იმათი თანაგრძნობა და სიყვარულიო.

რუსეთის ჯარი და ქართული მილიცია ივლისში უკვე მუხანათატეში იყვნენ განლაგებულნი და იქ აწარმოებდნენ ბრძოლას დევრიშ-ფაშის ნაწილებთან. ამ დროს ქობულეთის რაზმისა და არტილერიის უფროსი გენერალი დენიზბეგოვი ყოფილა, ხოლო შტაბის უფროსი — პოლკოვნიკი გ. ყაზბეგი. გენერალი ოგლობჯიო ახორციელებდა საერთო სარდლობას.

1877 წლის 15 დეკემბერს ს.

მესხი „დროებაში“ აქვეყნებს მასალებს რუსეთ-ოსმალეთის ზავის შესახებ. რუსეთი მფრინველი მთელ სომხეთს და ოსმალის საქართველოს, შავ ზღვაზე თავისუფალ გასაავალს, რუმინეთისა და სერბიის განთავისუფლებას, ავსტრიასთან ბოსნიისა და ჰერცეგოვინის შეერთებას. ოსმალეთი კი თანახმა იყო მხოლოდ ზოგიერთი უფლება მიენიჭებინა სლავი ხალხებისათვის და განეხორციელებინა რეფორმები.

1878 წლის 21 იანვრიდან გავრცელდა ხმები ომის შეწყვეტის შესახებ. ომი მართლაც შეწყდა, დაიწყო საზავო დიპლომატია.

გამარჯვებულ რუსეთს, როგორც მოსალოდნელი იყო, წინ გადაუდგა ინგლისი, რომელსაც არ სურდა ოსმალეთის დანაწილება. ინგლისის სამხედრო ხომალდები ბოსფორში შევიდნენ. ამით ინგლისი რუსეთს დაემუქრა — თუ საზავო პირობები ოსმალეთისათვის ხელსაყრელი არ იქნება, სტამბოლში მიმავალ რუსეთის ჯარს ამ ქალაქის ზედ კარებში დაეხვდებიო. ვითარება დაიძაბა და დაიწყო სახელმწიფოთა დაჯგუფება.

ს. მესხი დიდ ყურადღებას უთმობდა მოლაპარაკებების მსვლელობას. ამჟამად ყველაფერი კონგრესზე არის დამოკიდებული, რომელიც მომავალ მარტში უნდა შეიკრიბოს ბადენ-ბადენშიო.

როგორც ცნობილია, ბერლინის კონგრესმა აჭარა და სხვა ოლქები

გადასცა რუსეთს; ხოლო ბათუმი პორტო-ფრანკოდ გამოაცხადა.

აი, როგორ ანალიზს უკეთებს პორტო-ფრანკოს ს. მესხი: პორტო-ფრანკო ანუ თავისუფალი ნავსადგური იმას ნიშნავს, რომ ყველა სახელმწიფოს შეეძლება ამ ნავსადგურში დააყენოს მხოლოდ თავისი სავაჭრო და არა სამხედრო ხომალდები.

რალა თქმა უნდა, — განაგრძობს იგი, — რომ ბათუმის ამგვარი მდგომარეობით ყველაზე უფრო ინგლისელები ისარგებლებენ, რადგან აქვთ ყველაზე უფრო მდიდარი ფლოტი, გაჩაღებული აქვთ ვაჭრობა. ბათუმში რუსეთის გამგებლობა იქნება, სარგებლობა კი ინგლისისო. ერთი სიტყვით, ბოლოს ის გამოდის, რომ რუსეთსა და ოსმალეთს შორის ომი იყო და ყველაზე უფრო ინგლისმა ისარგებლაო.

თურქეთის უღლისაგან აჭარის განთავისუფლების შემდეგ ს. მესხი დიდ მუშაობას ეწეოდა ქრისტიან და მაჰმადიან ქართველთა დაახლოება-მეგობრობისა და აჭარის ეკონომიურ - კულტურული დაწინაურებისათვის. როცა გაიგო, შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილი თბილისში ჩამოსულაო, მაშინვე შეეცადა კარგად გასცნობოდა მას და საჭირო კონტაქტები დაემყარებინა. შერიფ-ბეგს, რომელიც ოსმალეთს გამოექცა 1878 წლის 19 ივნისს, იგი შეხვედრია თავის მეგობარ მიხეილ მეფისოვის ოჯახში. ამ შეხვედრის შესახებ

1878 წლის 27 ივნისს „დროებაში“ ს. მესხმა გამოაქვეყნა შემდეგი სათაურით „ერთი სადღილო შერიფ-ბეგთან“. იგი ალტაცებით აღწერს შერიფ-ბეგისა და სუფრის მონაწილე ქართველ მოღვაწეთა საუბარს. როცა შერიფ-ბეგს შეეკითხნენ, აჭარლებმა ქართული ხომ არ დაივიწყესო?, იმას უპასუხნია: — რა ბრძანებაა, ბატონო, მთელ აჭარაში სულ ქართულს ლაპარაკობენ, შინაობაში სხვა ენას ვინ ხმარობს? მამაკაცებმა კიდევ იციან თათრული, დედაკაცებს კი ქართული სიტყვა-პასუხი აქვთო; — ამბობენ, თქვენი წამოსვლა ეწყინათო. — ეწყინათ კი არა, მეტი ჰქნეს, სახლ-კარი გადამიწვეს: შეიტყვეს, რომ თვალი აქეთკენ მეჭირა და ძალიან განზედ მიყურებდნენ. ადრე ცხრა ბათალიონი მყავდა, დევრიშ-ფაშა ყოველ კვირაი მწერდა: გეიწი, გეიწი, ახალციხისკენო! რას გაჩერებულხართ ერთ ადგილასო! ჯერ კი ვაღორებდი (ვატყუებდი), რომ გზა მაქვს გამაგრებული, ვერ დავინძრევი აქედან, მაგრამ როცა რუსის ჯარი არდანუჯისაკენ გაუშვი ხელუხლებლად, მაშინ კი სულ უფრო ეიღო ეჭვი დევრიშ-ფაშამ. ახლა სხვა ოსტატობა ვიხმარე: ჩხუბი ავტეხე ზემო და ქვემო აჭარას შუა, წავკიდე ისინი და ოთხი ბათალიონი იმათ დასამშვიდებლად გავგზავნე; დამრჩა ხუთი ბათალიონი; კიდევ ორი სხვაგან გავფანტე და დამრჩა სამი ბათალიონი. ახლა კი მივწერე დევრიშ-

ფაშას, რომ ამ სამი ბათალიონით წინ ვერ გავიწევი, ისევ აქ გავმარდები-თქვა და ვიყავი... მეტი აღარ შემეძლო, ცოლ-შვილი არტაანში გავგზავნე და მე ახალციხეს გამოვიპარეო.

სადილის დასასრულს, როცა აჭარის სადღეგრძელო შეისვა, შერიფ-ბეგმა სიტყვა წარმოთქვა: კაი იქნება, ბატონებო, რომ აჭარლებიც ქართველებთან იყვნენ შემოერთებული, მაგრამ თუ ავიარ მოხდა, საცა უნდა იყვნენ, ვინატროთ, ბედნიერად იყვნენ. განათლებათ სჭირდება, ბატონო, იმათ. ამდენი ახალგაზრდაი კაცები ხართ, განათლებულები, წადით, გაიცანით, ზოგი აქ მოიყვანეთ, ასწავლეთ...

ერთ-ერთ სტატიას ს. მესხი ამბობს, ამ დროში სხვა საგნებზე ფიქრს ვერ ვახერხებ, მუდამ არზრუმი, ბათუმი და პლევნა მახსოვსო.

მართლაც, ბერლინის კონგრესი ვერ კიდევ არ იყო დამთავრებული, რომ ს. მესხი აჭარაში მმართველობის ორგანიზაციისათვის ზრუნავდა: ვიტყვი თხოვლოდ იმას, რომ მთავრობა, უეჭველია, მიიღებს მხედველობაში ამ ახალშემოერთებულ ხალხთა ხასიათს, ჩვეულებას, სარწმუნოებას და სხვ. და ამისდაგვარად მოიქცევა ამ მძიმე საქმის გადაწყვეტის დროსო.

მალე ბერლინის კონგრესიც დამთავრდა, აჭარა მშობლიურ საქართველოს დაუბრუნდა და სერ-

გეი მესხი აჭარლებისადმი დამოკიდებულების საკითხების წვედდეტალს გულმოდგინედ სწავლობდა რათა შეემცდარად გაერკვინა, როგორ უნდა მოქცეულიყვნენ ქობულეთში, ბათუმში და აჭარაში შესვლისას. ასე, მაგალითად, გაზეთ „დროების“ ერთ-ერთ ნომერში მან გამოაქვეყნა სტატია სათაურით „როგორ უნდა ბათუმში შესვლა“. იგი წერდა: ინგლისის აგენტები და ოსმალეთის მოხელეები ხალხს აქეზებენ, რომ რუსის ჯარი არ შეუშვან ბათუმში. ამიტომ რუსის ჯარმა თავისი მოქმედებით უნდა დაუმტკიცოს ხალხს, რომ ისინი მიდიან, როგორც თანამოქმენი და მეგობრები; ბათუმში ჩვენს შემავალ ჯარს უნდა მიუძღოდეს ისეთი პირები, რომლებიც იქაურ მცხოვრებლებს იცნობდნენ. ასეთები არიან გრ. გურიელი და მ. მეფისოვი. ამათ აჭარლები და ქობულეთლები თოფს არ ესვრიანო („დროება“, 1878 წ., № 162).

ს. მესხი მოითხოვდა, რომ რუსეთის ჯართან ერთად ბათუმში ქართული „დრუჟინებიც“ შეეყვანათ, რადგან ჩვენებს უფრო იცნობენ და ენდობიანო. ამ გარემოებას ხელს უწყობდა ისიც, რომ „დრუჟინათა“ უფროსები: მამია გურიელი, დათა ერისთავი, იასე გურიელი და დათა გუგუჩავა აჭარელთა შორის დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდნენ. შემდეგი წერილით ს. მესხი გვაცნობებს, რომ გრ. გურიელი ქობულეთ-

შია და ხალხი მას წინააღმდეგობას არ უწევს, ყველას იმედი აქვს, რომ ოსმალთს საქართველოს დაჭერის დროს ერთი თოფიც არ გავარდებოა. მართლაც, მიუხედავად ინგლისელებისა და ოსმალთს მომხრეთა გააფთრებული აგიტაციისა, ხალხი რუსის ჯარს პურ - მარილით შეხვდა. სერგეი მესხი სიხარულით ატყობინებს მკითხველებს, რომ გრ. გურიელის გავლენით ათი ათასმა ლაშმა და ქობულეთელმა იარაღი დაჰყარაო. ამ ცნობას ადასტურებს ხუსეინ-ბეგ ბეყან-ოღლიც: ორი კვირის წინ, დევრიშ-ფაშის რჩევით, ჩვენ, ჩაქველებმა, ქობულეთლებმა, ბათუმლებმა და ლაზებმა მოვკიდეთ თოფ-იარაღს ხელი და არ ვაპირებდით ჩვენს ქვეყანაში რუსების შემოშვებასო. სულ ათი ათას კაცზე მეტი ვიყავით შეიარაღებული და საომრად მომზადებულიო (ს. მესხი, ტ. III, გვ. 34).

სერგეი მესხი პირველად 1878 წლის 25 აგვისტოს, რუსის ჯართან ერთად, ჩამოვიდა ბათუმში. აი, როგორ აგვიწერს იგი მაშინდელ ბათუმს: ქალაქი ტიპიური აზიურია, ბინძური, ყველგან ქოხ-მანებია, მხოლოდ რამდენიმე სახლია კარგი: ალი-ფაშა თავდგირიძის, რუსეთის კონსულის, დამოყნა და ერთი-ორი სხვა, რომლებიც ზღვის პირას არიან ჩამწყვრივებულიო. ბათუმი ქალაქს კი არ ჰგავს, არამედ ჯარების სადგომს, ქალაქს ბოლო მოღებული აქვსო. სახლების ფანჯრები ჩაღწილია, კა-

რები ჩამტვრეული, იატაკი აღებული, შიგ გაბინძურებული, აყროლებული; ქუჩებში, მოედნებში ზღვის ნაპირს რეიდზე კოჭებამდის ნაგავი, მტვერი, ყოველნაირი სიმყრალე სუფევსო.

მაშინ, პირველ ხანებში ქალაქის საქმეებს განაგებდა გრ. გურიელი და პოლიციისას სტ. მეფისაშვილი. 30 აგვისტოს არტაანიდან ჩამოვიდა გენერალ-მაიორი კომაროვი თავისი რაზმით და იგი დაინიშნა ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორად.

აჭარის შემოერთების შემდეგ ქართველმა ხალხმა დიდი ზეიმით მიიპატიჟა სამუსლიმანო საქართველოს დელეგაცია თბილისში. ამ სადილ-ზეიმს ესწრებოდა ქართველი ინტელიგენციის საუკეთესო ნაწილი და მუსლიმან ქართველთა წარმომადგენლები. აი, როგორ აგვიწერს ს. მესხი გაზეთ „დროებაში“ (1878 წ., № 239) ამ ზეიმს: სადილი გაიმართა 1878 წლის 20 ნოემბერს, ორშაბათს, მუხრანსკის სახლის კლუბის დიდ დარბაზში. მასპინძელთა შორის ყოფილან გრ. ორბელიანი, კ. მამაცაშვილი, ი. ანდრონიკოვი, გენერლები გ. სუმბათოვი, ა. საგინოვი, ლიტერატურის მოღვაწენი ა. წერეთელი, გ. წერეთელი და სხვები (სადილს არ ესწრებოდა მხოლოდ ილია ჭავჭავაძე, რომელიც იმყამად თბილისში არ ყოფილა). სამუსლიმანო საქართველოდან თექვსმეტი კაცი ჩამოსულა. სადილს ესწრებოდა აგ-

რეთვე შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილი, რომელიც იმ დროს თბილისში იმყოფებოდა. სტუმართა შორის იყვნენ: ხუსეინ-ბეგ ბეჟან-ოღლი, მუფთი ეფენდი სურხანიძე, ჰუსეინ-ბეგ აბაშიძე, ჰასან-ბეგ ბეჟან-ოღლი, ნური-ბეგ ხიმშიაშვილი (შერიფ-ბეგის ძმისშვილი), ართვინის მღვდლები და სხვ.

ს. მესხი დაწვრილებით აღწერს სადილ-ზეიმის მიმდინარეობას და ბეჭდავს ბანკეტზე წარმოთქმული სიტყვების მოკლე შინაარსს. პირველი სიტყვა, როგორც თამადას, გრ. ორბელიანს უთქვამს: ბატონებო! რას მოასწავებს დღეს ჩვენი აქ შეყრილობა? რა გვიხარიათ? რას ვდღესასწაულობთ? კრება წარმოადგენს სასიხარულოს მას სანახავსა, როდესაც ერთის დედისა შვილნი, შავი ბედისა გამო განშორებულნი, დიდხანს ერთმანეთისათვის დაკარგულნი ანაზღეულად, მოულოდნელად შეხვდნენ, იცნეს ერთმანეთი და გადაეხვივნენ გულითადი სიყვარულით... ბევრი ვიტანჯეთ მტერთაგან, ბევრი გაოხრება გამოვიარეთ, მაგრამ მაინც კი არ დაგვიწყებია დაშორებულნი ჩვენი ძმები, თვალი გვეჭირა თქვენკენ, ბატონებო, და ვნატრულობდით, როდის აღმოვა ჩვენთვის მზე შეერთებისა!

ს. მესხმა დიდი მუშაობა გასწია ე. წ. მუჰაჯირობის (გადასახლების) წინააღმდეგ. მან მთელი რიგი სტატიები მიუძღვნა ამ საკითხს. იგი ოსმალეთში გადახვე-

წის მსურველებს არწმუნებდა, რომ იქ უარესი დღე ელოდებოდათ: „ამათ ოსმალეთში ანაზღეულსა საწყლე, შიმშილი, ამოჟლეტა და სხვა ყველა უბედურება მოეღლისთ, რაც მოუვიდათ ჩერქეზეზსა და აფხაზეზს... ჩვენთვის, იმათ მომე ქართველებისათვის ეს გარემოება მით უფრო სამწუხარო უნდა იყოს, რომ ჩვენ ხელახლად გვეკარგებიან, გვშორდებიან დიდი ხნით განშორების შემდეგ ახლად შეძენილი ძმები. კაცთმოყვარეობის გრძნობის გარდა ჩვენში ძმური ნათესაობითი გრძნობა უნდა მუშაობდეს“, — წერდა ს. მესხი (თხზ., ტ. III, გვ. 49).

სამშობლოზე ქართველ მაჰმადიანთა გულის აცრუების მიზეზი, ს. მესხის აზრით, ის იყო, რომ იმჟამად ბათუმში მომუშავე წვრილი ჩინოვნიკები წინათ სხვადასხვა სამსახურიდან დათხოვნილი ყოფილან უკანონო მოქმედებისა და უნიჭობისათვის. ისინი ხალხის ინტერესებს და ღირსებას უსირცხვილოდ თელავენ ფეხქვეშ და მოსახლეობასაც სხვა რაღა დარჩენია, თუ არა გაშორდნენ იქაურობასო. აი რატომ იყო, რომ სტატიიში „ერთი წინადადება“ ს. მესხი წერდა: გარემოება თხოულობს, რომ ახლად შექმნილ საქართველოში ჩვენ გვყავდეს კარგი, პატიოსანი, უანგარო, გამჭრიახი, მამულისმოყვარე ჩინოვნიკები. ამის გამო ჩვენ მივმართავთ ქართველ ახალგაზრდა ნასწავლ-განათლებულებს და ვეტყვით

იმათ: წადით ბათუმში, იმსახუ-
რეთ იქ, დაიჭირეთ რაც უნდა
მცირე თანამდებობა იყვეს, ოლ-
ონდ კი ხალხთან თქვენ იქონიეთ
საქმე, რომ ქართველი მაჰმადია-
ნები თქვენი კმაყოფილი იყონ,
რომ იმათმა ოსმალეთში გადასახ-
ლება არ იფიქრონო (თხზ., ტ.
III, გვ. 123).

თუმცა დევრიმ-ფაშამ ოფიცია-
ლურად განაცხადა, რომ იგი მუ-
ჰაჯირობისაკენ ადგილობრივ მო-
სახლეობას არ მოუწოდებდა. მაგ-
რამ მისი დამქაშებები ხალხში ავ-
რცელებდნენ ყოველგვარ კო-
რებს: რუსები შეგავიწროვებენ—
მიწებს წაგართმევენ, ოჯახს შე-
გირცხვენენ, თქვენს სარწმუნოე-
ბას შეუტაცხოფას მიაყენებენ
და სხვ. ამავ დროს ისინი არ
ერიდებოდნენ არც აშკარა ძალდა-
ტანებას. „ქობულეთში ყოფნის
დროს, — ამბობდა ს. მესხი, —
ჩემთან მოვიდა ერთი პატარა 12-
14 წლის ქობულეთელი ბიჭი, რო-
მელმაც შესჩივლა გრიგოლს: ნი-
ზამები (რეგულირებული ჯარი)
შემოვიდნენ სახლში, პაწია ძმავი,
დაი და ბაბაი (მამა) წეიყვანეს.
მეორემ სთქვა, რომ ჩვენ ყანაში
ვიყავით სამუშაოთ და დედაკაცე-
ბი ძალით წაათრიეს ბათუმსო“
(თხზ., ტ. III, გვ. 31).

მეორე მხრივ, ხაზგასმით აღნი-
შნავდა ს. მესხი, ქრისტიანი ქართ-
ველობა ჯერ კიდევ არ გამოფხიზ-
ლებულა სიხარულისაგან და სულ
გაიძახის: „ჩვენი დაკარგული
ძმები შემოგვიერთდა! ვიშ, რა

კარგია, რა გვიხარიათო“. ეს სიტყ-
ვები არ კმარა. ჩვენი სანატრული
ძმები ისევ გვეცლებიან, ^{ქრისტიანული} ^{წოდებით}
და საჭიროა რაიმე ღონე ვიხმა-
როთო.

რამდენადაც მუჰაჯირობის სა-
კითხი ქართველი საზოგადოებრი-
ობის მტკივნეული პრობლემა გახ-
და, ს. მესხი თავის „დროებაში“
სისტემატურად ათავსებდა წერი-
ლებს მის გარშემო. ფრიად საინ-
ტერესოა 1881 წლის „დროებაში“
(№ 40) გამოქვეყნებული წერილი
სათაურით: „ბათუმის მაზრის და-
ცარიელება“:

— ბათუმიდან მიღებული კო-
რესპონდენცია გვაცნობებს, რომ
900-მდე მოსახლე ჩამოვიდა ქო-
ბულეთიდან ბათუმში და ემზადე-
ბიან ოსმალეთში წასასვლელა-
დო. ამათ წასვლა არ უნდათ,
ესენი დედა-მიწას ჰკოცნიან, ხე-
ებს, სახლებს, ყველაფერს სული-
ერსა და უსულოს, რასაც კი სტო-
ვებენ, ცხარე ცრემლის ღვრით,
გულ-დამწვავ ტირილით ეთხოვე-
ბიან და ისე მიდიანო. ბევრი გზა-
ში იხოცება მისვლამდე... იქაც
უკეთესი ბედი არ მოელის, იქ
შიმშილი ხვდება, უპატრონობა,
ადგილს არ აძლევენ, მოტყუებუ-
ლი რჩებიან. დიდი წვალეებისა და
ხეტიალის შემდეგ ბრუნდებიან
უკან, მაგრამ ორში ერთი, დანარ-
ჩენი კი გაჭირვებისა და შიმში-
ლის გამო იხოცებიანო.

შემზარავია ერთი ფაქტი, რო-
მელიც წინაწელს მომხდარა:
ერთს ბერძნის გემს რამდენიმე

ასი აჭარელი და მაჭახლეი წა-
ეყვანა ბათუმიდან, ოსმალეთის
ნაპირზე რომ მიეყენებინათ გემი.
იქაურ მთავრობას ნებართვა არ
მიეცა გემიდან ხალხის გადმოსვ-
ლისა, რადგან ნებართვა არ გვაქე-
სო. კაპიტანმა უკან დააბრუნა გე-
მი, მაგრამ ბათუმში აღარ შემო-
უშვეს და არ მისცეს ნება ხალხის
ნაპირზე გამოშვებისა. დარჩნენ
წყალში. გაჩნდა გემში მჯდომ
ხალხში ავადმყოფობა, შიმშილი
და თითქმის ნახევარი დაიხოცა.
გემის პატრონმა, რომელსაც სხვა
გზა არ ჰქონდა, მიიყვანა გემი
ერთ უდაბნო ადგილს და გამოირე-
კა ხალხი. ეს ადგილი, როგორც
იწერებინ, ისეთი იყო, რომ
იქიდან მხოლოდ ერთი გზა ჰქონ-
დათ — ზღვაში გადავარდნილიყვ-
ნენ, ხმელეთისაკენ წასვლა არ შე-
ეძლოთ! ბოლოს ჩვენმა ბათუმის
მთავრობამ შეიტყო ეს ამბავი, გა-
გზავნა გემი და დაიხსნეს ცოც-
ხალ-მკვდარი ხალხიო.

სტატიიში „ბათუმის მაზრის
მდგომარეობა“ („დროება“, 1877
წ., № 40) ს. მესხი აღწვთებით
აღნიშნავდა, რომ ბათუმში მუჰა-
ჯირობისაგან დაბრუნებულ ხალხ-
ზე გაუწერიათ გადასახადები და
დაჟინებით სთხოვდნენ უსახლკა-
რო, კერადანგრეულ, ნახევრად
მშიერ ხალხს მის ვადაზე ადრე
გადახდას. როგორც ს. მესხი
წერს, არტანის ნაჩალიკს უთქვამს,
რომ ხალხი განაზღვება, განებიერ-
დება, თუ ახლავე ხარჯი არ და-
ვაწერეთო. მას მოჰყავს ბათუმე-

ლი კორესპონდენტის აზრით, ეს
ყველაფერი ჩინოვნიკების მიერ
ლია, ისინი აჭარლებს ცუდსა და
ცუდიანო. აჭარელს თუ კარგად
მოეპყარი, ყველაფერს გაგიკე-
თებს, ყმად დაგიდგება, შენთვის
თავს მოიკლავს და თუ გული აუ-
ცრუვე, მაშინ მმაც რომ იყოს,
არ დაგზოგავს, გადმოიღებს თავის
მაჭახელას და თუ გესროლა, იცო-
დე, არ ავაცდენსო.

მორალურ მხარდაჭერასთან ერ-
თად ს. მესხი აჭარის მატერიალუ-
რი დახმარებისათვისაც ზრუნავდა.
სტატიიში „შემწეობის დარიგე-
ბა“ იგი გადმოგვცემს: სხვადასხვა
პირებისაგან შემოტანილი იქნა
1.538 მანეთი. ეს თანხა რედაქ-
ციაში მოკლე დროში შეგროვდა.
ეს ფული ცოტა იყო, ქობულეთ-
ში გაჭირვებული 4.000 მეტი იყო.
ამიტომ გამოვიძახეთ 8 სოფლის
მამასახლისი: აჭყვისთავის, ალაშ-
ბრის, ლელვის, ხუცუბნის, კვირი-
კის, ქობულეთის, სამებისა და ქა-
ქუთის და წარმოგვიდგინეს გა-
ჭირვებულთა სია, მაგრამ სია კი-
დედ დიდი იყო. მოვიწვიეთ კინტ-
რიშის უბნის მეჯლისი და მისი
დახმარებით ეს სია კიდევ შევამ-
ცირეთ და უფრო გაჭირვებულე-
ბა და ობლებს დაურვიეთ. 1.538
მანეთი დაურვიეთ 191 მოსახლეს,
სულ 645 სულს, თითო ოჯახს
ერგო 12, 15, 18, 20 მანეთიო.

ასე სისტემატურად აგროვებდა
„დროების“ რედაქცია ფულს ს.
მესხის ხელმძღვანელობით და-
ურიგებდა გაჭირვებულ ხალხს.

ომის შედეგად აჭარაში შექმნილი მდგომარეობის გამო ს. მესხი წერს სპეციალურ წერილს: „ძმამისთვისო — ამ დღისთვისო“. მასში ვკითხულობთ: ხალხს არ უთესია, არ უხნავს, მთელი ეს მხარე ჯარებითა და ცხენებით არის გადაჯირგალებული, აოხრებული, ხალხი შიშველ-ტიტველი და მშიერ-მწყურვალნი დარჩა. მაგ. კინტარიშის მაზრის 5 ათასამდე სული იხოცება. გამოვიჩინოთ სულგრძელობა, უნდა დავზოგოთ თითო-ორიოლი თუმანი, ტანისამოსი, ხორავი და სხვა, ვისაც რა შეუძლიაო. ამ საკითხთან დაკავშირებით მმართველობის განცხადებაში ნათქვამი იყო: მთავრობამ ხალხს აჩუქა 4 ათასი ფუთი ქერი, ასესხა 14 ათასი ფუთი სიმინდი და დაპირდა 20 ათასი მანეთის დარიგება სესხათ და სხვ.

ს. მესხი მოითხოვდა აჭარაში სკოლების გახსნას და მიუთითებდა, რომ ქართველმა საზოგადოებამ უნდა უზრუნველყოს ახლად გახსნილი სკოლები მასწავლებლებითო. ამიტომ საჭიროდ თვლიდა გორის, თელავის საოსტატო სემინარიებსა და თბილისის სასულიერო სემინარიას მოემზადებინა ამ სკოლებისათვის საჭირო კადრები. მოითხოვდა აგრეთვე საჭირო სახელმძღვანელოების უფასოდ გაცემას ამ სკოლებისათვის.

აჭარაში გასავზავნ კადრებს იგი აფრთხილებდა: არ შეეხოთ ახლად შეძენილი ქართველების სარწმუნოებას. განსაკუთრებით ხაზგას-

მით აღნიშნავდა, რომ სარწმუნოების განსხვავება არ დააბრკოლებს ხელს არ შეუშლის ჩვენს მშენებელთა იმათ ძმობა-ერთობასო.

დიდია სერგეი მესხის ღვაწლი აჭარაში პირველი ქართველ მაჰმადიანთა სკოლის გახსნის საქმეში. ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ინიციატივითა და დავალებით იგი რამდენიმეჯერ იყო ბათუმში სკოლის გახსნის მოსაგვარებლად.

თუ რატომ უთმობდა ს. მესხი ესოდენ დიდ ყურადღებას ქართული სკოლების გახსნას აჭარაში, ეს ნათლად ჩანს მისი წერილიდან „ბათუმის შკოლის თაობაზე“ („დროება“, 1882 წ. № 242). იგი წერდა: რამდენიმე საუკუნის მანძილით დაშორებული ქართველების ხელახლად დაძმობილებისათვის საშუალებას წარმოადგენს სკოლა. ეს ჭეშმარიტება წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ კარგად გაიგო და ბათუმში გახსნა სკოლა. მაგრამ მაჰმადიანი ქართველები ეჭვის თვალით უყურებდნენ და ბავშვებს არ გზავნიდნენ სკოლაში. საზოგადოება იმედს მინც არ კარგავდაო, და, მართლაც, ქართველ მაჰმადიანთა მოწინავე ნაწილმა მალე შეიგნო, რომ სკოლა აუცილებელი იყო; ამ საქმეშიც ს. მესხმა დიდი როლი შეასრულა. 1882 წლის ოქტომბერში მოწვეულ იქნა მოწინავე ქართველ მაჰმადიანთა კრება, სადაც განუხილავთ სკო-

ლაზე დახმარებისა და მოწაფეების სკოლაში გაშვების საკითხი. კრების დადგენილებაში ნათქვამი იყო: ჩვენი შვილები მივაბაროთ ბათუმის ქართულ სკოლას; თათრული ენის და მაჰმადის რჯულის მასწავლებლად ამოვირჩიეთ მაჰახლეი სულეიმან-ეფენდი მეჰმედ-ეფენდი-ზადე; რადგან ამ მასწავლებელს 15 მანეთი აქვს, ამიტომ გადაწყვიტეთ სკოლის მასწავლებლის ბ. მოსე ნათაძის შუამავლობით, ვსთხოვოთ საზოგადოებას, რომ მან დაუნიშნოს ამ ხოჯას თვეში ოცი მანეთი; ეს განჩინება და ყმაწვილების სია გადაეცეს საზოგადოების სამმართველოში წარსადგენად. განჩინებას ხელს აწერდა 25 კაცი.

ი. ბოცვაძეს მოაქვს საინტერესო ცნობა ამის შესახებ, რომ 1882 წ. 19 ნოემბერს წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის თავმჯდომარის ილია ჭავჭავაძისა და გრიგოლ ყიფშიძის ხელმოწერით სერგეი მესხისათვის დაუვალეზიან წამოსულიყო ბათუმში და გამოერკვია სკოლის მდგომარეობა, ამ სკოლის ახალი შენობის ასაშენებლად შეერჩია ადგილი; ავალებდნენ აგრეთვე გამოერკვია ადგილობრივ მცხოვრებთა სურვილები. სთხოვდნენ, თუ შეიძლება ასუღიყო შავშეთს სახალხო სკოლის გახსნის თაობაზე და შეეკრიბა იქ საჭირო ცნობები. დასასრულ წერდნენ: გამგეობას თქვენი დიდი იმედი აქვს, თქვენი გამოცდილე-

ბით ყველა ზომა იხმარეთ ჩვენი თანამოძმე მაჰმადიან მცხოვრებთათვის და მათი შვილებისათვის რდელად და გასანათლებლად; ამასთანავე მმართველობა მოგანდობთ, უკეთუ საჭირო აღმოჩნდეს, მიმართოთ ადგილობრივ ადმინისტრაციას ჩვენი სახელით დახმარებისათვისო.

თავის მოხსენებითს ბარათში ბათუმის სკოლის მდგომარეობის შესწავლასთან დაკავშირებით ს. მესხი წერდა: ბათუმის ბეგებს, ჩვენს მოძმე მაჰმადიან ქართველებს გადაუწყვეტიათ, პირობა დაუდვიათ... რომ თქვენს სკოლებში მიეცათ შვილები და ნიეთიერადაც დაგეხმარებით ამ სკოლების რიგიანად გასამართავადო. შემდეგ იგი დიდ იმედს გამოთქვამდა: ჩვენ დაგვრჩენია მხოლოდ ვისურვოთ, რომ ეს საქმე კეთილად და ყველა ქართველისათვის სასურველის წარმატებით შესრულებულიყოსო.

დიდად ახარებდა ს. მესხს ბათუმის სწრაფი ზრდა, მისი კეთილმოწყობა და განვითარება. აი როგორ აგვიწერს იგი ბათუმში თავის მესამე ჩამოსვლას („დროება“, 1882 წ., № 5):

მესამედ ვიყავ ბათუმში. სად ახლანდელი ბათუმი და სად მაშინდელი. სად ორ-სამ და ოთხ სართულიანი უზარმაზარი ქვეთიკირის სახლები და სასტუმროები და სად მაშინდელი მინგრეულ-მონგრეული ხის ქოხები და უწმინდურო

ყავახანები. სად ახლანდელი ნამდვილი ევროპიული მდიდარი მაღაზიები, რომლებშიც, მგონი, ჩიტის რძესაც კი იშოვნის კაცი და სად მაშინდელი დუქნები, რომლებშიაც მუხლმოკეცილი ბათუმელი ორიოდ თოფ ტრაპიზონის ჩითეულობით ვაჭრობდა... მთელი ახალი უბნები გაკეთებულან, ქალაქის ბაღს მართავენ. ქალაქი დაგეგმარებულია, ტბებს აშრობენ, წყალი გამოჰყავთ, ნავსადგურის გაფართოებას აპირებენ, რკინის გზა გაჰყავთ; ვისაც აღრე, ოსმალის ხელში უნახავს ბათუმი და ახლად ჰხედავს, ყველა დარწმუნებით იტყვის, რომ ამ ქალაქს დიდი მომავალი აქვს, კარგი ბედი მოეღისო.

მიუხედავად ბათუმის ასე გარდაქმნისა, მეფის მოხელეები მაინც ცოტას აკეთებდნენ ხალხის კეთილდღეობისათვის. სერგეი მესხს ეს არ გამოპარვია მხედველობიდან. ბათუმის მოსახლეობა, — წერს იგი, — ბათუმის გუბერნატორის სმეკალოვის მიმართ დიდ უკმაყოფილებას გამოთქვამდა. ამ უკმაყოფილების დასადასტურებლად მას აღწერილი აქვს ასეთი დიალოგი:

ბ. სმეკალოვი ეკითხება ადგილობრივ მოსახლეობას: ხართ თუ არა კმაყოფილი? უპასუხა ერთ-

მა ბეგმა: — რატომ არა, კმაყოფილი ვართო — ჯერჯერობით. — ლი გვიდგია კიდეც და ეტყვნა, რომ ვისწავლეთ თქვენგანო; რა ისწავლეთ. — ჰკითხა ბ. სმეკალოვმა. — „ზავტრა“ ვისწავლეთო, — უპასუხა ბეგმა; — ვეცდებით, რომ ეგ სიტყვა დაგავიწყოთო; — ალღახმა ინებოს, რომ „პოსლე ზავტრა“ არ გვესწავლოს თქვენ ხელშიო!

სერგეი მესხის ღვაწლი აჭარის მიმართ აქ თქმულით არ ამოიწურება; იგი აჭარის მოსახლეობის ყოველი მტკიცნეული პრაქტიკული საკითხის გადაჭრის მონაწილეა; მას აჭარა ფეხით აქვს მოვლილი, უნახავს აჭაური მოსახლეობის გაჭირვება, იგი გულთან მიუტანია და მაშველი ხელი მუდამ მისკენ ჰქონდა გაწვდილი.

სერგეი მესხის თხზულებათა სემტომეული არა მარტო მეცხრამეტე საუკუნის II ნახევრის საქართველოს საზოგადოებრივი ცხოვრების ნათელი სურათია, იგი უნიკალური ძეგლია სამხრეთ საქართველოს ქართველების ისტორიისა და ყოფის შესწავლისათვის, რის გამოც ჩვენ, სამხრეთელი ქართველები, გულითად მადლობას ვუთვლით პროფ. ი. ბოცვაძეს მისი გამოცემისათვის.

დავით კომახიძე

ბათუმის რეკონსტრუქციისა და გაუმჯობესების ზოგადი საკითხი

საბჭოთა ხელისუფლების წლებში ბათუმმა არსებითად იცვალა სახე. განსაკუთრებით ამ ბოლო დროს. ახლა ქალაქის მშენებლობა მიმდინარეობს ჩქარი ტემპით და ფართო მასშტაბით. მშენებლობისა და რეკონსტრუქციის პროცესში სწორდება ბევრი ნაკლი, რაც ბათუმის ისტორიულად შემორჩა. მაგრამ ამის მიუხედავად, ჩვენი ქალაქის დაგეგმვა და გაშენება მაინც არ შეიძლება სრულყოფილად მივიჩნიოთ.

უპირველეს ყოვლისა შევეხები საცხოვრებელი რაიონების გაშენებისა და რეკონსტრუქციის საკითხებს.

ჩემი აზრით, ქალაქი ისე უნდა დაიგეგმოს და გაშენდეს, რომ მოსახლეობას შეეუქმნათ ცხოვრებისა და დასვენების მაქსიმალური პირობები. ამას კი მაშინ მივაღწევთ, თუ საცხოვრებელ რა-

იონებს დავყოფთ მიკრორაიონებად. მიკრორაიონის მოსახლეობის რაოდენობა დამოკიდებულია საერთო რაოდენობასა და ადგილობრივ პირობებზე, მაგრამ, როგორც წესი, იგი არ უნდა აღემატებოდეს ათ-თორმეტ ათას სულს.

მიკრორაიონში მოთავსდება ყველა აუცილებელი დაწესებულება: სკოლები, ბავშვთა ბაღები და ბაგები, სასურსათო მაღაზიები, საყოფაცხოვრებო მომსახურების სახელოსნოები, კაფე-სასადილოები, გაშენდება მიკრორაიონის ბაღი და ა. შ. ისე, რომ მათი მომსახურების რადიუსი არ აღემატებოდეს ნახევარ კილომეტრს.

საცხოვრებელი რაიონებისა და კვარტალების რეკონსტრუქციისას მიკრორაიონები უნდა შეიქმნას არსებული ჯგუფური კვარტალების შეერთებით, მაგრამ ისე, რომ მიკრორაიონი არ იკვეთებო-

დეს მაგისტრალეზით. კვარტალის გამსხვილების შემთხვევაში მიკრორაიონის ფართობი არ უნდა აღემატებოდეს ოცდაათ ჰექტარს, ხოლო ჯგუფური კვარტალეზის შეერთებისას — ორმოც-ორმოცდაათ ჰექტარს.

მიკრორაიონების გაშენებისას მთავარი ყურადღება უნდა მიექცეს შენობების ხელსაყრელ ორიენტაციას. ჩვენი ქალაქისათვის ხელსაყრელ ორიენტაციად ითვლება სამხრეთი. კვლევითი მონაცემები გვაუწყებენ, რომ ჰიგიენურ ოპტიმუმთან შედარებით ტენიანობის მატება (იგი ბათუმის ფაქტურ ტემპერატურას შეესაბამება) ოცდაექვს პროცენტს უდრის, შეფარდებითი ტენიანობა კი (ცალკეულ დღეებში) სამოცდათხუთმეტ-ოთხმოც პროცენტს. გაშსადამე. კონსტრუქციისა და კედლების დატენიანების მხრივ ბათუმში მიეკუთვნება „ტენიანის“ კატეგორიას. ამიტომ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ბინების საგეგმო სქემის სწორად შერჩევას, მათს უზრუნველყოფას საკმარისი კუთვლაციით. ჩვენი პაპანაქეზიანი ზაფხული შენობების გადახურებას იწვევს. ეს რომ არ მოხდეს, ბინაში, რა გინდ სასურველი ორიენტაციისა არ უნდა იყოს იგი, საათში არანაკლებ თხუთმეტჯერ უნდა იცვლებოდეს ჰაერი. ამიტომაც უნდა მოეწყოს გამჭოლი ან კუთხური განიავება, რაც ყველაზე უფრო ეფექტური ღონისძიებაა. ცნობილია, რომ მიკროკლი-

მატზე დიდ დადებით გავლენას ახდენს შენობის სიმაღლე, მზისაგან დასაცავ საშუალებების გამოყენება. ჩვენს პირობებში მიზანშეწონილია საცხოვრებელი ბინების სიმაღლე გაიზარდოს სამ მეტრამდე.

ზღვისპირა ტერიტორიის მჭიდრო და პერიმეტრული განაშენიანება ხელს უშლის ბრიზების თავისუფლად შემოდქვას ქალაქის სიღრმეში. ამიტომ აქ განაშენიანება და ბაღის გაშენებაც უნდა ვაწარმოოთ კარგად მოფიქრებული გეგმით. ამას გვიკარნახებს სანიტარულ-ჰიგიენური პირობების გაუმჯობესების ინტერესებიც. ჩვენი კლიმატის თავისებურებათა გამო სასურველად მიმაჩნია ვისარგებლოთ განაშენების თავისუფალი დანაწევრებული სისტემით. იგი უზრუნველყოფს უკეთეს ინსოლაციას, აგრეთვე ხელს შეუწყობს ოთახებში ჰაერის გაწმენდას ზღვისა და მთის ბრიზებით.

დიდ ტენიანობასთან ერთად ბათუმში შედარებით მაღალია ნიადაგის წყლებიც. ეს განსაკუთრებით უარყოფით გავლენას ახდენს პირველ სართულზე. საქმეს არ შველის პიდროიზოლაციის გაძლიერება. ამდენად, საცხოვრებელი სახლების პირველი სართულები სასურველია გამოვიყენოთ მხოლოდ და მხოლოდ საყოფაცხოვრებო დანიშნულების სათავსოებად.

ჩემი აზრით, ქალაქის განაპირა რაიონებში სჯობს გაშენდეს ორ-

სართულიანი ბლოკირებული სახ-
ლები საკარმიდამო ნაკვეთებით.
რვა-თექვსმეტ ბინიანი ორსართუ-
ლიანი ბლოკირებული სახლების
მშენებლობა განსაკუთრებით მი-
ზანშეწონილია ინდივიდუალური
და კოოპერაციული განაშენების
რაიონში. ეს იმიტომ, რომ ბლო-
კირებული სახლების მშენებლო-
ბა ცალკეულ ერთბინიან კარმი-
დამოებთან სახლებთან შედარე-
ბით (ერთნაირ პირობებში) ოცდა-
შვიდ-ოცდაცამეტ პროცენტ ეკო-
ნომიას გვაძლევს.

ჩვენი ქალაქის განაშენიანების
ხარისხის სერიოზულად ამაღლე-
ბის ინტერესი გვიკარნახებს, რომ
რადიკალურად შევცვალოთ დამკ-
ვიდრებული პროექტირების პრაქ-
ტიკა. ყოველ ხუთ-ათ წელიწადში
ერთხელ უნდა გადაისინჯოს პროე-
ქტები თანამედროვე სიახლეთა
და მოთხოვნილებათა გათვალის-
წინებით (ქუჩების სისტემის შექ-
მნა, დასახლებული რაიონების
დაყოფა მიკრორაიონებად და
ა. შ.), როცა ახალ რაიონს ვაშე-
ნებთ, საჭიროა წინასწარ შევადგი-
ნოთ დეტალური პროექტი, რომე-
ლშიც აღინუსხება ახალი პროგ-
ნოსტული ხერხები და საზოგადო-
ებრივი ცენტრის შექმნის, კულ-
ტურულ-საყოფაცხოვრებო დაწე-
სებულებათა თანაბრად განაწი-
ლების საჭირობორტო საკითხები
და ა. შ. მიკრორაიონის სისტემაში
ჩაირთვება თავისუფალი განაშენე-
ბი. ამით მოსახლეობას შევუქმნით
ცხოვრების უკეთეს პირობებს და

მშენებლობის ეკონომიასაც მივა-
ღწევთ.

სწორი და ეკონომიური ქალაქის
სტრუქტურა ქალაქმშენებლობის
ერთ-ერთი ძირეული და მტკივნე-
ული პრობლემაა. ამოცანა ისაა,
რომ კვარტალები გავამსხვილოთ
მიკრორაიონებად, კვარტალშიგა
თავისუფალ ადგილებში კი მოვა-
შენოთ მწვანე ნარგავები, მოვაწ-
ყოთ ბავშვთა მოედნები და დასას-
ვენებელი ადგილები. სასურველია
მოეწყოს ახალი საერთო საქალა-
ქო ცენტრი მთავარი მოედნით —
დემონსტრაციების გასამართავად.
ცენტრს ექნება თავისუფალი გა-
სასვლელები ზღვაზე, რკინიგ-
ზის ვაგზლისა და ნავსადგური-
საკენ. იგი დააკავშირებს ქალაქის
ძირითად მაგისტრალებს. ცენტ-
რის შემადგენლობაში ჩაირთვება
რესპუბლიკის მთვრობის შენობა
და სხვა ადმინისტრაციული და
საზოგადოებრივი დაწესებულე-
ბები.

ჩვენი მაღლიანი კლიმატი იმის
ხელსაყრელ პირობებს ქმნის, რომ
ზღვისპირა პარკის გასწვრივ (რუ-
სთაველისა და ნინოშვილის ქუ-
ჩებს შორის) სანაპირო ზოლში
შევქმნათ საკურორტო ზონა, სა-
დაც განლაგდება მხოლოდ სანა-
ტორიუმები, დასასვენებელი სახ-
ლები, პანსიონატები, სასტუმ-
როები და ა. შ. ამ ზონის ნაწილად
გადაიქცევა კულტურისა და დას-
ვენების პარკი.

ქალაქთა დაგეგმვის უკანასკნელი
გამოცდილება გვიკარნახებს, რომ
ზღვის მხრიდან ქალაქის ფასადე-

ბი — გოგებაშვილისა და ნინოშვილის ქუჩები გაშენდეს მრავალ (16-18) სართულიანი, ერთსექციიანი, კოშკურა ტიპის შენობებით.

ჩვენ ზემოთ ვილაპარაკეთ მიკრორაიონთა განაშენიანების დეტალური გეგმის შედგენის შესახებ. მაგრამ ეს საკმარისი როდია. უნდა შედგეს აგრეთვე უახლოესი ხუთი-ათი წლისათვის კულტურულ-საყოფაცხოვრებო, სამოქალაქო და კომუნალური მშენებლობის განლაგების კომპლექსური გეგმები საცხოვრებელი კვარტალების გამსხვილების გათვალისწინებით.

წინასწარი მონაცემების გათვალისწინებით ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ქალაქის ტერიტორია გაფართოვდება სამხრეთ-დასავლეთის მიმართულებით. სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში სასურველია განლაგდეს სამრეწველო საწარმოები. ეს ყოველმხრივ მიზანშეწონილია. ტრანსპორტის გამართული მოძრაობის უზრუნველსაყოფად საჭიროა ქუჩების მკაფიო დიფერენცირება მოძრაობის ხაზითისა და ინტენსიობის გათვალისწინებით. სასურველია შემცირდეს ქუჩების ქსელის სიხშირე, ზოგიერთი მათგანი გადავაქციოთ კვარტალშია გასასვლელად, სადაც სავსებით შეწყდება ტრანსპორტის მოძრაობა. თავის მხრივ, ეს საშუალებას მოგვცემს გავამსხვილოთ წვრილი კვარტალები და გავზარდოთ მათი ფართობები ექვსიდან ათ ჰექტარამდე.

წვრილი და დაქსაქსულო კვარტალების გაერთიანებაში მისი პირობებს, რომ ქუჩები გადავაქციოთ კვარტალშია გასასვლელად, ანდა ცალკეულ შემთხვევაში მწვანე ხეივნებად. მხედველობაში მაქვს რა ადგილობრივ მწვანე ნარგავთა სწრაფი ზრდა. მოკლე დროში შეიძლება შეექმნათ კვარტალშია თავისებური ბუღვარები.

როგორც ცნობილია, ძველი საცხოვრებელი კვარტალები მჭიდროდაა დასახლებული. რეკონსტრუქციის შედეგად იგი უნდა გამეჩხრდეს, განთავისუფლებულ ადგილები კი გამოვიყენოთ კვარტალშია გამწვანებისათვის. სოლო კულტურულ-საყოფაცხოვრებო დაწესებულებათა უკმარობის შემთხვევაში (გამსხვილებულ კვარტალებში) პირველ რიგში ეს საკითხი უნდა მოგვარდეს. აუცილებელია, საცხოვრებელი კვარტალები თანდათან გავათავისუფლოთ იმ სხვადასხვა დაწესებულებებისაგან, რომლებიც მოცემული ტერიტორიის სანიტარულ-ჰიგიენურ მდგომარეობასა და კეთილმოწყობაზე უარყოფით გავლენას ახდენენ.

ჩვენი ქალაქი ნესტიანია. აუცილებელია დიდი ღონისძიებების განხორციელება, რათა აღვკვეთოთ სინესტის უარყოფითი გავლენა. ამისათვის უპირველესი ღონისძიებაა საიმედო კედლების აგება. ქარის მხარეს მიმართული კედლები ხშირად ატარებენ სინესტეს და

მალე ფუჭდება. ამიტომ განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს შენობის მასალების, კონსტრუქციისა და გარეკედლების სისქის შერჩევას. გარდა ამისა, მრავალი წლის გამოცდილება გვიკარნახებს, რომ შენობის გარეთა კედლები ავადგომისგან მასალისაგან, რომელიც ნაკლებად ატარებს სითბოს. ჩვენთან, ყველაზე ცხელ დღეებში, კაპიტალურ კედლიან სახლში ტემპერატურა ექვსი-რვა გრადუსით დაბალია გარეტემპერატურასთან შედარებით, თხელ კედლიან სახლებში კი ეს განსხვავება ერთნახევარ-ორ გრადუსს არ აღემატება. გამარტივებული თხელი კედლების თბოიზოლაციის ხარისხის გასაძლიერებლად შეიძლება გამოვიყენოთ ვერტიკალური გამწვანება.

ძირითადად როგორ უნდა წარიმართოს ჩვენს ქალაქში ახალმშენებლობანი?

უპირატესად უნდა აშენდეს ხუთი-რვასართულიანი სახლები დიდი ზომის რკინა-ბეტონის ელემენტებით. გაბედულად უნდა ვაშენოთ ახალი ტიპის ეკონომიური ბინები, გამოვიყენოთ საცხოვრებელი მიკრორაიონების დაგეგმვის თანამედროვე ხერხები, ხოლო კოოპერაციულ მშენებლობაში ხუთ-რვასართულიან საცხო-

ვრებელ სახლებთან ერთად ერთ-ერთ ვაშენოთ ორსართულიანი მრავალბინიანი ბლოკი-მშენებლობები (ადგილობრივი მასალისაგან ნაგები კედლებითა და სტანდარტული დეტალებით) მიწის მცირე ფართობების შენარჩუნებით.

ჩვენს ქალაქში შემდგომ რომ ავამაღლოთ მოსახლეობის კეთილდღეობა, აუცილებელია დაჭაობებული ტერიტორიის ამოშრობა და წყალსარინი არხების მოწყობა, ზღვის ნაპირის რეჟიმისა და ჭოროხის დელტის ყოველმხრივ შესწავლა, ძირითადი საჭირობო-ტო პრობლემების დროულად მოგვარება. ყოველივე ეს დაგვეხმარება ქალაქის გაშენებისა და კეთილმოწყობის საქმეში.

ქალაქში დასვენების, კულტურულ-საგანმანათლებლო და სასპორტო ასპარეზობის ხელსაყრელი პირობების შესაქმნელად სასურველია მოეწყოს მწვანე ნარგავთა ერთიანი სისტემა. იგი უნდა მოიცავდეს კვარტალების, პარკებისა და ბაღების მცენარეულობას, აგრეთვე ქალაქგარეთ მდებარე მწვანე მასივებს და უპასუხებდეს მხარის სპეციფიკურ ბუნებრივ გარემოს.

ასეთია ჩვენი ზოგიერთი წინადადება მშობლიური ქალაქის განაშენიანების საქმეში.

საგზო გეგმაში

აკთი უკიარ მნიშვნალოვანი თათბირი რა მამარ აბაშიძე

1905 წელი. რევოლუციური მოძრაობა ბოზოქრობს. იმპერატორმა ნიკოლოზ მეორემ 1905 წლის 18 თებერვალს გამო-სცა რესკრიპტი, სადაც ხალხს ეფიცებო-და. რომ ამიერიდან შეიქმნება სახელ-მწიფო მმართველობის ისეთი სისტემა, რომელშიც ჩაბმული იქნება თვით ხალ-ხის მიერ არჩეული, მისი ნდობით აღ-ჭურვილი ღირსეული პირებიო. მაგრამ ახლად შექმნილი ე. წ. „სახელმწიფო სა-თათბირო“ სრულფლებიანი საკანონ-მდებლო ფუნქციებით არ ყოფილა აღ-ჭურვილი. მეორეც, არჩევნებში მონა-წილეობისათვის დაწესებული იყო ცენზი, რაც მშრომელთა ფართო მასებს საშუა-ლებას უსპობდა მონაწილეობა მიეღოთ არჩევნებში.

რასაკვირველია, ასეთი კულშეკვეცი-ლი კონსტიტუცია მშრომელ მოსახ-ლეობას — მეშებს, გლეხებს, მოსამსა-ხურეებს არ მოსწონდათ და მღელვარე-ბა კვლავ გრძელდებოდა. მშრომელი ხა-ლხი მოითხოვდა უფრო ფართო უფლე-ბებს.

ასეთ ვითარებაში რევოლუციური მოძ-რაობის შენელებისა და ჩაქრობისათვის მეფის ტანტის დამცველნი ბრძოლის სხვა-დასხვა მეთოდს მიმართავდნენ: ერების

ერთი მეორეზე გადამტერება და მათ შორის შინაური ბრძოლის გაჩაღება, შევბენილი ძალების მონაწილეობით და პოლიციის ხელისშეწყობით ებრაელთა რბევა-„პოგრომები“ და სხვ. მათივე წასი-სიანებით ამიერკავკასიაში დაიწყო თათ-რებისა და სომხების ურთიერთ ხოცვა-ჟლეტა. მათი პირველი შეტაკება მოხდა 1905 წლის 6 თებერვალს ქ. ბაქოში. შემ-დეგ შეტაკებამ ფართო ხასიათი მიიღო. სისხლიანი ბრძოლები გაიმართა ერევან-ში, განჯაში, თბილისში და სხვ.

ქართველი მოწინავე საზოგადოებრი-ობა აღშფოთებული იყო ასეთი სისხ-ლის ღვრით. ისინი კარგად ხელავდნენ, რომ რევოლუციური მოძრაობის აღმავლობისათვის საჭირო იყო ყველა ერის მოქმედი ძალების შეერთება, შე-ტევა საერთო მტრის წინააღმდეგ და არა ერთმანეთის მტრობა. ამ მოსაზრებით ქართველმა პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანებმა, სახელოვან მწერალ-მოღვა-წის ილია ჭავჭავაძის მეთაურობით, გადაწყვიტეს ამ ფრიად მნიშვნელოვან საკითხზე მოლაპარაკება გაემართათ ამიერკავკასიაში მცხოვრები ხალხების წარმომადგენლებთან... ამ მხრივ პირვე-ლი ნაბოჯი გადაიდგა 1905 წლის ივნის-

ში, როცა თბილისში ჩამოვიდნენ აზერბაიჯანის წარმომადგენლები, რათა პეტიცია გადაეცათ მეფის ნაცვალ-გვარდნიკ-ს. პეტიციაში აღნუსხული იყო ამიერკავკასიაში მცხოვრებ მაჰმადიანთა საჭიროებანი და ითხოვდნენ მათ დაეხმარებინათ. ასეთივე პეტიციის წარდგენა განზრახული ჰქონდა ქართველ, აგრეთვე სომეხ მოღვაწეთათ ნაწილს.

ქართველმა მოღვაწეებმა ისარგებლეს მაჰმადიანთა დელეგაციის ჩამოსვლით და მოიწვიეს ქართველთა და მაჰმადიანთა წარმომადგენლების გაერთიანებული თათბირი. თათბირი შედგა 10 ივნისს თბილისის საადგილმამულო ბანკში, რომლის გამგეობის თავმჯდომარე იყო ი. ჭავჭავაძე. თათბირს დაესწრნენ ქართველი მოღვაწეები განუზრახვალად პოლიტიკური მსოფლმხედველობისა და სარწმუნოებისა. მათ შორის იყო ქართველ მაჰმადიანთა წარმომადგენელი ცნობილი მწერალი-მოღვაწე მემედ აბაშიძე. აზერბაიჯანის მხრივ დაესწრა ხსენებული დელეგაცია გაზეთ „ბაკუს“ რედაქტორის თოზჩიბაშევის მეთაურობით, აგრეთვე თბილისში მცხოვრებ სხვადასხვა ეროვნების მაჰმადიანთა და ბორჩალოელ თათართა წარმომადგენელნი. სულ თათბირში მონაწილეობდა ორასამდე კაცი. დღის წესრიგში ორი საკითხი იდგა: 1) ამიერკავკასიაში მცხოვრებ ერთა შეთანხმებული მოქმედება მიმდინარე რევოლუციის პერიოდში და მასთან დაკავშირებული საკითხები; 2) თათარ-სომეხთა შორის უსამართლო სისხლის ღვრის შეწყვეტა და ამ ორ ერს შორის ნორმალური დამოკიდებულების აღდგენა.

თათბირის თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა ილია ჭავჭავაძე, მოადგილეებად ქართველების მხრივ მემედ აბაშიძე, მაჰმადიანების მხრივ — თოზჩიბაშევი, მდივნად — მწერალი-მოღვაწე ვასილ ყიფიანი.

პირველ საკითხთან დაკავშირებით თათბირმა განიხილა მეფის ნაცვალისათვის

წარსადგენი ამიერკავკასიის მაჰმადიანთა (მათში ქართველი მაჰმადიანები არ შედიოდნენ) და ქართველთა უპირატესობები. ამ ორ პეტიციას შორის სხვადასხვა იყო და დიდი კამათით გამოიწვია.

ამის თაობაზე გაზეთ „ივერიაში“ ვკითხულობთ: „კრებას უნდა განეხილა მაჰმადიანთა და ქართველების პეტიციები და შეემუშავებინა საერთო მოქმედების გეგმა. პეტიციების განხილვის დროს გამოირკვა, რომ ქართველებისა და მაჰმადიანების უფლებები შეხედულება თვალსაჩინოდ განსხვავდება ერთი მეორისაგან. მაგალითად, მაჰმადიანები თხოულობენ ცენზზე დაფუძნებულ საარჩევნო უფლებას, ქართველები კი უარყოფენ ცენზს. მაჰმადიანები ცდილობენ წოდებრივ უფლებისა და უპირატესობის მოპოვებას, ქართველები კი წოდებას უარყოფენ და წოდებრივ პრივილეგიების მოსპობას თხოულობენ“ („ივერია“, № 98, 1905 წ.).

როგორც იმავე სტატიიდან ირკვევა, ამიერკავკასიის მაჰმადიანთა სახელით ამოსულა თოზჩიბაშევი და განუმარტავს „ის მიზეზები და პრაქტიკული მოსაზრებანი, რომლითაც ხელმძღვანელობდნენ მაჰმადიანები, როცა პეტიციას ადგენდნენ“, და უთქვამს, „პეტიციის შინაარსი ჩვენი ხალხის ყოფა-ცხოვრებასთან არის შეთანხმებული“.

ქართველების მხრივ სიტყვით გამოვიდნენ ექიმი მიხ. გედევანიშვილი, მწერალი-მოღვაწე ილია ზურაბიშვილი, პედაგოგი და პოლიტიკური მოღვაწე ხარლამპი ღლონტი და სხვები. ქართველებმა „ის აზრი გამოთქვეს, რომ პეტიციები პრინციპიალურად ძალიან განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, მაგრამ განსხვავება ხელს არ შეუშლის შეერთებასა და სოლიდარობას, თუ მაჰმადიანები ტერიტორიალურ-ეროვნულ ავტონომიის ნიადაგზე დადგებიან და ჩვენსავით ავტონომიას მოითხოვენ“.

ხანგრძლივი კამათის შემდეგ გამოირკვა, რომ შეთანხმება „შეიძლება მხოლოდ შემდეგ პლატფორმაზე: ამიერ-კავ-

კასიის ყოველ ეროვნებას უნდა მიეცეს თვით-გამორკვევის სრული თავისუფლება. ქართველები მოვალენი იქნებიან მოითხოვონ, რომ ეს უფლება მაჰმადიანებსაც მიეცეს, მაჰმადიანები კიდევ ასეთ-სავე უფლებას მოითხოვენ ქართველებისათვის. ხოლო შინაურ საქმეების მოწყობაში თითოეული ერი თავისუფალი უნდა იყოს“.

მემედ აბაშიძე, როგორც ქართველ მაჰმადიანთა წარმომადგენელი, მხარს უჭერდა საყოველთაო-საარჩევნო უფლებას და საერთოდ თათბირის მონაწილე სხვა ქართველების მიერ გამოთქმულ შეხედულებებს იზიარებდა.

შემდეგ თათბირმა განიხილა თათრებსა და სომხებს შორის გამწვავებული დამოკიდებულების საკითხი. ამის თაობაზე „ივერიის“ წერდა: „ქართველებმა სოქვეს, ჩვენს მოვალეობად ვთვლით სისხლის ღვრა მოვსპოთ, შუღლის მიზეზები გამოვიკვლიოთ და, რამდენადაც შეიძლება, ეს ორი ეროვნება ერთმანეთში მოვარიგოთ“.

მაჰმადიანებმა ქართველების წინადადება მიიღეს და მათმა წარმომადგენელმა განაცხადა: „ამის ინიციატივას ჩვენ ვერ ვიკისრებთ, ხოლო თუ თქვენ თქვენის სურვილით დაიწყებთ ამ საქმეს, — ჩვენ წინააღმდეგი არ ვართო. სომხებთან ერთად შეკრება ჯერ-ჯერობით მოუხერხებლად მიგვაჩნია“.

თათბირის მონაწილე ქართველებმა მაჰმადიანების ასეთი განცხადება ყოველმხრივ აწონ-დაწონეს და გადაწყვიტეს სომხებთან მოლაპარაკების ინიციატივა ეკისრათ და შედეგი მაჰმადიანებისათვის ეცნობებინათ.

ამ საკითხზე მოკლე, მაგრამ მკაფიო-ბიარე და შინაარსიანი სიტყვით გამოვიდა მემედ აბაშიძე. იმავე სტატიაში მოყვანილია ამ სიტყვის სტენოგრაფიული ანგარიში. მემედს უთქვამს: „ბათუმშიც სცადეს ორი სარწმუნოების ერის — ქართველი მაჰმადიანებისა და ქართველი ქრისტიანების გადაკიდება, მაგრამ ამა-

ოდ. ჩვენ თუმცა სარწმუნოებით მაჰმადიანები ვართ და, მაშასადამე, ამ მიზნის სხვა მაჰმადიანებთან კავშირის დამყარება მაგრამ ეროვნებით ქართველები ვართ, ქართული სისხლი გვიდღეს, სულით და გულით ქართველები ვართ და ამიტომ ჩვენში ვერასდროს ვერ მოიკიდებს ფეხს იმგვარი ქადაგება, რომელსაც მოზნად ექნება ჩვენ ჩვენს ამებს — ქრისტიან ქართველებს გადაგვიდოს და ჩვენს შორის მტრობა გააჩალოს. ჩვენ გვეწინაოდა უმთავრესად სარწმუნოებრივი შუღლისა და ამიტომ მთელი ჩვენი ძალა-ღონე მოვიკრიბეთ, რამდენიმეჯერ ხალხს შევკრიბეთ, მოველაპარაკეთ, თვალისწინებით და, ჩვენდა საბედნიეროდ, ხიფათი თავიდან ავიცილეთ. ჩვენ ქართველები ვართ და ამით ვამაყობთ. მაგრამ ჯანა საჭიროა ეროვნულ გრძნობებზე ლაპარაკი? ჩემის აზრით, ამაზე ლაპარაკი ისევე მეტია, როგორც მეტია იმის თქმა, რომ მზე ანათებს. ეიმეორებ, ჩვენ დაკავშირებული ვართ თათრებთან სარწმუნოებით და ქართველებთან ეროვნებით. ჩვენ არასდროს არ დავგავიწყდება დღევანდელი დღი, დღევანდელმა დღემ ჩვენი, ქართველი მაჰმადიანების, კავშირი თათრებთან და ქართველებთან განამტკიცა, შეუწყველი გახდა. ბედნიერი ვარ, ვხედავ რა, რომ ასეთივე ერთობა და მჭიდრო კავშირი აქვთ ჩემს თანამომემ ქართველებს სხვა მაჰმადიანებთანაც. დღევანდელი კრება და აქ წარმოთქმული სიტყვები ამის უტყუარი საბუთია“.

„ივერიის“ კორესპონდენტის გადმოცემით, მემედ აბაშიძის სიტყვას ყველა მსმენელზე ღრმა შთაბეჭდილება დაუტოვებია და ორატორიც ხანგრძლივი ტაშითა და „ვაშა-ვაშას“ შეძახილებით დაუჯილდოებიათ. ამას გარდა სხვა ეროვნების მაჰმადიანებსაც დიდი მადლობა გადაუხდიათ ქართველებისათვის ასეთი თათბირის მოწვევის გამო. ბოლოს, თათბირის მონაწილეებს ერთხმად მიუღიათ შესაფერი რეზოლუტია. რეზოლუტია გამოქვეყნდა იმდროინდელ ქართულ

გაზეთებში, აგრეთვე გაზეთ „ბაკუსა“ და ზოგიერთ ადგილობრივ პრეზესულ რუსულ გაზეთშიც. ეს რეზოლუცია, თავისი შინაარსის მიხედვით, ფრიალ საყურადღებო და მნიშვნელოვანია. იგი სამოცი წლის წინანდელი დოკუმენტია და ჩვენი ფართო საზოგადოება მას ვერ იცნობს. ამიტომ თავს ნებას მიცემ ის უცვლელად გამოვაქვეყნო:

„ამიერ-კავკასიის ქართველები და მუსლიმანები, რომლებიც შეიკრიბნენ თანამედროვე საზოგადოებრივ ცხოვრების-მიერ წამოყენებულ კითხვების გამოსარკვევად, იმ გადაწყვეტილებას დაადგნენ, რომ კავკასიის კულტურული წინსვლა და საზოგადოებრივ წეს-წყობილების შეცვლა განახლებულ ცხოვრების მოთხოვნილებათა თანახმად, შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ყველა ეროვნებათა შორის სრული სოლიდარობა იქნება დამყარებული. ამიტომ ჩვენი საერთო სამშობლოს ყველა ნაწილების მჭიდრო შეკავშირება აუცილებელ საპირობას შეადგენს კულტურულ შემოქმედებითი მუშაობისათვის. პირველ ნაბიჯად, ორივე ეროვნებათა, — მუსლიმანებისა და ქართველების — დასაახლოებლად, კრების აზრით, შეიძლება ჩაითვალოს განსაკუთრებულ წარმომადგენლობისაგან შემდგარი ორგანო, რომელიც უნდა დაარსდეს თბილისში. ამ ორგანოს მიზანი უნდა იყოს, ხელი შეუწყოს ორსავე ერს შორის კარგ დამოკიდებულების განვითარებას და გაუზიაროს მაჰმადიანებსა და ქართველებს თავისი აზრები მიმდინარე საქმეების შესახებ. რაც შეეხება ერევანში და სხვაგან მომხდარ მეტად სამწუხარო ამბავს, რომელიც შეუძლებლად ჰხდის ნაყოფიერს მუშაობას და რომელიც დიდად აფერხებს ქვეყნის მატერიალურ და

სულიერ ძალთა განვითარებას, ჩვენ მაღლიან ვწუხვართ ამ ამბის გამო და ვიმეფთ ქვეყნის ყველა კეთილშინაობიელმენტებს, ხელი შეუწყოს ერთმანეთზე ამხედრებულ მეზობლების შერიგებას და დამშვიდებას. ჩვენ ვაღიარებთ, რომ მხოლოდ სამართლიან და მიუყრბავ საქმის განხილვას შეუძლიან დაამშვიდოს აღელვებული მოპირდაპირენი. ქართველები თავის ინიციატივით კისრულობენ შეეცადონ, ეს ორი ვადამტრებული ერი ერთმანეთს შეარიგონ“.

ამის შემდეგ თათბირის მონაწილეებმა აირჩიეს ერთგვარი კომიტეტი თუ კომისია, რომელშიც ქართველებისა და მაჰმადიანების წარმომადგენლები შევიდნენ თანაბარი რაოდენობით. ამ ორგანოს წევრებს დაკისრებული ჰქონდათ ურთიერთშორის მიმოწერისა და მოლაპარაკების წარმოება გზადაგზა წამოკრილი საერთო მნიშვნელობის პოლიტიკურ-კულტურული საკითხების შესახებ. ჩვენ მიერ შეკრებილი ცნობებით, ქართველებს მხრივ ამ ორგანოში წევრებად არჩეული იყვნენ ილია ჭავჭავაძე, მემედ აბაშიძე და ვასილ ყიფიანი.*)

ამ თათბირს და მის მიერ მიღებულ ღონისძიებებს ამიერკავკასიის ერთა შორის მეგობრული კავშირის დამყარება-განმტკიცების საქმეში უეჭველად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ამასთან სიამოვნებით უნდა აღინიშნოს, რომ მისი მოგვარებისათვის პირველი ნაბიჯი გადაიდგა ილია ჭავჭავაძის მეთაურობით და სხვა მოწინავე ქართველ მოღვაწეებთან ერთად მემედ აბაშიძის აქტიური მონაწილეობით.

* ეს ცნობა გადმოგვცა ამ თათბირის მონაწილემ, აწ განსვენებულმა მწერალმა და საზოგადო მოღვაწემ ილია ზურაბიშვილმა-ელეფთერიძემ.

იუკი სიხაჯულიძე

სამხიკთ-ღასაჲღათ საქაიკთჲელო მონღოლთა მჲღოგადოგის ხანაჲში

XII-XIII საუკუნეთა მიჯნაზე მონღოლური ტომები განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე იდგნენ. დაწინაურებულებს ფეოდალიზმის ბარბაროსული სტადიისათვის მიეღწიათ. ხოლო სხვები ჯერ კიდევ გვაროვნული წყობილების ადრეულ საფეხურებს ვერ გასცილებოდნენ. ბრძოლა მონღოლურ ტომთა გაერთიანებისათვის, რომელიც განსაკუთრებული სიძლიერით გაიშალა XII საუკუნეში, XIII საუკუნის დამდეგს მონღოლთა დიდი სახელმწიფოს წარმოქმნით დასრულდა. ომში და ომისთვის შობილი ეს ადრეფეოდალური წარმონაქმნი მალე შეუდგა მეზობელი ქვეყნების დაპყრობას.

მონღოლთა ლაშქრის ორგანიზაცია კარგად იყო შეთანხმებული მათსავე სოციალურ-ეკონომიურ წყობასთან და დიდი უპირატესობანიც გააჩნდა კულტურული ქვეყნების სამხედრო ორგანიზაციასთან შედარებით. ამავე განსაზღვრა მათი ტრიუმფული წარმატებანი.

მონღოლები ჯერ ჩინეთზე წავიდნენ და 1215 წელს პეკინიკ აიღეს, ხოლო ოთხი წლის შემდეგ შუა აზიისაკენ გამოილაშქრეს. ხორეზმის ამაყი სულთანი, რომელიც მუსლიმანური აღმოსავლეთის

ხელმწიფობას ეძიებდა, სულ მალე, მონღოლთაგან მიმძლავრებულო, ქუდმოგლეჯილი გარბოდა.

ხორეზმშაჲ მუჰამედს დაადევნა ჩინგიზყაენმა ის ლაშქარი, რომელიც საქართველოში შემოიჭრა 1220 წლის მიწურულს.

მონღოლებსა და ქართველებს შორის გენერალური ბრძოლა მოხდა ხუნანის ველზე. ქართველთა ლაშქრიდან წარმატებას მიაღწია მხოლოდ მარჯვენა ფრთამ (ვარამ გაგელის სარდლობით), რომელიც შემოვლაზე მიდიოდა და გზად შემოყრილი მონღოლთა არიერგარდი უეუაქცია. ჩვენი ლაშქრის ცენტრი კი, რომელსაც გიორგი ლაშა უძღოდა, და მარცხენა ფლანგი (ივანე ათაბაგის სარდლობით) დამარცხდა.

ლაშა გულმოდგინედ მოემზადა რევანშისათვის, მაგრამ მონღოლებმა ამკერად ქართველებთან შეხმა მიზანშეწონილად არ მიიჩნიეს და ჩრდილო კავკასიისაკენ გაემართნენ.

1225 წელს ჩვენს ქვეყანას ახალი დიდი უბედურება დაატყდა თავს. ეს იყო წინააზიაში ანტიმონღოლური ფრონტის შექმნის მოწადინე ხორეზმშაჲს შემოჭრა საქართველოში.

მონღოლთა წინააღმდეგ ჯალალ-ად-დინის მედგარ ბრძოლას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. ამ სულთნის მამაცური შემართებით მოხიზლული იყო კ. მარქსიც. მაგრამ ხორეზმშაჰმა დიდ წამოწყებას თავი ვეღარ მოაბა და ძალთა შემოკლება-შეკავშირების ნაცვლად გაუთავებელი სისხლის ღვრით მტრის წისკვილზე მიუშვა წყალი.

„ქართველობის“ (ქართული სოციალურ-ეკონომიური და კულტურულ-პოლიტიკური სისტემა) ამოგდების დევიზით მოქმედმა ხვარაზმელებმა დიდი ზიანი მიაყენეს ჩვენს ქვეყანას და სავსებით სამართლიანად დაიმსახურეს „კაციის მჭამელითა მგელითა“ სახელი. მშვიდობიანი მოსახლეობის გადარჩენის ერთადერთი გზა ამ დროს გაქცევა იყო. ამიტომ იყო, რომ „სამცხე და ყოველი ადგილი საქართველოისაი ივლტოდა ხიზნობად“. ამას ხვარაზმელთა თარეშების მომსწრე და თვითმხილველი მწერალი ტბელ აბუსერის-ძე გვამცნობს. მისივე ჩვენ-ერთი საიმედო თავშესაფარი აქა-რა ყოფილა. ამავე მწერლის ერთი ცნობა იმაზეც ნათლად მიგვინიშნებს, თუ რა მასიურობით ხასიათდებოდა ეს მოვლენა. „შუარტყალს შინა მყოფი, — წერს იგი, — თვინიერ ნეტარისა იოსებისსა და მისთა სახლეულთაისა, არვინ დაშთაულტოლჳელი კერძოთა აკარისაცაო“.

სოფელი შუარტყალი (ახლა შუარწყალი) ფოცხოვის ხეობაშია. თუ ხვარაზმელთა შემოსევების ჟამს სამცხის შედარებით განაპირა სოფელში ერთი კომლის მეტი აღარ დარჩენილა, გასაგებია, რა მდგომარეობა იქნებოდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ცენტრალურ რაიონებში.

დიდია ხვარაზმელთა რბევა-თარეშების წელიწადი იმ დამარცხებაშიც, რომელიც საქართველომ მონღოლებთან ბრძოლაში განიცადა.

მონღოლები საქართველოს დასაპყრობად 1235 წელს მოადგნენ და მალე დაიმორჩილეს მისი სამხრეთ-დასავლეთი ნაწილი. შედარებით მცირე ხანს არ ნებდებოდა მტერს სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო, რომლის დიდი ნაწილი მაშინ ყვარყვარე ჯაყელის საგამგეო ქვეყანაში ერთიანდებოდა. განმარტოებულ საჯაყელოს მრისხანე მტრის საბოლოო უკუგდების ძალა არ შესწევდა და ყვარყვარე მეჭურჭლეთუხუცესიც იძულებული იყო დამორჩილებოდა მოძალეულ ჩალატარ ნოინს.

სამცხის მეზობელ აჭარაში კი ამჯერად მონღოლებმა ვერ შეადწინეს და იგი კვლავ მათგან ლტოლვილთა სახიზნარი იყო.

XIII საუკუნის 60-იანი წლების მიწურულს აჭარაში თუმცა შემოიჭრა აბაღა ყაენის წინააღმდეგ აჯანყებული უფლისწულ თეგუდარის ურდოს ნაწილი, მაგრამ იგი აქეთ სამტროდ კი არ მოდიოდა, არამედ ილხანის ჯარებს გაუბრუნდა და ქუთაისისაკენ მიეშურებოდა თავშესაფარად. ამიტომაც მისგან აჭარას არაფერი დაშავებია, მონღოლები კი აქ დიდარი დაზარალდნენ იმ სტიქიური უბედურების გამო, რომელიც მათ მარიტის ხეობაში შეემთხვათ.

აღმოსავლეთ საქართველოში განმტკიცების შემდეგ მტერმა ლიხთ-იმერეთში შეჭრაც სცადა. მაგრამ ქუთაისის შეხიზნულმა სამეფო კარმა იმარჯვა და მტკიცედ ჩარაზა ლადო-ლიხის ზეკარები. მონღოლებმა ამის შემდეგ ზავი შესთავაზეს საქართველოს მეფეს, მაგრამ იგი უარზე იდგა, რადგან კარგახანს გულდაჯერებით ელოდა რომის დახმარებას, თუმცა უშედეგოდ. დასავლეთ ევროპა ასეთი მისიისათვის მოწოდებული ევრ აღმოჩნდა და იმედგაცრუებული რუსუ-დან დედოფალი იძულებული იყო უკრადელო მონღოლთა წინააღმდეგა. მაგრამ წინააღმდეგობამ, რომელიც ქუთაისიდან შეახვედრეს მტერს, ნაყოფი გამოიღო და დამპყრობელი იძულებული გახდა საქართველოს მეფესთან შედარებით საპატიო ზავი გაეფორმებინა.

მონღოლ-ქართველთა შეთანხმებაში კუთრადღებას იქცევს საოკუპაციო ხელისუფლებისაგან ლიხთიქითის შეუვალობა. ეს კი ისე დიდი მნიშვნელობის ფაქტი იყო, რომ ქართველ-მონღოლთა პოლიტიკური ურთიერთობის ორ სხვადასხვა კატეგორიას აკანონებდა. იმერეთი მონღოლებს ყმადნაფიცობის რიგით უკავშირდებოდა, ხოლო ამერეთი, სადაც მონღოლთა ჯარები იდგნენ, ამ კატეგორიაში ვერ თავსდებოდა და დამპყრობლის მფლობელობა აქ ხელმწიფობისაგან იხრებოდა. მალე გამოჩნდა, რომ მონღოლთა ხელისუფლება ქართველ პოლიტიკოსთა ენერგიული წინააღმდეგობით მოპოვებული ზავის კმაყოფილი არ იყო და მისი გადასინჯვისათვის ამინდს ელოდა. ასეთი ამინდი 1245 წელს დადგა, როცა რუსუდან დედოფალი გარდაიცვალა. მონღოლებმა კარგად გამოიყენეს უმეფობით შექმნილი ვითარება და ქვეყანაში მმართველობის ნომადური წესრიგი შემოიღეს. 50-იან წლებში დამპყრობელმა საქართველოს ეკონომიურ წყობაშიც ჩარია ხელი, 90-იანი წლებიდან კი ქართველთა იდეური სფეროს ერთ-ერთ მთავარ საყრდენსაც (ქრისტიანობა) შეუტია.

დამპყრობლის ასეთი ღონისძიებანი შესაბამის გამოძახილსაც პოულობდა საქართველოში: პირველი ზემოხსენებული ღონისძიება კონტასათვის შეთქმულების (1245 წ.) ერთ-ერთ ძირითად მიზეზად იქცა. მეორემ კი დიდი როლი შეასრულა ქართველთა 1259 და 1260 წლების აჯანყების წარმოშობაში, მესამემ — დავით მერვის აჯანყებაში და ა. შ.

განსაკუთრებით დიდი შედეგი გამოიღო 1259 წლის აჯანყებამ, რომელსაც დავით ნარინი ხელმძღვანელობდა. ამ აჯანყების შედეგად ლიხთ-იმერეთი არსებითად გამოვიდა მონღოლთა ყმადნაფიცობიდან და აქტიურ ანტიმონღოლურ პოლიტიკას დაადგა. ამავე აჯანყებას უარყოფითი შედეგიც ჰქონდა. ეს იყო ქუთაისის ტახტის წარმოქმნა. მართალია, ნარინის პოლიტიკური სარბიე-

ლი „ნიკოფსიიდან დარუბანდამდე“ იყო, მაგრამ აშკარად ჩანდა, რომ ეს აქტი ფეოდალური საქართველოში დასაწყისის მოასწავებდა.

1266 წლის შემოდგომაზე ეს მოვლენა სამცხის სასპასლაროს „ინჯუ-ი ხასად“ ქცევით გაღრმავდა. ამავე ქვეყანაში ერთიანდებოდა ამ დროიდან აჭარაც. „ინჯუ-ი ხასი“ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო აბალა ყაენის (1265-1281 წ. წ.) პირად საკუთრებას შეადგენდა.

„სადივო“ სამეფოსაგან განსხვავებით, „ინჯუ-ი ხასი“ დიდი პრივილეგიებით სარგებლობდა. მათგან უმთავრესი ის იყო, რომ ილხანი ასეთ სამფლობელოს ფეოდალის თვალთ უცქეროდა და მისი მოშენებისთვის ზრუნავდა. იგი ამასთანავე ბასკაეთაგანაც შეუვალი იყო. ეს გარემოება, ამ კატეგორიის ქვეყნის მეფისაგან შეუვალობა და ზოგიერთი სხვა, დიდ მიმზიდველობას ანიჭებდა „ინჯუ-ი ხასის“ ინსტიტუტს. მონღოლთა მფლობელობის პირობებში მისი მიღება ფეოდალთა ოცნება იყო.

„ინჯუ-ი ხასი“ ფეოდალი თავის პრივილეგიურ მდგომარეობას გულმოდგინედ იყენებდა როგორც არახასი მეზობლების მისამძლავრებლად, ისე ქართული ფეოდალური სამართლის ნორმების დასარღვევად და ა. შ.

ასეთი ტენდენციების გამო „ინჯუ-ი ხასის“ მფლობელი მიუღებელი იყო როგორც მეზობელი ფეოდალებისათვის, ისე სამეფო ხელისუფლებისთვისაც. უკანასკნელისათვის „ინჯუ-ი ხასი“ უმთავრესად ცენტრიდანული ტენდენციების სწრაფი განვითარების გამო იყო არასასურველი. მონღოლთა ბატონობის დროს ძალაუფლება შესუსტებული მეფე საკუთარ ერი-სთავებთანაც ვერ ამყარებდა სასურველ დამოკიდებულებას და, ცხადია, მისი ყმობიდან ფაქტიურად გაქცეულ ჯაყელზე ხელი სრულებით არ მიუწვდებოდა. ასეთ ვითარებაში სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო თანდათან ეთიშებოდა სამეფოს და ახალ მნიშვნელოვან ბზარს ქმნიდა

ქვეყნის პოლიტიკურ სხეულზე. მტრის წაღილიც ეს იყო.

სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს „ინჩუ-ი ხასად“ ქცევა, ერთი მხრით, განვითარებული ფეოდალური სისტემის უპირატესობას მოწმობდა, ხოლო, მეორე მხრით, იგი საქართველოს მეფის დასუსტებასაც მნიშვნელოვანი საილხანოს კარის ახალი სერიოზული აქტი იყო.

ჩაყვებულმა უნარიანად გამოიყენეს „ინჩუ-ი ხასობით“ მოპოვებული მდგომარეობა და თვალსაჩინო წარმატებებს მიაღწიეს როგორც ქვეყნის სამეურნეო დაწესებულებების, ისე ტერიტორიული გაფართოებისა თუ სხვა სფეროებში.

ასე დარჩა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო XIV საუკუნის 30-იან წლებამდე. ამ დროს კი „ორი ტახტის გამაერთიანებელმა“ გიორგიმ ბრწყინვალემ ბოლო მოუღო თავისი დედულების მტრისგან დანერგილ განქვრივობას და საქართველოს „ყოველგნით უცილობლად“ მჭიდრობილი შეიქმნა. მანვე კარგად გამოიყენა ამავე ხანებში საილხანოში შექმნილი მძიმე ვითარება და 1337 წელს მონღოლთა მფლობელობის უღელიც გადაიღო.

შართალია, ილხანთა პოლიტიკურმა შეწყვეტიდრემ ჰასან მეორე ჩობანიანმა კვლავ მალე დაიმორჩილა განმდგარი ქვეყანა (1338 წ.), მაგრამ საჩობანიანო —

საქართველოს პოლიტიკური ურთიერთობა ძველს აღარ ჰგავდა და პეტრონაჟის რიგგარეშე დამოკიდებულების ფრიადი ფორმისა იყო. ამ ურთიერთობამ 1357 წლამდე გასტანა და აღარბადავანში ჩობანიანთა ხელისუფლების დამხობასთან ერთად მოიშალა.

ამის შემდეგ საქართველო ერთხანს სრულიად გათავისუფლდა მონღოლთა დამოკიდებულებისაგან. ვერც საჯალაირიანომ და ვერც სამუხაფერიანომ მისი დამორჩილება ველარ შეძლეს. ასე დარჩა ჩვენი ქვეყანა 1386 წლამდე, ვიდრე ჩინგიზიან მონღოლთა ღრუს დაწყებული ავი საქმის თავმოსაბმელად საქართველოს თემურლენგი შემოადგებოდა.

ის ძირეული მოვლენები, რომელნიც ჩვენში მონღოლებმა განავითარეს XIII საუკუნის 30-იან წლებში, XV საუკუნის ათიან წლებში დასრულდა.

მონღოლთა ხანგრძლივმა მფლობელობა-მძლავრობამ დიდად შეაფერხა ჩვენი ქვეყნის განვითარება, დაჩიხა პროგრესი. ღავით აღმაშენებლის დიდი წამოწყება ჩაიშალა. მონღოლთაგან მიმძლავრებულ საქართველოს არათუ კავკასიის ერთიანობის დაცვის და პროგრესის ჰეგემონის ძალა აღარ შერჩა, არამედ თავისი პოლიტიკური მთლიანობის შენარჩუნებაც ველარ შეძლო და დაიშალა კიდევაც.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 26/1. 1966 წ. საბეჭდო 6. საგამომცემლო 5 თაბახა,
შეკეთის № 642, ემ 00773, ქალაქის ზომა 60×90, ტირაჟი 1.800.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი ლიტერატურის კომიტეტის
პოლიგრაფიკულ-ტექნიკური ბათუმის სტამბა № 9 (ლუქსემბურგის, 22).

3360 40 333.

6. 39/60

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ლიტერატურული აჭარა“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76118